

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KENTSEL ÇÖKÜNTÜ BÖLGELERİNİN
ÖRGÜTLENMESİ ve YENİDEN KULLANIMI**

Y.Mimar Devrim Işıkkaya

**FBE Mimarlık Anabilim Dalı Yapı Programında
Hazırlanan**

DOKTORA TEZİ

Tez Savunma Tarihi : 22.02.2008
Tez Danışmanı : Prof. Hakkı Önel (YTÜ)
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. İhsan Bilgin (İstanbul Bilgi Üniversitesi)
: Doç. Dr. Zeynep Enlil (YTÜ)
: Prof. Dr. Emre Aysu (YTÜ)
: Prof. Dr. Murat Güvenç (İstanbul Bilgi Üniversitesi)

İSTANBUL, 2008

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ŞEKİL LİSTESİ.....	iv
ÇİZELGE LİSTESİ.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Tezin Amacı.....	16
1.2. Tezin Kapsamı.....	18
1.3. Tezin Yöntemi.....	18
2. KENTSEL ÇÖKÜNTÜ BÖLGELERİ.....	20
2.1. Kentsel Çöküntü Kavramının Tanımı.....	23
2.2. Kentsel Çöküntü Bölgelerinin Tipolojik Analizi.....	23
2.2.1. Afet Bölgeleri.....	23
2.2.2. Savaş Bölgeleri.....	24
2.2.3. Tarihi Kent Merkezleri.....	25
2.2.4. Ekolojik Ömrünü Tamamlamış Bölgeler.....	25
2.2.5. Kullanım Dışı Kalmış Endüstri Bölgeleri ve Limanlar.....	25
2.3. Yoksulluk, Kentsel Yoksulluk ve Yoksulluk Bölgeleri.....	28
2.3.1. Yoksulluğun Tanımı.....	28
2.3.2. Kentsel Yoksulluk ve Yoksulluk Kentleri.....	29
3. KENTSEL ÇÖKÜNTÜ BÖLGELERİNİN ÖRGÜTLENMESİ ve YENİDEN KULLANIMI.....	43
3.1. Kentsel Dönüşüm Kavramının Tanımı.....	43
3.2. Kentsel Dönüşümün Tarihi.....	45
3.3. Kentsel Dönüşümün Finans Kaynakları.....	49
3.4. Kentsel Dönüşümün Aktörleri, Örgütlenme ve Organizasyon Biçimleri.....	50
3.4.1. Kentsel Yeniden Gelişim Stratejileri.....	50
3.4.1.1. Proaktif Stratejiler.....	51
3.4.1.2. Kompleks Stratejiler.....	51
3.4.1.3. İlkel Stratejiler.....	51
3.5. Kentsel Dönüşümde Projelendirme ve Uygulama Süreci.....	54
3.6. Kentsel Çöküntü Bölgeleri Dönüşüm Örnekleri.....	56
3.6.1. Afet ve Savaş Bölgelerinin Kentsel Dönüşümü.....	56
3.6.2. Tarihi Kent Merkezleri Kentsel Dönüşümü.....	57
3.6.3. Kullanım Dışı Kalmış Endüstri ve Liman Bölgelerinin Kentsel Dönüşümü.....	57
3.6.3.1. Eski Dünya Ülkelerinde Endüstri ve Liman Bölgelerinin Kentsel Dönüşümü.....	57

3.6.3.2. Yeni Dünya Ülkelerinde Endüstri ve Liman Bölgelerinin Kentsel Dönüşümü.....	58
3.6.4. Yoksulluk Bölgeleri Kentsel Dönüşümü.....	59
3.6.4.1. Kowloon Kentsel Dönüşüm Projesi, Hong Kong.....	59
3.6.4.2. Hai El Salaam Kentsel Dönüşüm Projesi, İsmailia.....	61
3.6.4.3. Portakal Çiçeği Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi, Ankara.....	62
3.6.4.4. Barrio Brisas de Trumo Kentsel Dönüşüm Projesi, Caracas.....	64
3.6.4.5. Belapur Kentsel Dönüşüm Projesi, Bombay.....	65
3.6.4.6. Zeytinburnu Kentsel Dönüşüm Projesi, İstanbul.....	66
3.6.4.7. San Salvador Kentsel Dönüşüm Projesi, El Salvador.....	68
3.6.5. Yoksulluk Bölgeleri Kentsel Dönüşüm Proje Örneklerinin Analizi ve Sonuçlar.....	69
3.6.6. Yoksulluk Bölgeleri Kentsel Dönüşüm Proje ve Uygulamalarının Eleştirisi.....	73
4. KENTSEL ÇÖKÜNTÜ BÖLGELERİ İÇİN YENİ BİR DÖNÜŞÜM ÖRGÜTLENME ve YENİDEN KULLANIM MODELİ OLUŞUM KOŞULLARI.....	76
4.1. Yeni Kentsel Dönüşüm Modeli Oluşum Koşulları ve İlkelerinin İrdelenmesi.....	79
4.1.1. Kentsel Dönüşüm Modelinin Genel Karakteri.....	79
4.1.2. Kentsel Dönüşüm Modelinin Finans Kaynakları.....	80
4.1.3. Kentsel Dönüşüm Modelinin Aktörleri, Örgütlenme ve Organizasyon Biçimleri.....	80
4.1.4. Kentsel Dönüşüm Modeli Proje ve Uygulama Süreci.....	81
4.2. Yeni Kentsel Dönüşüm Modeli Oluşum Koşulları ve İlkelerinin Tartışılması.....	85
5. TÜRKİYE’DE KENTSEL DÖNÜŞÜM YASA, GÖRÜŞ ve UYGULAMALARI; YENİ KENTSEL DÖNÜŞÜM MODELİ OLUŞUM KOŞULLARININ ÜLKE AÇISINDAN TARTIŞILMASI.....	88
5.1. Kentsel Dönüşüm Yasa Taslağı Önerisi ve Görüşler.....	89
5.2. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına Eleştirel Bakış.....	91
5.3. Yeni Kentsel Dönüşüm Modeli Oluşum Koşullarının Türkiye Açısından Tartışılması.....	95
6. DEĞERLENDİRME ve SONUÇLAR.....	99
KAYNAKLAR.....	106
Ek 3.1. Kent İçi ve Çeperi Yoksulluk Bölgeleri, Kentsel Dönüşüm Proje Örnekleri Değerlendirme Tablosu.....	134
Ek. 4.1. Kentsel Dönüşüm Yeni Model Oluşum Koşullarının Kurgu Tablosu.....	135
ÖZGEÇMİŞ.....	136

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1. GeWC dünya kentleri, (Sassen, 2005).....	6
Şekil 1.2. Dünya ekonomisine bağlı merkezlenmeler, (Sassen,2005).....	6
Şekil 1.3. Küresel dünya, (Drakakis, 1987).....	7
Şekil 1.4. Yitik kamusal alan, (Stemhorn, 1995).....	12
Şekil 2.1. Savaş sonrası Beyrut'un merkezi, (Basilico, 1999).....	24
Şekil 2.2. İşlev dışı kalmış sanayi işletmesi, Boulogne, (Basilico, 1999).....	24
Şekil 2.3. Karton kutulardan ev, Sao Paolo kent içi yoksulluk, (Cecillia, 2001).....	39
Şekil 2.4. Bireysel yoksulluk, Ahmedabad Tren İstasyonu, Ahmedabad, (Fadan, 1977).....	39
Şekil 2.5. Kent içi çöküntü bölgesi, La Paz, Bolivya, (Gattoni, 1976).....	40
Şekil 2.6. Kent içi çöküntü bölgesi, Tarlabası, İstanbul, (Enlil, 2003).....	40
Şekil 2.7. Lilong Evleri, kent içi çöküntü bölgesi, Şangay, (Zwoch, 2002).....	41
Şekil 2.8. Kent çeperi çöküntü bölgesi, Kamathipura, Bombay, (Zwoch, 1998).....	41
Şekil 2.9. Hat boyu çöküntü bölgesi, Marsilya, (Rasmussen, 1996).....	42

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 1.1. Londra ile ekonomik ilişkiler içinde olan kentlerin hiyerarşik ağı, (Sassen, 2005).....	3
Çizelge 1.2. İşsizlik, eğreti istihdam ve sosyal dışlanma, (Sapancalı, 2005).....	10
Çizelge 2.1. Seçilmiş gelişmekte olan ülkelerde, büyük kentlerde gecekonduda yaşayan nüfusun oranı (%), (Sapancalı, 2005).....	28
Çizelge 2.2. Yoksulluk ve çöküntünün döngüsü, (Raynor, 1972).....	33
Çizelge 2.3. Kentsel yoksulluk bölgelerinin kent içi ve çeperlerindeki sosyal ve fiziksel oluşum özellikleri.....	38
Çizelge 3.1. Şehirselleşme sürecinin evrimi, (Akalin, 2003).....	48
Çizelge 3.2. Kentsel yeniden üretim süreci aktör ve temsilci tipleri, (Gürsel, 2005).....	53
Çizelge 3.3. Kentsel yeniden üretim sürecinde kamu –özel sektör ortaklıkları, (Gürsel, 2005).....	53
Çizelge 3.4. Kentsel yeniden üretim sürecinde gelişim stratejileri, (Gürsel, 2005).....	54
Çizelge Ek 3.1. Kent içi ve çeperi yoksulluk bölgeleri, kentsel dönüşüm proje örnekleri değerlendirme tablosu.....	134
Çizelge Ek 4.1. Kentsel dönüşüm öneri model oluşum koşullarının kurgu tablosu.....	135

ÖNSÖZ

20. yüzyılın özellikle ikinci yarısı boyunca, artan küresel ekonomik rekabet, birbirinden giderek kopan, ayrılan, kutuplaşan ve bu şekilde büyüyen varlıklı ve yoksul kitleler yaratmış, söz konusu kitleler, ekonomik güçleri doğrultusunda sosyal anlamda kapalı gruplaşmalar oluşturmuşlar, söz konusu sosyal kapalılık halleri, buldukları kentleri de bu kapalılığın ölçüsü doğrultusunda paylaşılır kılmıştır.

Kesin bir söylemle bugün büyük dünya kentleri, öncelikle 3. dünya metropollerini, varlıklı ve yoksulların ürettiği, birbirine değmeyen bölgelere, adalara bölünmüş, kentler, bir yandan küresel gündemi sosyal ve fiziksel anlamda yakalayan zirve mekanlar, diğer taraftan yoksulların çöküntü bölgelerince yeniden, ancak parçalı, şizofrenik bir biçimde tanımlanır olmuştur.

Yaklaşık son otuz yıldır dünya kentlerinin birçoğunda yürütülen dönüşüm faaliyetleri, çöküntü bölgelerinin rehabilitasyonu yönündedir. Ancak bugün, yeni bir dönüşüm modelinin finans, örgütlenme ve organizasyon, politika, proje ve uygulama süreçleri bakımından oluşum koşullarının yeniden, etraflıca ele alınması önemli bir konudur. Bu bağlamda, kamusal alan anlayışının yeniden tarifi, kentin dengeli, üretken ve adil gelişimi için kaçınılmazdır.

Kentlerin yapısal dönüşümü, çöküntü bölgelerinin ıslahı ve bölgeler arası sosyal ve fiziksel farklılaşmaların asgariye indirilmesi ve entegrasyon bakımından, yeni bir dönüşüm modeli üzerinde düşünmek son derece önemlidir.

Çalışmanın bilimsel bir değer kazanması konusunda yardımlarını eksik etmeyen kıymetli hocalarım, başta tez danışmanım Sayın Prof. Hakkı Önel'e, Sayın Prof Dr. İhsan Bilgin ve Sayın Doç.Dr. Zeynep Enlil'e; daha sonra konu hakkında fikirlerini benimle paylaştığı için Sayın Dr. Ender Ergün ve Sayın Faruk Göksu'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek Mimar Ali Devrim IŞIKKAYA
İstanbul, Kasım 2007

ÖZET

Özetle belirtilecek olursa, kentsel dönüşüm senaryosu, kentin öncelikle fiziksel ve sosyal yapısına bağlı olarak, kentin özgün belleğini ve dokusunu dikkate almalıdır. Projenin temasını, yerel sosyal ve fiziksel değerler belirlemeli, ekonomik, ekolojik ve eşitlikçi ilkeler proje başlangıcı, süreci ve sonucunda belirleyici olmalıdır. Dönüşüm projesinin bir uzlaşma projesi olduğu unutulmamalı, örgütlenmeler tabana yayılı, demokratik ve yatayda genişlemeli, organizasyon biçimi şeffaf ve demokratik ortaklıklara dayanmalı, ancak tüm ortaklıklar kamu liderlikli olmalıdır. Kamusal örgütler, projenin büyük ortağı ve son karar mercii ya da konuların adil biçimde karara bağlanmasında rol oynayıcı olmalıdır. Proje ve uygulamanın mali kaynakları, bölgenin iç sosyal ve fiziksel potansiyeline bağlı dinamiklerin doğru örgütlenmesi ile oluşabilir. Dönüşüm proje ve uygulamasının sermayesi, yine projenin kendisi olabilmelidir. Bunun için, bölge dönüşüm projesinin değerinin paylaşılması, parsel bazında değer paylaşımı yerine benimsenmelidir. Proje, iki türlü ekonomik değer üretebilir. Söz konusu değerlerin ilki, proje kapsamında üretilmiş yapı ya da yapı gruplarının mülkiyet değerleri, ikincisi ise işletim değerleridir. Yine bölgenin kesin bir mülkiyet değerleri sistemine sahip olmasının temini şarttır.

Proje uygulamalarına bölge halkının katılımının sağlanması, halkın bölgeyi sahiplenmesi, meslek sahibi olması ve istihdam yaratılması açısından son derece olumlu sonuçlar vermektedir.

Planlama ilkeleri kapsamında temel hedef, kenti, özgün sosyal ve fiziksel ortamı içerisinde üretmek, varsıllık ve yoksulluğa bağlı kopmaları, yarıkları dikmek, kentin zirve ve çukur bölgeleri arasındaki farkı azaltmaktır. Bu bakımdan dönüşüm projesi sonrası bölge, kente entegre olabilmelidir.

Söz konusu entegrasyon, kentin yeniden bir bütün olarak algılanması, öteki ve berikinin birbirine yaklaştırılması için; adil, üretken ve paylaşımcı bir kamusal anlayış ve mekanın yeniden ve güçlü bir biçimde tanımlanması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Öteki, Küreselleşme, Kapitalizm, Kentsel Çöküntü Bölgesi, Metropol, Kentsel Dönüşüm, Kamusal Alan

ABSTRACT

Stated briefly, primarily in consistency with the physical and social structure of the city, the scenario of urban transformation should consider the genuine core memory and texture of the city. Social and physical values should identify the theme of the project; economic, ecological and egalitarian principles should act as determinants at the beginning of the project, throughout the process of the project and at the result of the project. It should not be forgotten that the transformation project is a project of compromise; organizations should disperse to the bottom, be democratic and expand horizontally. The organization type should rely on open and democratic collectivism; however, this collectivism should be based upon public leadership. Public organizations as the main shareholders of the project and the final decision-making authority should have an impact on the taking of fair decisions. The financial resources for the project and its implementation can be created by the proper organization of the dynamics which are dependent on the internal social and physical potential of the region. The capital for the transformation project and its implementation, should again be the project itself. In order to accomplish this, the value of the transformation project of the region should be shared in lieu of value sharing on the basis of parcel of land. The project can generate two kinds of economic values. The first of the said value is the property value of the structures or groups of structures created within the scope of the project, the second is the going concern value. Assurance of the region's possession of absolute property values is essential.

Particularly, securing the participation of the regional community to the urban transformation project implications in the third world country metropolises, will yield utmost positive results.

Within the context of planning principles the fundamental objective is to produce the city within its genuine social and physical setting and sew ruptures and cleavages related to prosperity and poverty, and to decrease the difference between peak and cavity regions of the city. In this regard, after the completion of the transformation project the region should be able to integrate itself to the city.

The integration mentioned within this context necessitates a fair, productive and sharing public conception and a strong redefinition of space for the city being perceived as a total entity, enabling "the other" and "the same" to get closer.

Keywords: The Other, Globalisation, Capitalism, Urban Ruined Regions, Metropolis, Urban Transformation, Common Space

1. GİRİŞ

Kökünü “öte” olan “öteki”, kelime anlamı olarak arkadan geleni, öbürünü, özneye göre uzakta olanı, konuşulmakta ya da göz önünde tutulmakta olandan geriye kalanı tarif etmektedir.

Özellikle Neolitik Çağ, tarımsal artı değer, iş bölümünün, egemenlik ilişkilerinin, yöneticilerin, kralların, rahiplerin, mimarların, zanaatçıların, tüccarların, çiftçilerin, kölelerin; yani bir tür sınıfsallaşmanın, dolayısıyla kentin ve devletin aynı zamanda da savaşların ve yoksulluğun ortaya çıktığı dönem olarak, bir biçimde öteki ve ötekileştirmenin de miladı sayılabilir (Gürsel, 2005).

Özellikle antik dönem ve sonrası için kentler, toplumsal olarak belirlenen önemli oranda artık ürünün harekete geçirilmesi, koparılması ve coğrafi olarak yoğunlaştırılması yoluyla yaratılmış, yapılanmış biçimlerdir.

Buna bağlı olarak, kentsellik ya da kentlilik durumu, kümelenmelerinde toplumsal olarak belirlenen önemli miktarda artık ürünü harekete geçirme, koparma ve yoğunlaştırma yeteneğine sahip iktisadi ve toplumsal bir bütünleştirme tarzı oluşturan bireysel faaliyetlerin şekillenmesidir denilebilir.

Tam tersi yönde bakıldığında, bir iktisadi bütünleştirme tarzı olarak, ayrılmaz ekleriyle birlikte, sosyal katmanlaşmanın ve üretim araçlarına farklı erişimlerin üretimi, zorunlu olarak kentselliği ortaya çıkmaktadır.

Öncelikle doğa, tek öteki olarak ilan edilmiştir. Tarihsel süreç içinde, çevre ve dünyayı tanıdıkça ve değerlendirdikçe, insan asıl öteki olarak kendini keşfetmiş, ya da kendinden bir öteki icat etmiştir.

Söz konusu süreçte öteki, etnik, dini, kültürel farklılıkları barındıran, ancak daha çok üretemeyen ya da artı değerden bir biçimde pay alamayan kişi ya da topluluklardır. Tarih boyunca üretemeyen, yani güçsüz olan ve yoksullaşan kesim, üreten yani güçlü olan varlıklarca, bilinmeyen, tanınmayan yerine atanmıştır.

Özetle, aslında tamamen kendine ait olanı geride bırakan ile geride kalan, yani öteki ile beriki arasına, tarih boyunca koskoca bir mesafe girmiş, bu mesafe sistem tarafından doldurulmuştur (Foucault, 1995). Aslında kentlerin tarihi de neredeyse tamamen bu gerilim üzerine kuruludur. Asya, Mezopotamya ya da Avrupa’da sosyal farklılıklara bağlı ötekileştirmeleri kentler üstünden okumak, son derece mümkündür. Bu coğrafyalarda, özellikle Ortaçağ boyunca öteki ile beriki ya da varıl ile yoksul kesim ve marjinal sınıf (deliler, hastalar,

fahişeler, sakatlar, eşcinseller, yaşlılar vs.) kenti, kesin bir ayrımcılıkla paylaşmıştır. İçinde özgürlüğün değil özgürlüklerin varolduğu, farklılığa dayanan, neredeyse tüm Ortaçağ kentlerinde, en büyük öteki grup olan yoksullar, kentin sur boylarında, sur içi ya da dışında ikame etmişlerdir. Oysa, çalışmanın amaç değil araç olduğu Antik Yunan Dönemi'nin kentlerinde, yabancının, ya da daha geniş anlamıyla ötekinin tarifi ve konumu farklı olmuştur denilebilir. Antik dönemde site, yabancıları itmemiş, ancak onları içine almamış, onlara tahammül etmiştir.

Schnepper'in (2005) deyimiyle, Ortaçağ'a kadar bir biçimde hem yaratılmış, hem de kısmen kutsanmış öteki, bu dönemde mistik bir bakış açısıyla yeniden tarif edilmiştir. Daha kesin bir ifade ile, beriki ve öteki arasındaki ilişki, farklı olanın çıkarılması, dışlanması ya da en uç durumda yok edilmesiyle sürdürülmüştür. Özellikle Antik Yunan Dönemi'yle kıyaslandığında Ortaçağ, bu anlamda ciddi biçimde öteki yönelimli toplumdan iç yönelimli toplum ve buna bağlı mekansal üretime dönüşümün başlangıcıdır aslında.

Çalışma ve üretimin kutsallaştırıldığı Rönesans ile beraber sefalet, mistik duygulardan ayıklanmış, onu kutsallaştıran dinsel bir deneyden, onu mahkum eden ahlaki ve dünyevi bir kavrayışa doğru kaydırılmış, çalışmayan ve üretmeyen birey ya da topluluk, bu dönemde sistematik olarak ötekileşmiştir.

12. yüzyılda Tuna Nehri boyunca gezen ve kentlerden, geri bırakmamak üzere tüm ötekileri toplayan “Deli Gemisi”, ya da kent surları diplerinde kurulmuş cüzam hastanelerinden sonra, ilk defa 14. yüzyılda, dışlanmışların organize biçimde toplandığı, kentin çöküntü bölgesi önce Fransa kentlerinde oluşmaya başlamıştır. Daha sonra, İtalya ve Almanya kentlerinde, din ayrımcılığına dayalı tecrit yaklaşımları sonucu yahudi gettoları kurulmuştur.

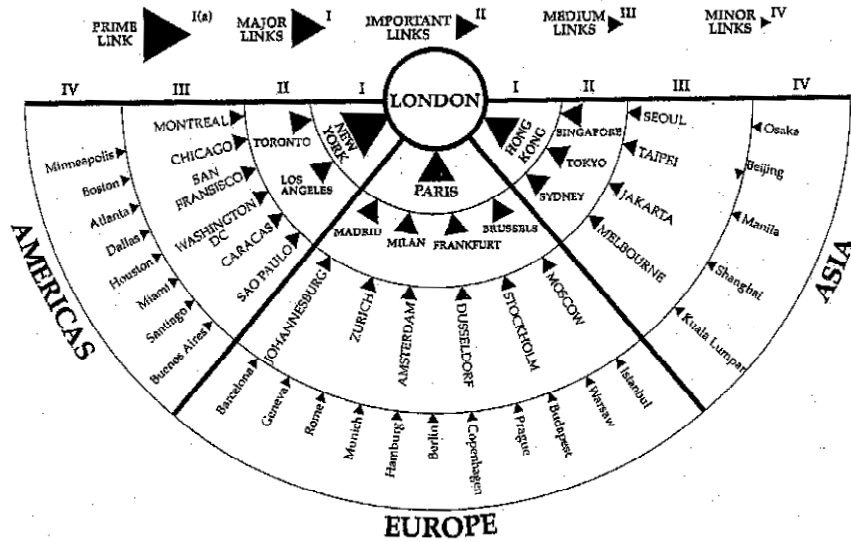
16. yüzyılda Lyon'da yapılan genel açıklamada “...ne de yalnızca parası olmayanlar fakirdir; bedeni gücü olmayan veya sağlığı veya akli veya yargılama yeteneği olmayan herhangi biri de fakirdir.” ifadesine yer verilmiş, böylelikle tüm marjinal grupların içini doldurduğu öteki, kavramı yoksullukla eşitlenmiştir (Foucault, 1995).

Bu yüzyılda sistematik olarak sürgüne gönderilen öteki için, 17. yüzyılda, berikinin “ahlak” kentleri yanında sürgün kentleri inşa edilmiş ve burada farklılığının tipolojisi ne olursa olsun tek vücut haline getirilmiş artık insan kümelenmiş, depolanmıştır. Bu insan depolarında öteki birleşerek, birbirine akarak tek bir organizma haline gelmiş, kendi yaşam biçimini, bir başka söylemle kültürünü yaratmıştır. 17. yüzyıl, yoksulluğun, düpedüz bir yaşam biçimi haline geldiği ya da yaşam kültürü niteliği kazandığı dönemdir (Tekeli, 2002). Kentlerin, kesin bir biçimde varsıllık ve yoksulluk kümelenmeleri üstünden mekansal anlamda üretildiği,

paylaşıldığı, kentsel çöküntü ve zirve bölgelerinin oluşmaya başladığı 17. yüzyıl, aslında dünyanın ve sömürünün birlikte keşfedildiği, ahlak ve sömürge kent, bölge ve ülkelerinde, iki kutuplu yaşamsallığın başlangıcıdır da aynı zamanda.

Bu dönemde, sermaye birikimi ve sanayi kaynaklı büyümeye bağlı olarak merkez bölgelerde yoğunlaşmalar başlamıştır. 18. ve özellikle 19. yüzyıl, Büyük Britanya İmparatorluğu'nun gelişimi ve dünyaya hakimiyet kurduğu, öte yandan Latin Amerika, Afrika ve Asya'daki sömürge bölgelerinin ortaya çıktığı dönemdir. Yine 1820-30'lu yıllardan itibaren, insanlığın farklı, birbirine karşı geçirimsiz, kapasiteleri bakımından eşitsiz ırklardan oluştuğuna dair görüş, bilimsel bir gerçek olarak genel bir kabul görmüştür.

Çizelge 1.1. Londra ile ekonomik ilişkiler içinde olan kentlerin hiyerarşik ağı, (Sassen, 2005)

18. yüzyılda, çökmekte olan aristokrasi ve onun kamusalılığı yani saray kamusalılığı, yerini burjuva kamusalılığına bırakmış, burjuvazi ve toprak sahipleri, kapitalist kentsel mekan organizasyonlarında etkin, karar verici konuma evrilmişlerdir.

Yinelemek gerekirse, endüstriyel koloniciliğin ve buna bağlı ticaretin yani hammadde, üretim ve ticaret üçgeninin, bilinen coğrafyalarda pekiştirildiği 19.yüzyıldan itibaren, sanayi devriminin ve kapitalizmin Büyük Britanya'dan başlayarak yavaş yavaş bütün dünyaya yayılmasıyla, zenginlik ve yoksulluğun, yeniliğin ve toplumsal sömürünün yaratıcısı kuvvetler, seküler gücün simgesi olarak tasarlanmış dine, klasik modernliğe egemen olmuşlardır. Böylelikle, yeni oluşmakta olan uluslararası ekonomiyle ulus devlet arasındaki, araçsal ussallığın evreniyle kültürel kimliklerin evreninin birleştiği, ulusal toplum modelini yeniden tarif eden ayırım baş göstermiştir. Sanayi devrimi ile beraber artık, büyük, hummalı bir çalışma ve üretim faaliyeti içinde olan beriki için öteki dışlanan, düpedüz çalışmayan,

üretmeyen, biriktiremeyendir. Çalışma bütün sefalet biçimlerinin ilacı, genel çözümü olarak algılanmış, çalışma ve yoksulluk basit bir zıtlık haline getirilmiştir (Foucault, 1995). Çalışma ve biriktirme, aynı zamanda ahlakın da sembolü olmuştur. Bir tarafta çalışan, iş veren “ahlak” kentleri, diğer tarafta neredeyse yalnızca çalışan sürgün kentleri olarak dünya, Touraine’in de (2005) söylemiyle en az iki anakaraya bölünmüştür.

Antik kentten sanayi kentine geçiş süreci boyunca yaşanan sosyal ve fiziksel dönüşümden bu yana eylemin yerini yapıt, yapıtın yerini çalışma almış, kentler çalışan hayvanların (Arendt, 2005) barınak ve üretim mekanlarına dönüşmüştür.

Sanayi Devrim’i sonrası, bir tür, dünya dışı çilecilikten dünya içi çileciliğe geçiş yaşanmış, ekonomi ise bu çileciliğin temel bilimi olarak üretilmiştir (Marx, 2004).

Yine Marx’ın (2004) ifade ettiği gibi bu dönemde; çalışan, ancak kendini geliştirici yönde üretmeyen, ya da son üründen habersiz, kendini gerçekleştirmek için çabalamayan insan, adeta hayvanlaşmıştır. Toparlamak gerekirse, özellikle 19.yüzyıl süresince yaşanan bu yabancılaşma hali, insanı kendi etkinliğinin ürünlerine, üretken etkinliğinin kendisine, içinde yaşadığı doğaya, kendine, kendi özsel doğasına, insanlığına, yarattığı ötekiye yabancılaştıran eylemler bütünüdür.

Bu süreç, aslında tam anlamıyla insanın kendi karşıtına dönüşüdür. Bir başka deyişle, sonunda dokunun bağları kopartılmış ve yabancı yaratılmıştır (Foucault, 1995).

Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından bu yana, aslında kendi kendinden çıkmış, kendi kendine çelişik, kendi kendine yabancılaşıp kendi kendisinden yoksunlaşmış öz bilinci ile, yabancılaşmış bir yaşam sürdüğünü kabul etmiş bulunan insan (Marx, 2004), bu yabancılaşmış yaşam içinde, yarılmış, parçalanmış bir halde kendi gerçek küçük insanal yaşamını sürmekte ve bu yaşama dair yine yarılmış, parçalanmış içe dönük mekanlarını tasarlamakta ve üretmektedir. Bu yaşamın kentsel kurgusu içe dönük, parçalı, ayrışık ve kamusal alanı pasifizedir.

Bu anlamda 19. yüzyıl, insanın kendi kendine ve yaşadığı dünyaya yabancılaşmasının derin temellerinin atıldığı, büyük kopuşun doğuşunun yüzyılıdır. Bu dönemde de ötekinin yaratılmış farklılığından (medeni hal, ırk, cins vb. gibi) yine kimi zaman eğlenceli kimi zaman tamamen rahatsızlık verici, iğreti ve korkunç bir durum olarak tereddütle bahis edilmiş; ancak ötekinin konumunu belirleyen, artık neredeyse tamamen ekonomik öğeler olmuştur. 19. yy biterken, modern kentsel yapıyı biçimlendirmede iki faktör önemli olarak değerlendirilebilir. Bunlar; yeni kapitalist endüstriyel ekonominin oluşturduğu refah

seviyesindeki yükselme ve buna bağlı kentsel reform hareketlerinin büyümesi biçiminde özetlenebilir (Thorns, 2004).

Bu bağlamda, üretimin amacının her zaman insan olduğu antik anlayış ve onun ürünü kentin tamamen karşıtı olarak, insanın amacının üretim, üretimin amacının da servet olduğu modern dünya kentleri, Le Corbusier'nin de (2005) belirttiği gibi, modern endüstrinin temel gereksinimi olan hammaddelerin ve imal edilmiş ürünlerin ulaşımına hizmet etmekle yükümlüdür. Böyle tasvir edilen ya da tanımlanan bir kentte, insanlar mekansız bir dünyada yaşayıp çalışıyormuş gibi görünmektedirler (Harvey, 2002).

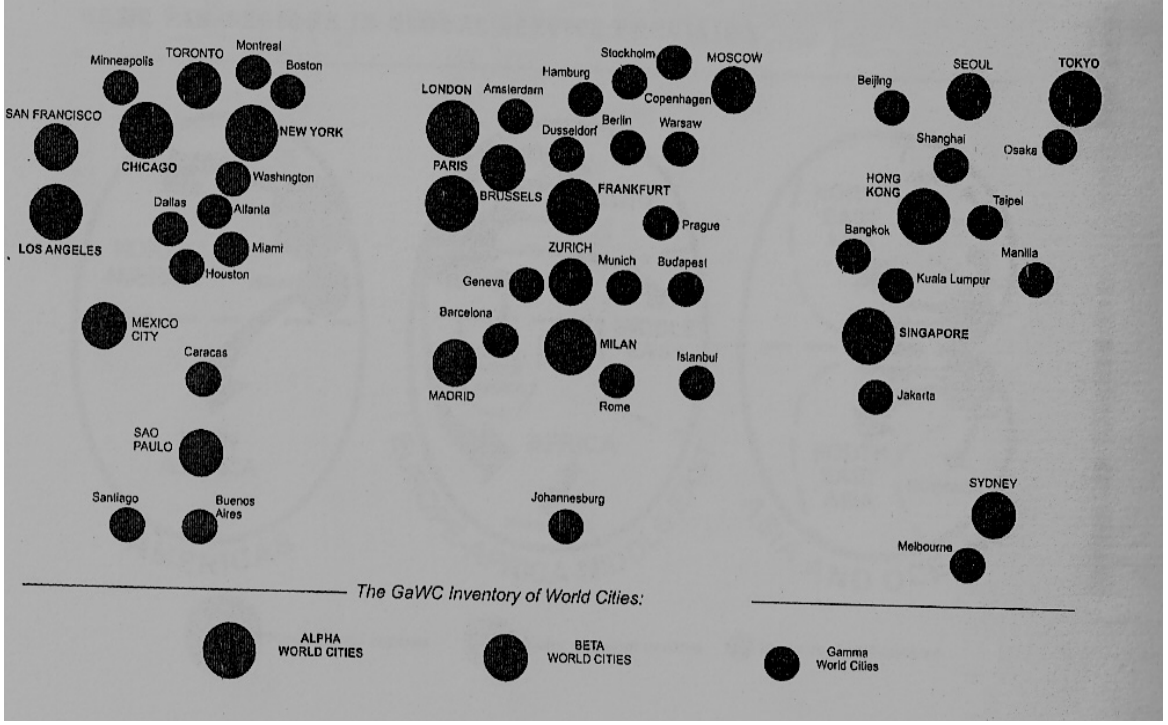
19. yüzyıl ile birlikte binanın kentten koparak kendi bağımsızlığını, kendi başınalığını ilan etmesi, aslında öteki yönelimli toplumdaki iç yönelimli topluma geçişi pekiştiren ya da kesinleyen mekansal bir dönüşümdür. Bu yüzyılda kamu, geleneksel yüz yüze insan ilişkileri aracılığıyla kurulan topluluktan farklı olarak, yüz yüze ilişki zorunluluğu taşımayan, birbiriyle mesafe içinde yaşayan insanların ancak aynı sorun, fikir, olay etrafında iradi, gönüllü olarak bir araya gelmesiyle oluşan modern ve süreksiz bir biraradalık tarzıdır. Sitte'nin söylemiyle, kentle birlikte anılan cemaat, yerini kente karşı ya da kente rağmen cemaat anlayışına bırakmıştır.

Daha açık bir dille ifade edilecek olunursa cemaat, artık kent kavramının sosyal nicelik ve niteliksel ölçütler bakımından ya çok altında, parçacıl ve konsantre, ya da çok üstünde, uçucu, soyut ve göreceli bir kavramdır.

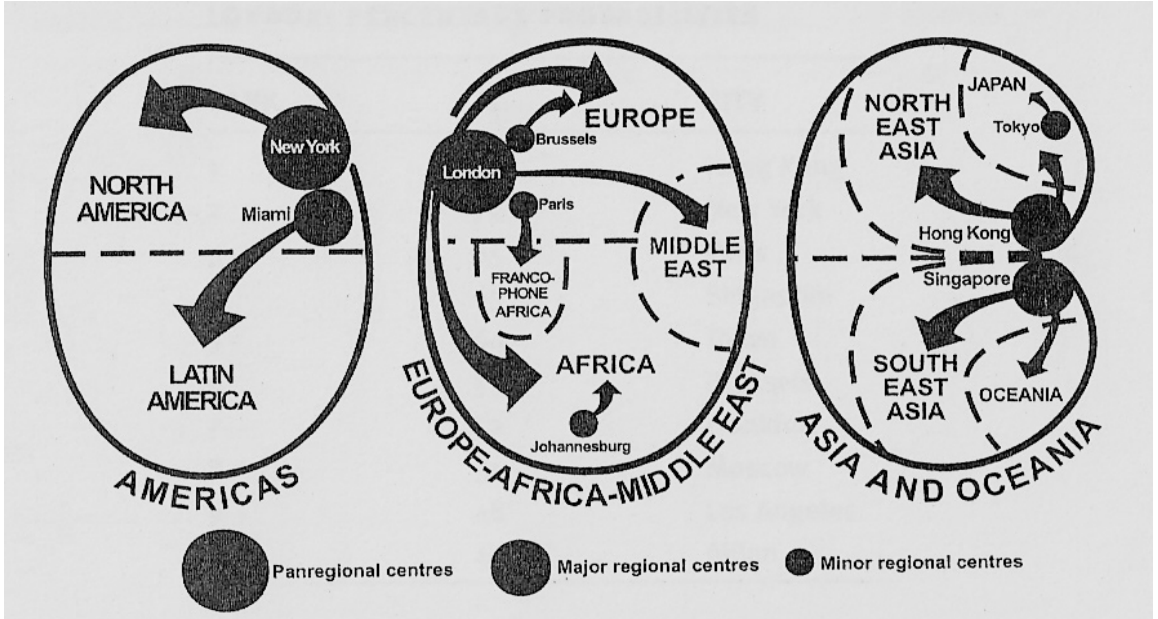
Bir yandan derinleşen farklılaşmanın izlerini taşıyan konumlanmalar, öte yandan özgürlüğünü yitiren benzeşmenin mekanlarının bir araya geldiği 19. yüzyıl kapitalist sisteminin kenti, bu durumda, büyük iktisadi, sosyal, psikolojik ve simgesel anlamı olan, yaratılmış kaynakların coğrafi dağılımını içeren, dev bir öğütücü,üretime yönelik bir sonsuz makinedir (Harvey, 2002).

20. yüzyıl ile birlikte artık, bir tarafta, merkezde karar verici, belirleyici olan 1. Dünya kentlerinden, öteki tarafta, yani sosyo-ekonomik ilişki bağlantısının öbür ucunda, ekonomik gelişimin çeperinde, karar verici olamayan, bağımlı 3. Dünya kentlerinden oluşan dev bir makineler sistemleri ağından söz etmek mümkündür.

Planlamacılığın, modern kent planlama disiplininin gündeme geldiği 20. yüzyılın başında, Ford'çu söylemle, kentsel büyüme ve genişleme, çoğunlukla birinci dünya kentlerinin özelliği olarak kabullenilebilir. Bu dönemde, yerler, dünya çapında artan bir biçimde, malların ve hizmetlerin karşılaştırıldığı, değerlendirildiği, satın alındığı ve kullanıldığı tüketim merkezleri olarak yeniden yapılandırılmıştır.

Şekil 1.1. GeWC dünya Kentleri, (Sassen, 2005)

Şekil 1.2. Dünya ekonomisine bağlı merkezlenmeler, (Sassen, 2005)

20. yüzyılın ikinci yarısında, 1. Dünya kentlerinin çoğunda imalat işinin kitlesel çöküşü, sanayisizleşme, bazı yeni sanayileşen ülkelerde ücret oranları, çalışma koşulları ve sendika örgütlenmesi 1.Dünya işçilerinin çok altında olsa da artan imalat işi ve yeni iletişim teknolojilerinden dolayı, herhangi bir yere yerleşebilen, gittikçe hareketlenmiş sermayeyi çekmek ve tutmak için yerler arasındaki rekabet artmıştır (Urry, 1995). Araştırma ve yönetim

işlevleri 1. Dünya’da kalırken, bu bölgelerden 3. Dünya’ya doğru taşınan rutin imalat işiyle birlikte, çok daha karmaşık mekansal bir iş bölümü gelişmiştir.

Bir tür iyi niyet faaliyeti, toplumsal ve geleneksel hayatın naif, primitif ve alaylı organizasyonu olan planlama, önce kamunun resmi yöneticilerince, daha sonra ise iş adamları, yatırımcı ve iş geliştiricilerce sahiplenilmiş bir olgu haline gelmiştir. Aslında, metropol denilen birleşim, en iyi iş ve haz iklimi olarak üretilmiş planlar ve bu planlar sonucu yaratılmış ortamlar toplamıdır.

20. yüzyılın özellikle son çeyreğinde beliren küresel kent ve ya dünya kentleri; esas olarak sermayenin ve üretimin kontrol edildiği, üretime ilişkin buluş ve teknolojilerin gerçekleştirildiği ve ya geliştirildiği ve bilgi akış sisteminde uzmanlaşmış organizasyonel yapıya sahip merkezlerdir.

Şekil 1.3. Küresel dünya, (Drakakis, 1987)

Bu merkezlerde, imalat sektörünün önemli bir kısmı desentralize edilmiş, onun yerini dünya ölçeğinde iş yapan firmalar, dünya ekonomisine etki eden borsalar, haberleşme, emlak, pazarlama ve sigorta şirketleri almıştır. Finans kurumlarının, uluslararası organizasyonların, önemli üretim faaliyetlerinin ve çok uluslu şirketlerin yönetim birimleri bu merkezlerde yoğunlaşmışlardır. Ulaşım açısından önemli üstünlüklere sahip dünya kentleri, özellikle son yirmibeş, otuz yılda bütünsel kapitalist güç ilişkilerinin ve buna bağlı ekonomik, politik ve kültürel faaliyetlerinin kontrol edildiği düğüm noktaları haline gelmiştir.

Marcuse'a (2002) göre globalleşme, teknolojideki gelişmelerin, buna bağlı uluslar arası hareketlilikteki büyümenin bir sonucu olarak, gücün artışı ve iktidara bağlı, iki kutuplu bir dünyayı simgeler. 20. yüzyılın kapitalist düzeni içinde katmanlaşan ve kutuplaşan toplumsal yapı, amorf, yani gözenekli bir yaşam ve bu yaşam biçiminin boşluk ve doluluklarından, zirve ve çöküntülerinden oluşan kentsel düzeneğini ve mekan örgüsünü kurmuştur. Bu düzenek içinde, hızla kentleşen ve kentlileşen dünyada, öteki ve beriki, birbirlerinde erimek yerine, uzunca bir süredir daha da tanımlı ve birbirinden iyice ayrılmış, keskinleşmiş, varsıllık ve yoksulluk bağlamına indirgenmiş, tek boyutlulaşmış bir tanım ya da tarife dönüşmüştür.

20. yüzyıl başında dünya üzerinde yalnızca 16 kentin nüfusu 1 milyonu aşkınken, bugün toplam beşyüz kentin nüfusu, ki bu nüfusun çoğu gelişmekte olan ülkelerin nüfusudur, 1 milyonu aşmıştır (Velibeyoğlu, 2001).

Dünya Bankası'nın tahminlerine göre 2025 yılına kadar dünyanın toplam nüfus artışının %88'i hızla genişleyen kentsel alanlarda görülecek ve bu kentsel büyümenin %90'ı gelişmekte olan dünya içinde eriyecektir.

Amaçları genişletilmiş bir coğrafyada, yeni eksenler ve bölgeler yaratılmış, uzunca bir süredir merkez – çevre ikilemindeki dünya yerini, merkezselliğe karşıt yaratılmış bölgelerin, kapitalist eksenlerle birbirine tutturulmuş nodal kentlerin geçtiği ve bunların dışında sınırları olmayan bir periferinin uzandığı bir ortama bırakmıştır.

Bu ortamda, çekirdek ülkelerin yarattığı rekabet üstünlüğü (King, 1997), hem 1. ve 3. dünya ülkeleri arasındaki farklılaşmayı arttırmış (ülkeler ve bölgeler arası sosyal ve fiziksel ötekileşme), hem de aynı doğrultuda, özellikle 1980'lerden sonra güçlenen küresel/kapitalist süreçler, metropoliten kentlerde, mekansal ve toplumsal ayrışmaya neden olarak, toplumsal barışın korunması riskini arttırmışlardır (Ünsal, 2002).

Günümüzde küreselleşme, dünyayı bir yandan, hareketli varsıl, sabit yoksul düzeninde ikiye ayırmış, öte yandan, ortak ticari ilişkiyi zorunlu kılmıştır (Habermas, 2004).

1999 yılında, dünyada 31.5 trilyon dolarlık gelir yaratılırken, dünya nüfusunun yaklaşık %15'inin yaşadığı yüksek gelirli 24 ülke, toplam dünya gelirinden %81'lik pay almış, dünya nüfusunun geri kalan ve %85'inin yaşadığı düşük ve orta gelirli ülkeler ise, dünya gelirinin sadece %19'una sahip olabilmişlerdir (Sapançalı,2005).

Bugün, dünya nüfusunun yaklaşık yarısı, mutlak yoksulluk sınırı olarak kabul edilen günde 1-2 dolar gelirle geçinmek zorundadır. Gelişmekte olan ülkelerde 779 milyon, gelişmiş ve geçiş

halindeki ülkelerde de 41 milyon kişinin yetersiz beslendiği kabul edilmektedir. Bu nüfusun 182 milyonu çocuktur (Sapançalı, 2005).

2002 yılı itibari ile dünyada her gün 68 bin insan günde 1 dolardan az bir gelirle geçinmek zorunda kalan yoksul bir kitleye katılmaktadır. Dünyada, her saat başı 1700 insan yoksulluktan hayatını kaybetmektedir. Dünya Bankası tahminlerine göre 33 milyon kentli, dünya kentli nüfusunun %28'i, 1989 yılında yoksul sayılırken, 2000 yılında bu değerler iki katına çıkmış ve % 57'ye yükselmiştir (Yalçın, 2002). Bu da, her kentin nüfusunun yarısından fazlasının yoksulluk çektiğini göstermektedir.

Bu durum özellikle, 1980'li yılların başından itibaren, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası tarafından uygulanan ekonomik programlar ve Dünya Ticaret Örgütü'nün politikalarının gelişmiş ve gelişmemiş tüm dünya ülkelerinde, toplumsal kutuplaşmaları ve servetin yoğunlaşmasını artırması sonucu oluşmuştur (Dinçer ve Enlil, 2002).

Ancak, yine özellikle 3. dünya metropollerinde, varıl ve yoksul kesimin kutuplaşması sonucu ortaya çıkan sosyal ve fiziksel gerginlikler, yarılma, kopma ve adalaşmalar daha belirgin boyuttadır. Bu kentlerde, zenginlik adaları ile yoksulluğun çöküntü alanları yan yana, ancak birbirine değmeden biçilenmektedir.

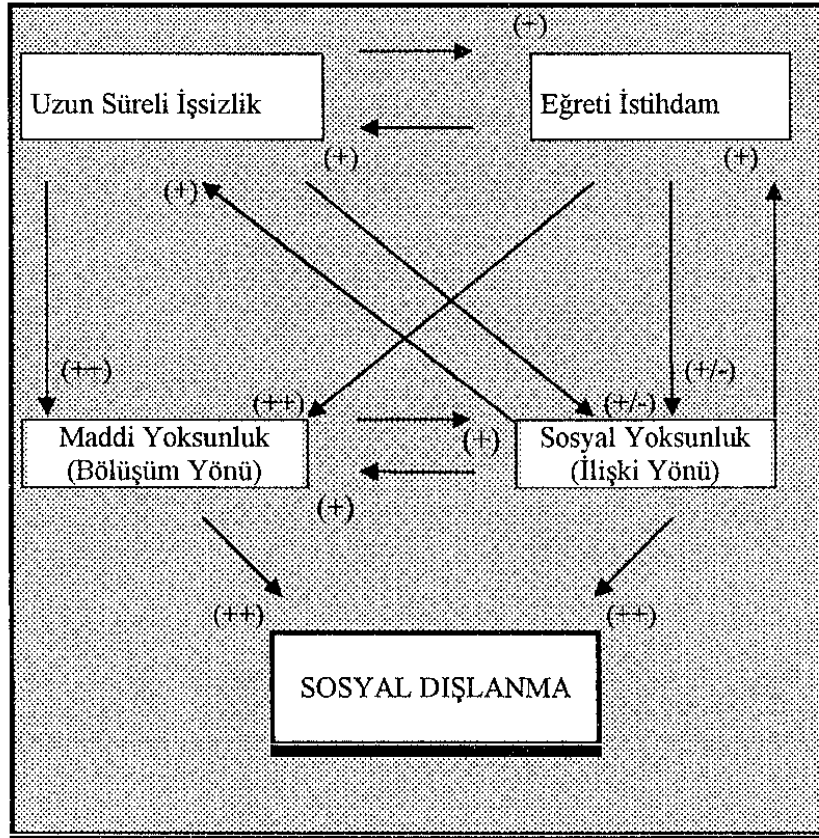
Bugün artık gerçek bir kültür sistemine dönüşmüş, kuşaktan kuşağa aktarılan yoksulluk, kentlerdeki çöküntü bölgelerinin tamamına yakınının oluşumunda temel sosyal dinamik olarak rol oynamaktadır.

Söz konusu çöküntü bölgelerinin, kentte adalaşmasının, ya da yoksulluğun değişmez bir kader biçiminde yaşanmasının ana sebebi, bugün berikinin sahip olduğu kapitalizm ve burjuva ahlakına bağlı görmezden gelme ve dışlama kültürüdür.

Özellikle 1990'lı yıllarda, temel kavram, yoksullukla beraber dışlama ve ayrımcılık olmuştur. Kentler, dışlama kültürü sonucu ayrımcılığa bağlı desintegrasyon, yarılma ve kutuplaşmaların yaşandığı adalara, parçalı bir mekanlar dizinine, dolu ve boşluklardan, aydınlık ve karanlıklardan, çöküntü ve zirvelerden oluşan birer büyük sisteme dönüşmüştür.

Kapitalist sistemin devinimine dahil olamayan, yenilenemeyen, dönüşemeyen her parça, öncelikle çökmeye mahkum bırakılmıştır. Kapitalist kentsel sistemin öngördüğü, güncel kullanımın dışında kalmış, sisteme ekonomik ve sosyal katkı sağlayamayan; afet ya da savaş bölgeleri, tarihi mekanlar ve endüstriyel alanlar, ya da bir biçimde biyolojik ve ekonomik ömrünü tamamlamış kent parçaları ve özellikle yoksulluk bölgeleri, çöküntü bölgeleri olarak nitelendirilmiştir.

Çizelge 1.2. İşsizlik, eğreti istihdam ve sosyal dışlanma, (Sapançalı, 2005)

Kapitalizm odaklı kentsel yapıda, bir başka deyişle metropollerde, kentsel gelişme, kapitalist üretim ve tüketim anlayışı bağlamında, evrimsel bir süreklilikten çok, devrimsel sıçramalar biçiminde olabilmektedir. Bu sıçramalar ile günümüz kentlerinde toplumsal ayrışma, fiziksel-toplumsal anlamlarıyla eklemememe, bütünleşememe, kenarlaşmama sorunları gündelik hayatı sosyal yönden ciddi biçimde etkilemektedir (Hovardaoğlu, 2002).

Zamansal ve mekansal anlamda adalaşan gündelik hayatın yaşandığı bu kapitalist ikililikler kentlerinde, yüzyüzelik bir biçimde adeta ortadan kalkmıştır (Sennett, 1996).

Buradan bakıldığında metropol, bütünselliğini, temasını yitirmiş, merkezden periferiye doğru ötekinin desentralizasyonu ile hiyerarşik bir kurgusallık düzenine kavuşmuş, sosyal ve mekansal anlamda katmanlaşmadan öte parçalanmış görünmektedir. Artık sosyal ve fiziksel karışım yerine kutuplaşmadan söz etmek mümkündür (Sieverts, 1999).

Özellikle 3. dünya metropollerinde, söz konusu edilen fiziksel ve sosyal ikililikler büyük salınımlar halinde yaşanmaktadır. Örneğin, bugün büyük bankalardan, alışveriş ve büro binalarından oluşmuş bir makrostrüktür olan kent merkezinin etrafında, dilenciler ve evsizlerin (Ribbeck, 1997) şekillendirdiği periferinin paylaştığı Rio de Janeiro kenti, bir tür

hiperaktivite ve boşluk arasında (Ribbeck, 1997), sürekli biçimde gidip gelmenin gerilimini yaşıyan dünyanın küçük bir özeti gibidir.

Lüksün gettolarında akıp giden yaşamın, karnavalların gerçekliğinin yanında, sadece 1994 yılında aynı kentte 5000 cinayetin, 50 banka soygunu ve 50000 araba hırsızlığının yaşandığını öğrenmek, aslında kentin ne tür bir şizofrenik sosyal ve buna bağlı fiziksel strükture sahip olduğunun açık bir göstergesidir (Ribbeck, 1997). Şizofreni, bugün neredeyse tüm dünya kentlerinin ortak sahibi olduğu, kalıcı bir ruh halidir.

Kentsel şizofreninin, fiziksel ve sosyal ikililiğin iyice keskinleştiği 3. dünya metropollerinde, özellikle yirmi, otuz milyonluk Asya ve Güney Amerika kentlerinde, Sieverts'e (1999) göre çöküntü bölgelerinin oluşturduğu ara kentler, adeta kent içi kent konumundadırlar.

Birçok 3. dünya ülkesinde, kentsel nüfusun %60'ından fazlasının gecekonduarda yaşadığı saptanmıştır. 1980'li yıllarda, gelişmekte olan ülkelerde, kentsel alanlarda, her yeni 100 hanenin 72'sinin gecekonduara yerleştiği, hatta Afrika'da bu oranın %92'ye kadar çıktığı belirlenmektedir (Sieverts, 1999).

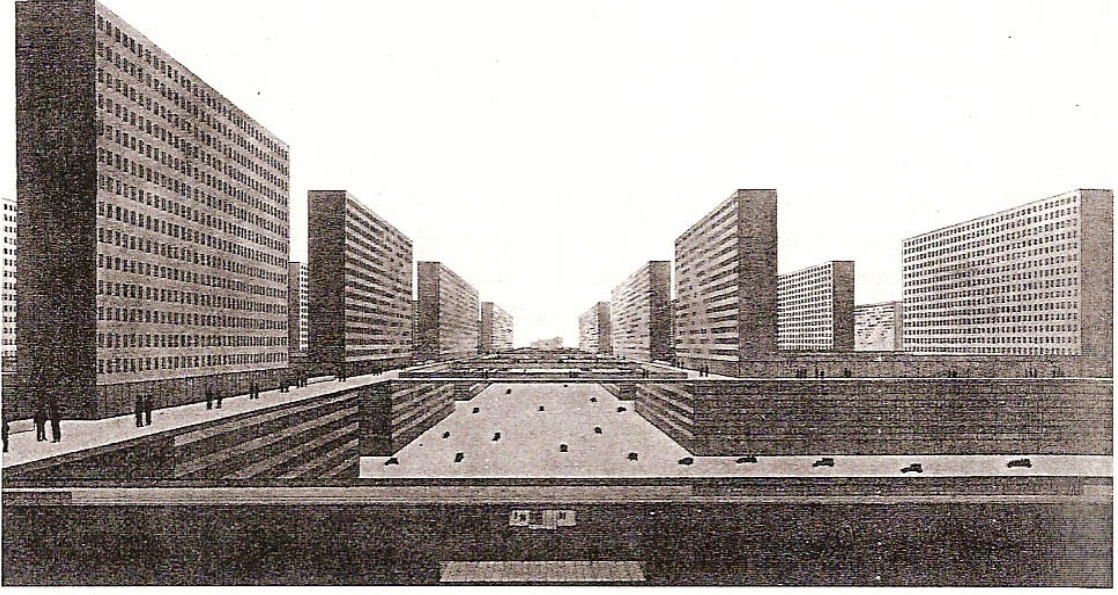
Günümüz kentlerinde, varıllık ve yoksulluk üstünden gelişen fiziksel ve sosyal yarılmalara bağlı adalaşmalardan, kutuplaşmalardan doğan gerilimi, Habermas (2004) şöyle özetlemektedir: Alt sınıf, sosyal gerginlikler yaratacaklardır; bu gerginlikler kendini yok edici amaçsız ayaklanmalarla patlak verecek ve ancak bastırıcı yöntemlerle kontrol edilebilecektir. Bu durumda cezaevleri inşaatı, genel olarak iç güvenlik örgütlenmesi, büyüme sanayisi haline gelecektir. Ayrıca sosyal kirlenme ve fiziksel yoksulluk, bölgesel olarak sınırlandırılmayacaktır.

Özetle, yazının başından beri değinilen, varıllık ve yoksulluk durumlarına bağlı, öteki ve berikiliğin büyük geriliminin yuvası haline gelmiş bulunan metropoller, bugün parçalanmış adeta kristalize olmuş, değişken zenginlik ve kalıcı fakirliğe bağlı olarak düşeyde gelişmeye ve yatayda büyümeye devam eden, şizofrenik, kolajvari, fragmentel, belli bir hiyerarşiden çok karmaşık bir anarşik yapı içerisinde yaşanan, ikili gerçekler dizgeleridir. Marco Polo'nun deyimiyle, artık hangi kente bakılsa iki kent görülmektedir. Biri farelerin, diğeri kırlangıçların.

Böylesine karmaşık, ancak kopuk hatta kristalize olmuş parçalı bir kentsel sistemi, aslında bir arada tutabilecek olan kamusal alanda, anlamlı toplumsal ilişkilere girilebileceği anlayışı, tam tersine yok olmuştur. Sennet' a (1996) göre kamusal alan günümüzde, hareketliliğe bağlı bir hale gelmiş, geçip gidilen bir yer olmuştur. Söz konusu edilen kristalleşmiş parçalı kent yapısı mı kamusallığın yitirilmesine etki etmiştir, yoksa öncelikle edilgenleştirilmiş kamusalılık

anlayışına bağlı olarak, bir kentin parçalandığı sonucuna mı varmak daha doğrudur? İkinci söylem birinciye göre daha öncelikli gibi dursa da, her ikisinin de birbirinin ön koşulu olduğu, gerçek gibi gözükmetedir.

Bugün, kamusal davranış bir gözlem, pasif bir katılım ya da bir çeşit röntgenicilik sorunu haline gelmiş ise, mekansal hareket dinamiklerinin, kamusal alanda modern ulaşım teknolojilerine tamamen teslim olmuş olması, bu sorunun nedenlerinden yalnızca birisidir.

Şekil 1.4. Yitik kamusal alan, (Stemhorn, 1995)

Heterojen sosyal yapı ve farklı kamusal alanlar üzerine kurulu kentsel mekanlardaki kompartmanlaşma, yani kentsel yapının içinin dışına çıktığı, dışının ise içine girdiği (Sennett, 1996) kurgu içerisinde kamusal alanların da güven riski taşıyan alanlara dönüşmesi ve böylelikle toplumsal ve mekansal yarılmının işareti olan, kendi içine kapanan mekansal kümelerin, ortak bir kültürel / kamusal referans çerçevesi etrafında bir araya gelme olasılıklarının giderek azaldığı açıktır.

Zaman ve mekan sıkışması koşulları altında ortaya çıkan ticarileştirme, faydacılık, akılcılığa bağlı parçalanma ve güvensizlikler, nitelikli kamusal alanların oluşumuna engel oluşturmaktadır. Günümüzde, yerlerin artan bir biçimde malların ve hizmetlerin karşılaştırıldığı, değerlendirildiği, satın alındığı ve kullanıldığı tüketim merkezleri olarak yeniden yapılandırıldığı ve neredeyse her şeyin tüketildiği mekanlara dönüştürüldüğü (Urry, 1999) böylelikle kamusal alanın ticarileştiği, tüketim amaçlı olarak sahte teatralleştirildiği ya

da festivalleştirildiği bile söylenebilir. Böylelikle, Marx' ın (2003) da belirttiği gibi bugün, varlıklı kesim, kamusal alanı, diğer tüm toplum kesimlerinde neredeyse beş para ödmeden çalmış gibi görünmektedir.

Kristalize olmuş kentleri bir arada tutma ya da en azından bir tür devamlılık ve eşitleme sürecine sokmak için, bölünmüş, parçalanmış ve ticari amaçlı işletilmekte olan kamusal alanın, bir tür dönüşüme uğraması zorunluluktur.

Bugün, ötekinin sürgüne gönderildiği, berikinden koparıldığı metropollerde, giderek çöküntü bölgeleri haline gelen ve böylece kentin bütünselliğini bozan mekanları, berikinin mekanlarıyla ilişkilendirmek amacıyla türlü kentsel ve sosyal organizasyon ve eylemler yapmak mümkündür. Eşdeğerliği yeniden kurmak için, dünyada bir çok ülkede ve kentte iyileştirme, soylulaştırma, ilişkilendirme, yeniden yapılandırma temaları altında kent ölçeğinde fiziksel ve sosyal dönüşüm organizasyonları yapılmaktadır.

Dönüşüm sözcüğü kullanıldığında, aslında yapısal bir değişikliğe değinilmektedir. Burada ya kentin belirli parçalarının nitelik değiştirmesine, ya da biriken dönüşümlerle, kentin evrimsel bir oluşum geçirmesine atıfta bulunmaktadır.

Birinci önermede kentin değişik fiziksel ve sosyal nedenlerle, sürekli bir değişme ve dönüşme baskısı altında bulunduğunun gösterilmesi gerekir. İkinci önermede ise, kentin değişen ve dönüşen kesimleri arasında, belli düzeyde bir iç bağınlaşmanın bulunması gerekmektedir. Ancak bu iki koşul yerine getirilirse bir dönüşüm mekanı olarak kentten söz edilebilir (Tekeli, 2002).

Ancak, yukarıda söz konusu edilen dönüşüm organizasyonları, çoğunlukla kapitalist odaklı sistemin ekonomik boşluklarını doldurmak amaçlı gelişmiştir. Bu bakımdan, kentlerde, kentsel dönüşüm proje ve uygulama faaliyetleri odaklı, gerçek bir sosyal değişime ön koşul oluşturacak fiziksel bir gelişimden bahis etmek neredeyse pek de mümkün değil gibidir.

Kapitalizm, öngördüğü kentsel dönüşümü, mutlak surette üretimin ve tüketimin etkin olarak sürdürülmesine yönelik aksendirmiş, bu yönde genel bir rasyonalizasyon ve buna bağlı organizasyonun sonsuz çabasına girmiştir. Bu anlamda kapitalist düşünce, mekanın fethinin ancak mekanın üretimiyle mümkün olabileceği gerçeğinden hareketle, dünyayı bir eliyle bölgesizleştirirken, diğer eliyle bölgeselleştirmeyi, fiziksel ve sosyal değişimi, ya da kentsel dönüşümü salt bu yönde organize etmeyi sürdürmüştür.

Özellikle son otuz yıldır yaşanan kapitalist kentsel dönüşüm modellerinin, metin boyunca söz konusu edilen, öteki ve berikiyi yeniden tanımlayıcı, ya da aralarındaki ilişkiyi mevcut

durumdan öteleyici bir role sahip olduğu kuşkuludur. Yüzyıllar boyu, ötekini yeniden ve yeniden icat etmiş, onu çok organize bir biçimde kullanmış ve teşvik etmiş kapitalizm, günümüz kentlerindeki ikililiklerden doğan gerilimden rahatsız olduğu ölçüde, gerçek bir sosyal yapısal değişikliğe ortam yaratacak kentsel dönüşümün şartlarına ön ayak olmalı, ya da en azından böyle bir değişim çabasına engel koymamalıdır.

Bugün, varsıllık ve yoksulluk üstünden yaşanan, derin ötekileştirme kültürünün yarattığı gerilim sonucunda, bir çok büyük kent ve özellikle 3. dünya kentleri, büyük bir sosyal ve fiziksel yarıma, parçalanma ve adalaşma sürecinin içindedir. Söz konusu yarıkları dikmek, kentsel doluluk ve boşlukları, çöküntü ve zirveleri, sosyal ve fiziksel anlamda yapısal olarak dönüştürmek, ya da bu dönüşüm modelinin oluşum şartlarını üretmek, öncelikle adil, eşitlikçi, üretken ve paylaşımına açık bir kamusal mekan anlayışını benimsemekle mümkündür.

Tezin ikinci bölümünde, “Kentsel Çöküntü Bölgeleri” başlığı altında, kentsel çöküntü kavramı açıklanacak, 20. yüzyılın özellikle ikinci yarısından bu yana kentsel çöküntüye uğramış, afet ya da savaş bölgeleri, tarihi kent parçaları, kullanım dışı kalmış endüstri ve liman bölgeleri, ve ağırlıklı olarak yoksulluk bölgeleri irdelenecektir.

İkinci bölümün ikinci yarısında, “Yoksulluk, Kentsel Yoksulluk ve Yoksulluk Bölgeleri” başlığı altında yoksulluk kavramının güncel tanımı yapılacak, daha sonraki bölümde kentsel yoksulluk biçimleri ve yoksulluk kentleri adı altında, özellikle 3. dünya kentleri karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Birinci bölümün sonuç kısmında ise, kentsel yoksulluk biçimlerine bağlı olarak kentsel yoksulluk bölgelerinin fiziksel (kentsel, mimari, yapı üretimi) ve sosyal (kültürel, ekonomik, demografik) bağlamda tipolojik bir analizi karşılaştırmalı olarak yapılacaktır.

Tezin üçüncü bölümünde, Kentsel Çöküntü Bölgelerinin Örgütlenmesi ve Yeniden Kullanımı başlığı altında, öncelikle geçmiş yüzyılın ikinci yarısında önem kazanan kentsel dönüşüm kavramı üzerinde durulacak, dönüşümün kavramsal tanımı ile beraber, tarihçesi, finansal kaynakları, aktörleri, dönüşüm sürecindeki örgütlenme ve organizasyon biçimleri, dönüşüm projelendirme ve uygulama ilkeleri irdelenecektir.

Üçüncü bölümün ikinci kısmında, son elli yıl içinde, kentsel çöküntü bölgelerinde uygulanmış, uygulanmakta olan ya da uygulanmamış dönüşüm proje örnekleri karşılaştırmalı olarak irdelenecektir. Bu bağlamda, öncelikle afet geçirmiş ya da savaş yaşamış bölgelerdeki, güncel kullanımını yitirmiş tarihi kent parçaları, endüstri ve liman bölgelerinde, son olarak yoksulluk bölgelerinde, kentsel dönüşüm adı altında projelendirilmiş ya da uygulanmış kentsel yenileme çalışmaları örneklenecek ve yine karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Yoksulluk bölgelerindeki kentsel yenileme projelerinin, yoksulluğun kentteki konuşlanmasına bağlı olarak, kent içi, kent çeperi ya da dışı ve belirli bir hat boyunca uygulanmış örnekleri üzerinde durulacaktır. Söz konusu dönüşüm örneklerinin ortak çıkış noktaları, süreci etkileyen fiziksel ve sosyal dinamikler, proje temaları, projelendirme sürecindeki örgütlenme ve organizasyon biçimleri, genel politika ve planlama ilkelerindeki ortak ya da karşıt yaklaşımlar, tasarım ve uygulamalardaki benzer ya da farklı yöntemler incelenecek, tez araştırması boyunca gözden geçirilmiş tüm kentsel dönüşüm proje örnekleri kapsamında, karşılaştırmalı sonuç değerlendirmeleri, her bölge (kent içi, kent çeperi ya da dışı, hat boyu) için fiziksel ve sosyal açıdan yapılacaktır.

Tezin üçüncü bölümünden dördüncü bölümüne geçerken, irdelenmiş proje örnekleri kapsamında, bölgelere dair çıkan fiziksel ve sosyal sonuçlar, ya da sürece ilişkin notlar ve değerlendirmeler ışığında, üçüncü bölümde, kentsel çöküntü bölgeleri için yeni bir dönüşüm, örgütlenme ve yeniden kullanım modelinin ya da sisteminin oluşumunu ya da ortamını sağlayacak genel fiziksel ve sosyal şartlar tartışılacaktır. Bu bağlamda, yeni projelendirme modeli sürecinde ortaya çıkabilecek aktörlere, örgütlenme ve organizasyon biçimlerine, politika, planlama, tasarım ve uygulama ilkelerine, çöküntü bölgelerinin kentlerdeki konum çeşitlilikleri esas alınarak değinilecektir. Tezin dördüncü bölümünün ikinci yarısında, üzerinde durulan dönüşüm modeli oluşum ilkeleri hipotetik olarak tartışılacaktır.

Tezin beşinci bölümünde, kentsel dönüşüm meselesi, Türkiye'nin sosyal ve fiziksel şartları kapsamında tartışmaya açılacaktır. Bu bölümün birinci kısmında Türkiye'de ortaya konan Kentsel Dönüşüm Yasa Taslağı, ikinci kısımda, bu taslağa Türkiye Şehir Plancıları ve Mimarlar Odası'nca getirilen eleştiriler incelenmeye alınacaktır. Bu bağlamda, bölümün üçüncü kısmında, Türkiye'de projelendirilmiş ve uygulanmış, ya da uygulanmamış dönüşüm proje örnekleri tetkik edilecek, ülkedeki kentsel dönüşüm proje sürecindeki örgütlenme ve organizasyon biçimleri, politika, planlama, tasarım ve uygulama ilkeleri ve bundan doğan fiziksel ve sosyal sonuçlar yine tartışılacaktır. Bu bölümün son kısmında, tezin dördüncü bölümünü kapsayan yeni kentsel dönüşüm modelinin oluşum koşulları, ülke şartları içerisinde yeniden değerlendirilecektir.

Tezin sonuç bölümünde, tezin başında dile getirilmiş, dünyada sosyal ve buna bağlı fiziksel ötekileştirme sonucu doğan gerilim, kentlerdeki sosyal ve fiziksel yarıma, parçalanma ve kutuplaşmalar ve bunun sonucunda ortaya çıkan kentsel zirve ve çöküntü mekanları üzerinde yeniden durulacak, bu bağlamda, kentsel dönüşüm faaliyetlerinin çıkış noktaları ve ürettikleri ya da üretmedikleri sosyal ve fiziksel sonuçlar tartışılacak, dünya kentlerinde, özellikle

varsılık ve yoksulluk merkezli oluşan gerilim, yarılma ve kristalizasyonun onarılması bağlamında gerçek bir yapısal dönüşümün sosyal ve fiziksel şartlarının oluşması için gerekli yeni dönüşüm modeli oluşum koşulları ve kamusal anlayışları değerlendirilecektir.

1.1. Tezin Amacı

Neolitik çağdan günümüze, yani 21. yüzyılın başına kadar olan insanlığın varoluş sürecinde üç büyük sosyal devrim yaşanmıştır. Uygarlığın ve medeniyetin gelişimine milat teşkil eden “tarım devrimi” ile birlikte aynı zamanda artı ürünün tarihi, artı ürünün saklanması-depolanması ve satılıp alınması ile bir bakıma kentin, kentliliğin tarihi de başlamış sayılır.

Tarih boyunca, kentler ve kentliler, yada yerleşikler ve yerleşik olmayanlar arasında çalışma, üretim biçimleri, ürün değerleri, buna bağlı ticaret, pazarlama yöntemleri ve bunu sonucunda ekonomik gelir, ve nihayetinde “başarı” farklılıklarına bağlı olarak, bireyler ve toplumlar arasında sosyal (ekonomik ve kültürel) başkalaşmalar da belirmiştir.

Özellikle sanayi devrimine kadar, yine de daha çok din, dil ve ırk farklılıklarına dayalı genel ayrımcılık; günümüzde, sanayi devrimini gerçekleştirmiş, üreterek, güç ve iktidar sahibi olmuş kapitalist dünya ülke toplumlarınca neredeyse tamamen ekonomik farklılıklara dayalı olarak yeniden inşa edilmiştir.

Hammaddeye ve onun işlenmesine, seri üretime dayalı ağır, organize sanayi, tüm sosyal ilişkileri, bireyi ve toplumu, kamusal ve özel alanı, kenti ve kentliliği yeniden tanımlamıştır.

Büyük sanayi atılımı ile beraber, zenginlik ve yoksulluk, birbiriyle daha ilişkili, bir arada yaşanır, ancak bir birine gitgide zıt içinden çıkılmaz bir kentlilik yani bir tür sonsuz histeri yada cinnet durumu, kitleselleşmiş bir sosyal ötekileşme halidir.

Üçüncü ve son büyük devrim olan iletişim devrimi ise, ülkeler ve kentler arası ekonomik ve kültürel ilişkilerin küresel anlamda yoğunlaşmasını sağlamıştır. 1980’lerden günümüze kadarki bu dönem, aynı zamanda, çalışma, biriktirme, eğlence, eğitim gibi faaliyetlerin yaşandığı büyük dünya kentlerinde, metropollerde bu faaliyetlere dahil olamayan yoksul ötekini dışlama kültürünün mekansallaştığı dönemdir.

21. yüzyıl, varıl ve yoksullarca keskin bir biçimde paylaşılan, bu anlamda sosyal ve fiziksel olarak, gergin kutuplaşmaların, öteki ve beriki adalaşmalarının yaşandığı, yarılmış dünya metropollerinin yüzyılı olacaktır.

Nüfusu 10 milyonu geçen kozmopolit, özellikle üçüncü dünya metropollerinde, varşıl-global ve yoksul-yerel kitlelerin birbirinden bağımsız ürettiği ve yaşadığı cennet-cehennem adaları, bir bakıma kentsel zirve ve çöküntü bölgeleri, buldukları kentlerin ve ülkelerin sosyal ve fiziksel özelliklerine göre sınıflandırılabilirler.

Bu tezin öncelikli amacı, ötekinin varoluş neden ve biçimlerini, sosyal ve fiziksel olarak irdelemek, söz konusu edilen kentsel çöküntü bölgelerini öncelikle “öteki” bağlamında ele almak, dünya metropolleri genelinde, oluşum nedenlerini ortaya koymak, bu bölgeleri, ait oldukları kentler kapsamında, kentsel ve yapı üretimsel olarak, karşılaştırmalı analizini yapmak ve tipolojilerini çıkarmaktır.

Kuşkusuz ki, bir çok dünya kentinde bir çok bölge, çeşitli sebeplerle (afet, savaş, kullanım dışı kalma) köhneme sürecine girmiş yani kendini güncel sosyal ve fiziksel şartlarda üretmez hale gelmiş olabilmektedir. Bu bölgeler, bu halleriyle aynı zaman da bir tür boşluğu tanımlamaktadırlar. Günümüze kadar üretilen neredeyse tüm kentsel dönüşüm projeleri aslında temelde, kapitalist sistem dışı kalmış, kentsel köhneme – çöküntü bölgelerini, bu boşlukları kente, yani sisteme bir bakıma yeniden dahil etme çabasıdır.

Dönüşüm örnekleri incelendiğinde, çalışılan bölgelerin, uygulamalar sonucunda özellikle kentle entegrasyonu gerçekleştirilememekte, bölge eski sahiplerini yitirmekte ve hatta bulunduğu kente de yabancı kalmaktadır. Burada gerçek bir yapısal dönüşümden bahis etmek imkansızdır.

Tezin asıl amacı, mevcut kentsel dönüşüm projelerinin ötesinde yeni bir kentsel dönüşüm modeli kurmak ve bu modeli tartışmaktır. Bu bağlamda yeni bir kentsel ve yapısal üretim modeli, finans kaynakları, örgütlenme ve organizasyon biçimleri, proje politikası ve genel strateji yöntemleri, planlama, tasarım ve uygulama esasları ile birlikte bir bütün olarak düşünülmelidir.

Ancak, modeli kurarken, üretken, sosyal ve fiziksel olarak yapıcı ilişkiler kurdurtan yeni, güçlü bir kamu anlayışı inşa etmek, kentsel entegrasyonu sağlamak açısından esastır. Bu anlamda, yeni kamusal anlayışın temel özelliklerini belirlemek kesinlikle unutulmaması gereken bir konudur.

Bu bağlamda,son olarak, sanayi devrimi ile birlikte, kent ile ilişkileri kopartılan, kapitalist sistemlerce tanımlanmış meşru iç mekanlara çekilmiş sanat ve oyunun, kent ile yeniden kuracağı ve birlikte üretebileceği yeni kamusal mekan anlayışları irdelenecektir.

1.2. Tezin Kapsamı

Tezin ikinci bölümünü oluşturan kentsel çöküntü bölgeleri konusu kapsamında afet ve savaş bölgeleri, tarihi kent merkezleri ve endüstri ve liman bölgelerine değinilecektir. Endüstri ve liman bölgelerinin Avrupa, Asya ve yeni dünya ülkelerindeki oluşumları konu kapsamındadır. Kentsel yoksulluk ve yoksulluk kentleri konu başlığı altında özellikle üçüncü dünya kentleri konu kapsamında irdelenmiş, buna bağlı çeşitli kent yoksulluk biçimleri (kent içi, kent çeperi, kent dışı) analiz edilmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde kentsel çöküntü bölgelerinin örgütlenmesi ve yeniden kullanımı söz konusu edilmektedir. Bu kapsamda, kentsel dönüşümün tanımı, tarihçesi aktarılmakta, kentsel dönüşümün finans kaynakları, aktörler, örgütlenme ve organizasyon biçimleri (kamu-özel sektör ortaklık modelleri), dönüşüm projelendirme ve uygulama süreci irdelenmektedir. Bu bağlamda, Latin Amerika, Afrika ve Asya ülkelerinde uygulanmış ya da uygulanacak olan kentsel dönüşüm örnekleri incelenmektedir.

Tezin dördüncü bölümü kapsamında kentsel çöküntü bölgeleri için yeni bir dönüşüm, örgütlenme ve yeniden kullanım modeli kurgulanmaktadır. Bu bölümde, modelin proje yöntemi, finans kaynakları örgütlenme ve organizasyon biçimleri, proje ve uygulama süreci tasarlanmaktadır.

Dördüncü bölümde model, yine aynı parametreler çerçevesinde tartışılmakta, ve sonuç olarak yeni bir kamusal mekan üretiminde sanat ve oyunun yeri öne sürülen modele entegre edilmektedir.

Tezin beşinci bölümü, Türkiye'deki kentsel dönüşüme bakış, yasa tasarısı, dönüşüm örnekleri ve yeni modelin ülke gerçekleri bakımından tartışılmasına ayrılmış, sonuç bölümünde genel değerlendirmeler yapılmıştır.

1.3. Tezin Yöntemi

Tezin giriş bölümünde konunun tarihsel, sosyal çerçevesi çizilmekte, problem bu çerçeve içinde ortaya konmaktadır. Tezin ikinci bölümünde konuyu oluşturan problem ortaya konmakta, problem, karşılaştırmalı örnekleme ile irdelenmektedir. Tezin üçüncü bölümünde probleme dair mevcut çözüm anlayışı açıklanmakta, mevcut anlayış örnekleme yöntemi ile incelenmektedir. Tezin dördüncü bölümünde problemin özgün çözümü yapılmakta, bu bağlamda yeni bir model, mevcut çözüm modelleri ile eşdeğer parametreler

kapsamında kapsamlı olarak ele alınmaktadır. Tezin dördüncü bölümünde yine problemin çözümü olarak ileri sürülen model hipotetik olarak tartışılmaktadır. Tezin beşinci bölümünde, probleme ilişkin öneriler ve tartışmalar, Türkiye kapsamında yeniden irdelenmektedir. Tezin sonuç bölümü, aslında problemin mevcut çözümlerinin ve öneri çözümün genel bir değerlendirmesi, eleştirisi, bir anlamda bu çalışma için son söz, yeni bir çalışma içinse ilk söz niteliğinde bir sentezdir.

2. KENTSEL ÇÖKÜNTÜ BÖLGELERİ

20. yüzyıl, kapitalizm koşullarında, bireyciliğin, yabancılaştırmanın, parçalanmanın, gelip geçiciliğin, yeniliklerin, yaratıcı yıkımın, spekülative gelişmelerin, üretim ve tüketim yöntemlerinde öngörülemezlikler, mekan ve zamanın algılanmasındaki değişimin ve krizle yüklü bir toplumsal değişim dinamiğini üreten toplumsal süreçlerin iyice belirginleştiği bir dönem olmuştur.

Kapitalist kar merkezli büyük sermaye, zorlu büyüme, mekanik yapı ve otoriter fordist üretime bağlı bütünlükçü, hiyerarşik ve türdeşliğe dayalı tanımlamalar sonucu ortaya çıkan merkezileşmeleri, bir yandan da aslında tüm dünyanın neredeyse bir yüzyıllık sosyal ve fiziksel gelişimini tarif etmekteydi. Merkezileştirme, bütünselleştirme ve senteze dayalı kapitalist ilkeler, dünyada, merkez – çevre anlayışı doğrultusunda çevreye, yayılmacı ve büyük bir coğrafi akışkanlıkla egemen olmuştur. Klasik kapitalist öncül anlayış, kendi mekansal kümeleşme, yığılma ve dağılmalarını, zaman ve mekan kaydırmalarını uzun bir süre organize etmiştir.

Düzenlenmiş ulusal pazarlar, bankacılık ve ticaret sermayesi odaklı modern sanayinin talep ettiği çalışmanın değişkenliği ve buna bağlı olarak işçinin evrensel akışkanlığı, özellikle 20. yüzyıl boyunca örgütlenmiştir. Bir yandan ulusal çıkar adına büyük sermayenin faaliyetleri düzenlenmiş, öte yandan ise, yine ulusal çıkar adına, ulus ötesi ve küresel finans kapitalini cezbetmek ve her zaman daha çekici ve karlı iklimlere doğru sermayenin akışkanlığını organize etmek adına kapitalizm, tezin giriş bölümünde de ifade edildiği gibi, bir eliyle bölgesizleştirirken, öteki eliyle yeniden ve yeniden bölgeselleştirmiştir. Kapitalist ilişkilerin birçok sektör ve bölgeye dağılması, hammadde kaynaklarında yayılma, işbölümünde dağılma, kısacası coğrafi farklılaşma ve çeşitlenme, aslında kapitalizmin her zaman daha avantajlı yerlere yerleşme çabası dürtüsündendir. Bu dürtü, hem sermayenin, hem de emeğin coğrafi hareketini, uluslar arası ve bölgesel işbölümünü yaklaşık bir yüzyıldır tetiklemektedir.

Söz konusu genel sermaye odaklı konjonktüre bağlı olarak, mekansal ve zamansal kümeleşme, yığılma ya da dağılmalar, sosyal ve mekansal örgütlenmelerde esneklik, bölünme ve tekilleşmeler, gelip geçiciliğe dayalı neredeyse şizofreniye varan anarşik genel yapı, rastlantısallıklarla örülmüş anlamlı ya da anlamsız sosyal, ekonomik çeşitlenmeler, aslında kapitalizmin en baştan beri ürettiği, yüksek derecede bütünlüğe sahip sermaye odaklı kapalı sistemlerin yarattığı, parçalanma, güvencesizlik, gelip geçicilik ve eşitsizlik ortamının nedenidir.

Kapitalizmin, yeniden tarif ettiği ve dayattığı zaman, modern zaman, süratten, anlık olmadan ve eşzamanlılıktan başka hiçbir özelliğinin kalmadığı ve tarih olarak zamanın toplumların hayatlarından kaybolduğu bir dönemdir. Mekan, zaman aracılığıyla tahrip edilmiştir. Bu haliyle, zaman ve mekan, insan düşüncesi ve eyleminin anlamlı boyutları olmaktan çıkmıştır. Böyle bir ortamda, modern kapitalizm, dünyadaki nüfus hareketlerinin de bir bakıma tekil sebebi olmuştur.

Dünya genelinde, sistematik olarak fiziksel ve sosyal yığılma, birikme ya da boşalmalara neden olan küreselleşme süreci, kentleri bir biçimde ekonominin merkezi haline getirmiş, nitelik ve niceliksel anlamda büyük çeşitlilikler barındıran nüfusun, metropoliten kentlere yığılmasına neden olmuş, bu kentlerdeki ekonomik birikme ve boşalmalara bağlı mekansal ve sosyal kutuplaşmaları kaçınılmaz kılmıştır (Ünsal, 2002).

Söz konusu edilen sistemde, sınırları kolayca kavranamayan kentsel bölgeler ya da bölge kentleri olarak tanımlanabilecek metropollerde, kentsel gelişme evrimsel bir süreklilikten çok devrimsel sıçramalar biçiminde olagelmektedir. Bu sıçramalar ile günümüz kentlerinde toplumsal ayrışma, fiziksel-toplumsal anlamlarıyla eklemlenememe, bütünleşememe, kenarlaşamama sorunlarıyla topyekun kentsel yaşam kalitesinin görece geriliği ile de açık bir biçimde belirginleşmektedir.

Yoğun birikme, yığılma ve boşalmaların ortamı olan kentte yaşanan ayrışmalar, kentin bir biçimde sosyal ve fiziksel çiziklere, yarıklara sahip olmasına yol açmıştır. Bir kent mekansal (mekan kullanımları anlamında), topografik, morfolojik, demografik, semantik vb. anlamlarda yarılabılır. Kentte yarıлма, kentin yarı olarak kavuşmayan, kavuşamayan, kavuşmaması gereken parçalara bölünmesi olarak anlaşılabilir gibi, yukarıdaki tanımlamanın ışığında, bir olanak olarak da anlaşılabilir. O halde kentte yarıлма, kent nüfusunu oluşturan kimliklerin, aynı senaryonun fragmanları olmadıklarının farkına varılması gerçeği olarak da saptanabilir. Anlaşılacağı gibi, bir şekilde küresellik iddiası taşıyan kentlerde ayrışma, mekan ile sınırlı kalmamaktadır. Toplumsal ve mekansal ayrışma, öncelik sırasının değişmesi kaydıyla, kaçınılmaz biçimde birlikte yaşanmaktadır.

Helle' nin (1996) de ifade ettiği gibi, mekansal farklılaşma modelleri, kapitalist toplumdaki çelişkilerin bir çoğunu yansıtır ve somutlaştırır. Bunları yaratan ve sürdüren süreçler, sonuç olarak kararsızlık ve çatışma mekanlarıdır. Büyük işbölümü, hesaplaşma, mücadele ve bir biçimde uzlaşmanın yeri haline gelmiş olan metropol, aynı zamanda barındırdığı kent içi kentleri, ya da denetimsiz gelişen yoksullukların oluşturduğu alt kentlerinin yarattığı gerilim, kutupsallaşmaya bağlı sürekli çatışma ortamıyla bir yandan içini çürütürken, öte yandan

Simmel'in (1996) söylemiyle, dünya maneviyat tarihine yeni bir hiyerarşi düzeni entegre etmektedir. Bu düzen, kentin zirve ve çöküntü bölgeleri arasında yaşanan, varıllık ve yoksulluk aktörlü, ötekileştirme oyununun dayattığı, ağsal, dolayısıyla postmodern, karmaşık, çok yönlü ve aslında anarşik bir hiyerarşidir.

Özetle yinelemek gerekirse, 1980'lerden sonra güçlenen küresel/kapitalist süreçler, özellikle metropoliten kentlerde mekansal ve toplumsal ayrışmaya neden olarak toplumsal barışın korunması bakımından risk taşımaktadır (Ünsal, 2002). Bu durum, kent modern planlama dinamiklerine etki etmiş fordist dikey bütünleştirme eğiliminin yarattığı dikey ayrışmanın sonucudur.

Oysa modern planlama ilkeleri, belki kapitalizmden sınırlabildiği ölçüde, toplumsal üretken ve özgürlükçü hayatın, toplumsal eşitliğin ve herkesin refahının geliştirebileceği ortamın rasyonel olarak kurgulanmasının cevabını aramaktadır ya da aramalıdır.

Ancak, Scholz'un birbirinden ayırttığı yararsal mekan, simgesel mekan, varoluşsal mekan, mimari yapısal mekan ve soyut geometrik mekan tanımlamaları üstünden yeniden yorumlanacak olursa, modern panlama ve tasarım, soyut geometrik mekan aracılığıyla tasarladığı mimari yapısal mekanı simgesel mekana katmış, simgeselliği ciddi biçimde manipüle etmiş, simgesel mekan yardımıyla yararsal mekanı ön plana çıkarmış, varoluşsal mekan ise neredeyse tamamıyla bilinç altına itilmiştir. Modernist kent planlamacılarına göre kapalı biçimler aracılığıyla metropol üzerinde bir bütünsel bir hakimiyet kurmak, uzun süre hedeflenebilir bir gerçek olmuştur.

Kapitalist işleyişe bağlı mekansal rasyonalitenin, dış dünyaya dayatılması gerektiği anlayışıyla, kapitalist gündelik etkinlik ve işlev, merkezi unsur olarak alınmıştır. İyi yağlanmış bir makine kurgusunda olması düşünülen kentin, bu ortamın her daim iklimi olmasına gayret edilmiş, gerçek üretkenlik, özgürlük, adalet ve eşitlik planlama ve tasarım konusu çoğunlukla ıskalanmıştır.

Sonuç olarak kapitalizm, kendi karnavalesk unsurlarının ortamında, belli üretim ve tüketim alanları içerisindeki varlığını sürdürmüş, sistem içinde sürekli dönüşmüş ve dönüştürmüştür. Dönüştüremediği birey, toplum ve mekanlar sistemin dışında kalış ve bir tür ötekileştirme süreci içerisinde çöküntüye uğramaya mahkum bırakılmışlardır. Kentsel çöküntü bölgeleri, kapitalist zamanın şu ve ya bu şekilde tahrip ettiği, oyun dışı, sistem dışı bıraktığı, zaman dışı artık bölgeler, sistemdeki tanımsız boşluklar, öteki mekan ve öteki zamandırlar.

2.1. Kentsel Çöküntü Kavramının Tanımı

Kendini sürekli ve bağımsız biçimde yenileyen bir anarşik ve arkaik göstergeler ve semboller sistemi olan metropolde (Lefebvre, 1973), kendini yenilemeyen, dönüşmeyen her sistem, her toplum, mekan ve mekanlar bütünü, bölgeler ve nihayetinde kentler, birer çöküntü odaklarıdır. Bu bağlamda, “kentsel çöküntü” kavramı, temelinde fiziksel yıpranma ve köhneleşme ile ilgili görünmesine karşın sosyo-ekonomik bir profil ortaya koyar.

Afet ya da savaş geçirmiş bölgeler bir kenarda tutulursa, bir bölge, çöküntü bölgesi olarak nitelendirilmeden önce durağanlaşma, daha sonra köhneme ve eskime ya da eski kalma evreleri yaşar. Kentsel durağanlık ya da durgunluk ve çöküş, genel anlamda politik ve ekonomik krizlerin ve buna bağlı sosyal hareketlerin söz konusu bölgeye olumsuz yansımalarıdır denilebilir. Bölgeye özgü mülkiyet yapısında sorunlar vardır. Bölgedeki, nüfusun ekonomik koşullarının yetersiz olması, bina bakım onarımı ve proje yatırımı için yeterli kaynağa sahip olmaması, ve ya ikincil finans kaynaklarına ulaşamama, genel planlama sistemi, kurumsal yapı eksikliği, sorunların büyük bir bölümünü oluşturur. Ayrıca söz konusu sorunların çözümüne ilişkin yasal düzenlemelerin henüz dünya genelinde oturmamış olması başlı başına bir sıkıntıdır.

Bir bölge, kendi kendini yenileme gücünü kaybetmemişse gerçek bir köhneme bölgesi değildir. Yine bir bölgede fiziksel köhneme, tek binayı, binalar topluluğunu ve tüm çevreyi bağlayan bir durum olabilir.

Eskime kavramı doğal ve yapay yıpranmaya bağlı olarak açıklanabilir. Doğal yıpranma, daha çok iklim koşullarının etkileri ve yapı ya da yapı gruplarını oluşturan malzemenin ömrü ve doğal felaketler ile açıklanabilir. Yapay yıpranma fiziksel ancak esas olarak kentsel, bölgesel hatta ülke dinamiklerine bağlı sosyal sebeplerden ileri gelebilir. Fiziksel eskime, işlevsel eskime, bölgesel ya da yerel eskime, ekonomik eskime, yapay yıpranmanın başlı başına hazırlayıcısı olabilirler.

Kentsel çöküntü bölgeleri, üretim, eğlence, eğitim ya da sağlık gibi işlevlerin gerçekleştirilemediği, kent sistemi içinde güncel etkinliğe katılamayan ya da doğru biçimde katılamayan, çağdaş sistemlerce değerlendirilemeyen kentsel boşluklardır.

2.2. Kentsel Çöküntü Bölgelerinin Tipolojik Analizi

2.2.1. Afet Bölgeleri

Uğradığı doğal felaket ya da felaketler sonucu, işlevsiz kalmış, kentle entegrasyonunu yitirmiş bölgelerdir. Kentin tümünü ya da tümüne yakınına, sosyal ve fiziksel açıdan etkiler. Bölge, çöküntünün söz konusu evrelerini yaşamamıştır. Çok kısa bir zamanda, bir çöküntü bölgesine dönüşmüştür. Bölgeyi, dönüştürmek amacıyla, sosyal ve fiziksel açıdan birçok yönden yeniden ele almak gerekir.

2.2.2. Savaş Bölgeleri

Savaş geçirmiş bölge, çöküntünün durağanlaşma ve eskime evrelerini yaşamadan, çöküntü bölgesine dönüşümün sonucunu yaşar. Genellikle, bulunduğu kent için bir tür zirve bölgesi iken, bir çöküntü alanına dönüşmüştür. Bu anlamda, geçmişten taşıdığı izlerin mevcudiyetini de dikkate alarak, ve bir zamanlar kentsel kapitalist sistemin içinde olduğu da varsayılarak, bölgenin geçmişi ile fiziksel ve sosyal bağlamda ilişkiler kurmak, kentsel dönüşümün asıl çıkış ögesi, esas dinamiği olacaktır. Bölgenin dönüşümünde, bu bakımdan afet bölgesinde olduğu gibi, genellikle yıkıp yeniden ele alma gibi bir yaklaşım pek kabul edilebilir değildir. Savaş geçirmiş alanlar, sınırları belirsiz, kentle entegrasyonu son derece zayıflamış, ancak kesilmemiş, sistemin tamamen dışına çıkmamış ve asla dışlanmayacak çöküntü bölgeleridir. Yine, savaş öncesi ve sonrası içinde bulunduğu fiziksel ve sosyal koşullar itibari ile kentin tümünü ya da tümüne yakınına ciddi biçimde etkiler.

Şekil 2.1. Savaş sonrası Beyrut'un merkezi, (Basilico, 1999)

2.2.3. Tarihi Kent Merkezleri

Çöküntünün genellikle tüm evrelerinin (durağanlaşma, köhneme ve yıpranma) gerçekleştiği, işlevsiz kalmış ve bu yüzden de çöküntü bölgesine dönüşmüş, kentle fiziksel entegrasyonu zayıf, ancak sosyal entegrasyonunu tamamen yitirmiş, uzun bir sürece dayalı dönüşüme uğramış kentsel alanlardır (Baransü, 1989). Sistemin güncel ihtiyacını karşılayabilecek işlevsel ve ekonomik dönüşümü gerçekleştiribildikleri takdirde, çöküntü halinden çıkıp, kentle entegrasyon içinde, birer zirve mekana dönüşebilirler. İçinde bulunduğu çöküntü hali ile yakın çevresini, ancak geçireceği fiziksel ve dolayısıyla sosyal dönüşüm ile tüm kenti, hatta bölgeyi ve ülkeyi bile ekonomik ve kültürel anlamda etkileyebilirler.

2.2.4. Ekolojik Ömrünü Tamamlamış Bölgeler

Sahip oldukları yetersiz altyapısal donanım, bir biçimde tükenmiş ya da tüketilmiş, işlemeye, ya da kullanmaya uygunluğunu yitirmiş doğal kaynakları itibari ile, ekolojik ve dolayısıyla ekonomik ve yaşamsal döngüye, dolayısıyla aynı zamanda da kapitalist gelişim modellerinden oluşan büyük sisteme eklemelenemeyen kentsel alanlardır. Yukarıda bahis edilen çöküntü bölgeleri modellerine aykırı olarak bu alanlar, kentin tamamen dışında da yer alabilirler. Ancak sahip oldukları ya da olmadıkları yer altı ve yerüstü özellikleri ile ait oldukları kenti bir biçimde etkilemektedirler. Bir çöküntü bölgesine dönüşümleri çok uzun zamana dayalı bir süreçtir. Kentsel sisteme katılmaları, bu anlamda sistematik bir dönüşüme uğratılmaları, yine uzun zamana dayalı, son derece zor bir iştir. Ancak, bu başarıldığında, bölge, kenti ve ülkeyi büyük ölçüde etkileyebilecek bir konuma gelebilmektedir.

2.2.5. Kullanım Dışı Kalmış Endüstri Bölgeleri ve Limanlar

20. yüzyılın özellikle ikinci yarısı boyunca, özellikle 1.Dünya ülkelerinde ve Avrupa ülkelerinin büyük çoğunluğunda ağır sanayi, çeşitli nedenlerle (hammadde ve işgücü kıtlığı, çevreye verilen ekolojik zarar, değişen toplumsal beklentiler, genel refah düzeyinin yükselmesi, teknolojik ilerlemeler) üçüncü dünya ülkelerine ötelenmiştir. Bu dönemde, kent dışı planlanmış organize sanayi bölgelerinde, bilgisayar ve makinelere bağlı, çevreye verilen ekolojik zarar en aza indirilmiş seri üretim yapılmış, kent içinde ya da çeperlerinde konumlanmış ağır sanayi tesisleri ve onların uzantıları olan diğer oluşum ve limanlar, yaklaşık elli yıllık bir dönem itibari ile işlevsiz kalmış, bu halleri ile kentsel kapitalist sistemin değerlendiremediği, kentsel boşluklara, kullanımı mümkün olmayan çöküntü bölgelerine dönüşmüşlerdir.

Özetlemek gerekirse, 1800 – 1910 yılları arasında inşa edilmiş ve işletilmiş ağır sanayi tesisleri, daha çok kentin içinde, ya tek bina olarak ya da kira kışlaları ile birlikte bir kampus şeklinde konumlandırılmış, elektrikten yoksun seri üretime dayalı ve fakat tamamen kol gücüne bağlı bir işleyişe sahiptiler.

1910 – 1960 yılları arasında, hem kentin içinde hem de çeperlerinde, fabrika, konut, okul, kilise ve eğlence mekanlarıyla daha çok kampus şeklinde konumlandırılmış sanayi tesislerinde, kol gücünden çok elektrik enerjisine dayalı makine gücüne bağlı seri üretim yapılmıştır. Avrupa’da, ikinci nesil endüstri olarak da adlandırılabilen, 20. yüzyılın ilk yarısını kapsayan ağır sanayi tesisleri ve buna bağlı üretim, çevreye geri dönüşümü imkansız ekolojik, sosyal ve kentsel zararlar vermiştir.

20. yüzyılın son çeyreği itibari ile birçok Avrupa ülkesinde işlevsiz kalmış, işlevsizliği ve çevreye verdiği ekolojik zarara rağmen şehir merkezlerinde yer alan sanayi tesisleri, sanayi üretim mekanizmaları, ürünleri, sanayinin kentle sosyal ve fiziksel ilişkisi, bir kentin yaşaması ve yeni yaşama kaynakları üretmesini de engeller hale gelmiştir. Söz konusu durumları bakımından, özellikle ikinci nesil endüstri bölgeleri, bahis edilen sebeplerden ötürü özellikle doksanlı yıllarda işlevsiz kalmış, terk edilmiş birer kentsel boşluğa, sistem dışı birer çöküntü bölgesine dönüşmüşlerdir.

Şekil 2.2. İşlev dışı kalmış sanayi işletmesi, Boulogne, Fransa, (Basilico, 1984)

Aynı şekilde, buldukları konum, büyüklükleri, ve endüstri ile kurdukları fiziksel ilişkileri ile ağır sanayinin uzantıları limanlar da, tıpkı endüstriye yerleşim ve üretim evreleri gibi üç ayrı nesilde değerlendirilmeye açıktır.

Bu bağlamda birinci nesil liman tipleri, 1960'lara kadar tercih edilmiş, sadece yükleme ve boşaltma işlevinin görüldüğü, kargo akışının basit bireysel faaliyetlerle yürütüldüğü, yine faaliyet alanı bakımından rıhtım ve kıyı şeridiyle sınırlı, gelişim bakımından da son derece tutucu, ancak kentle entegre tesisler olmuşlardır. Öyle ki, kent, liman için ticari her türlü servisi, haberleşmeyi, kara taşımacılığını, su ve konut gibi temel ihtiyaçları sağlayan bir kentsel gelişim alanı, bir tür zirve mekandır. 1960 ile 1980 arası dönem, 2. nesil limanların ortaya çıktığı dönem olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde, her an genişleme politikasının güdüldüğü, kargo taşımacılığının gemi ilişkili endüstriyel ve ticari servislerle karşılandığı, ticari kargonun, yerini endüstriyel kargoya terk etmeye başladığı bir ortamın yaşandığı daha geniş alanlara yayılmış liman tesisleri görülmüştür. Limanın, bir sistem olarak çalışmaya başladığına tanıklık edilmiştir ki, bu limanın kentten fiziksel ve dolaylı olarak sosyal anlamda da kopuşunun başlangıcını nitelemektedir. Kabaca bir söylemle, 1980'lerden 2000'lerin başına kadarki zaman, üçüncü nesil limanların ortaya çıktığı zamandır. Bu dönemde çok daha genişletilmiş, uluslar arası ticari oryantasyonlu, büyük hacimli ve paketlenmiş kargo ve bilgi akışının sağlandığı, lojistik ve kara-hava taşımacılık destekli teknoloji hakimiyetinde, geniş alana yayılmış ve buna mukabil iş gücünün asgariye indirildiği liman sistemleriyle karşı karşıya kalınmıştır (Eşkar,1997).

19.yüzyıl sonlarına kadar, sahip oldukları çok işlevlilik, barındırdıkları sürekli sosyal dinamizm ve konumlarıyla kentin gerçek merkezi, belki de en diri kamusal alanları, kentsel yenilenmenin sürekli lokomotifini olan limanlar, 20.yüzyıl ortalarından itibaren işlevsel olarak kentten iyice ayrılmışlardır. Artık liman ve kentler, coğrafi ve ekonomik olarak birbirinden ayrı gelişmektedir (Eşkar, 1997).

Sonuç olarak, özellikle birçok Avrupa ülkesinde, 19. yüzyılın başlarından neredeyse günümüze kadar, hemen hemen tüm kent merkezlerinin çekirdeğinde yer alan endüstri yerleşimleri ve onların uzantıları limanlar, güncel kapitalist sistemin kurguladığı kentsel ihtiyaçlar bakımından, büyük ölçüde kentlerin dışına taşınmışlardır. Ancak, söz konusu konumsal değişikliği gerçekleştiremeyen birçok ağır sanayi ve liman, işlevsiz kaldıkları için, buldukları kentsel alanı, kullanım dışı birer çöküntü bölgesine dönüştürmüşlerdir. Kullanım dışı kalmış endüstriyel bölge ve limanlar, çöküntünün söz konusu evrelerinin tümünü; durağanlaşma, eskime, köhneme ve yıpranma biçiminde, birbiri ardınca yaşarlar. Kentle, bir zamanlar çok güçlü olan fiziksel ve sosyal bağlarını yitirmiş bu bölgeler, buldukları kentsel konum, büyüklük ve mimari özellikleri itibari ile aslında bir tür tarihi kent parçaları, bir biçimde kent içi kent olma özelliğine sahiptirler. Dolayısıyla, kapsamlı kentsel yenileme ve

dönüşüm politikaları ile yenilenecek ve işlev değişikliğine uğrattılacak bu bölgeler, kentle yeniden son derece entegre bir konum kazanabilirler ve bu halleri ile kenti, buldukları bölgeyi ve hatta ülkeyi sosyal ve fiziksel yönden kuvvetli biçimde doğrudan etkileyebilirler.

2.3. Yoksulluk, Kentsel Yoksulluk ve Yoksulluk Bölgeleri

2.3.1. Yoksulluğun Tanımı

Öncelikle belirtmek gerekir ki, yoksulluk, günümüzde ulus devlet ölçeğinde ortadan kaldırılamayan, küreselleşme sürecine eklenmiş farklı bağlamlarda farklı biçimlerde ortaya çıkan bir soruna dönüşmüştür (Güvenç, 2001).

Yoksulluk kavramı, günümüzde, mutlak yoksulluk ve göreceli yoksulluk olmak üzere iki farklı anlayışta değerlendirilmektedir. Özetle söylenecek olursa, mutlak yoksulluk, asgari seviyede beslenme ve diğer temel gereksinimleri satın almak için gerekli harcamalar, göreceli yoksulluk ise, her ülkeye göre değişen bir toplumun, günlük yaşamına katılımının maliyetini gösteren miktardır. Bu bakımdan anlaşılmaktadır ki, yoksulluk bakış açısına, tasarlanan müdahale biçimine ve daha da önemlisi, bulunduğu coğrafyanın fiziksel ve sosyal, toplumsal ve ekonomik koşullarına bağlı olarak sürekli biçimde yeniden tanımlanır.

Çizelge 2.1. Seçilmiş gelişmekte olan ülkelerde, büyük kentlerde gecekonduya yaşayan nüfusun oranı (%), (Sapançalı, 2005)

<i>Bölge/Şehir</i>	<i>Kentsel Nüfusun Yüzdesi Olarak Gecekonduya Yaşayanlar</i>
Latin Amerika	
Bogota / Kolombiya	60
Meksiko City / Meksika	46
Karakas / Venezuela	42
Orta Doğu ve Afrika	
Adis Ababa / Etopya	79
Kazablanka / Fas	70
Ankara / Türkiye	60
Kahire / Mısır	60
Kinshasa / Zaire	60
Asya	
Kalküta / Hindistan	67
Manila / Filipinler	35
Seul / Güney Kore	29
Cakarta / Endonezya	26

1995'te Kopenhag'da yapılan "Sosyal Gelişme Dünya Zirvesi" nde ayrıntılı bir yoksulluk tanımı içerisinde, sürdürülebilir bir yaşamı garanti altına alacak gelir ve üretken kaynaklardan yoksunluk, açlık ve kötü beslenme, kötü sağlık koşulları, eğitim ve diğer temel hizmetlere sınırlı veya yetersiz erişim, hastalık ve hastalıktan ölüm, evsizlik ve yetersiz barınma, güvenli olmayan çevre ve sosyal ayrımcılık ve dışlanma yer almaktadır (Sapançalı,2005).

Öte yandan, yoksulluk, mekansal bakımdan bir arada yaşamasına karşın, toplumun kurumlarına erişememek, işleyişini etkileyememek, sonuçlarından yararlanamamak bireyin dışlanması anlamını taşımaktadır (Sapançalı,2005). Dışlanma anlayışı yoksulluğu bir yaşam biçimi, ya da kültürü niteliğine kavuşturmuş, onu değişmez bir yaşamsal duruma dönüştürmüştür. Artık, yoksulluğun nedeni, yetersiz gelirin, yetersiz kapasitenin yanında, yoksulluk kültürünün kendisidir de denilebilir. Aslında bu durum aynı zamanda, yoksulluğa ait bir tür cemaatleşmeyi doğurmuştur. Cemaatleşme süreç ve biçimleri, yoksulların varlıklarını sürdürmesinde bir diğer strateji olarak ortaya çıkmaktadır (Enlil, 2002).

2.3.2. Kentsel Yoksulluk ve Yoksulluk Kentleri

Anlaşıldığı üzere, yoksulluk sadece gelirin çok az olması değil, temel hizmetlere erişememe, sosyal statünün değersiz hale gelmesi, kent mekanında marjinal durumlar ve yaşam kalitesinde düşüş, adalete, bilgiye, eğitime, karar verici güce ve vatandaşlığa kısıtlı erişim, güvenliğin kaybı, şiddet ve hasar görebilirlik anlamına da gelmektedir (HABITAT II, 1996). Kapitalist dünyanın iş iklimleri olarak metropollerde, sosyal ve fiziksel kutuplaşmalar sonrasında yarılmalar ve kopmalar sonucu oluşmuş çöküntü adaları, kentsel yoksulluk bölgeleri, çeşitli yoksulluklardan acı çeken yoksulları, sosyal korunmayı, sağlık, eğitim, konut, kişisel güvenlik, alt yapı gibi yoklukları kapsayan, dinamik ve potansiyel boyutları olan bir sorundur (Çukurçayır, 2002). Kentsel yoksulluk, kentsel çevrenin fiziksel olanaklarının yetersizliğinin yanı sıra, toplumsal etkinlik, yetkinlik ve organizasyonlar açısından da bir yetersizliği tanımlamaktadır.

Henüz 1900'lerin başı, Avrupa'da yoksulluğa bağlı çöküntü bölgelerinin oluştuğu yıllar olarak kabul edilmektedir (Hall, 2002). Harvey'in (2002) betimlemesiyle çöküntü bölgesi, halkın başarılı bir şekilde rekabet etmesini sağlayacak kaynaklara sahip olmadığı ve kolektif olarak da bu tür kaynakların dağıtıldığı ya da saklandığı kanallar üzerinde kontrol sağlayamadığı bölgelerdir. Yoksulluğa bağlı çöküntü bölgesi için, İngiltere ya da ABD gibi ülkelerde "slum", Brezilya'da "macombo" ya da "favelas", Meksika'da "jakale", Fas'ta "bidonville" ifadeleri kullanılmaktadır.

Özellikle 3.dünya metropolleri, kendi ürettikleri kentsel ve mimari yoksulluk biçimleri bir yana, buradaki yoksulluk durumları ve söz konusu durumların ürettiği kentsel gerçeklikler bakımından irdelenmeye değerdir.

Bu bakımdan, Asya, Afrika ve Güney Amerika kıtası metropolleri, Avrupa'da İstanbul, Asya'da Hong Kong, Şangay ya da Bombay gibi, Afrika'da Kahire, Johannesburg, ve Güney Amerika'da Sao Paolo, Rio de Janeiro, Caracas, Mexico City ve Buenos Aires gibi büyük şehirler, önemli ortak fiziksel ve sosyal özellikler göstermektedir.

Yukarıda adı geçen kentlerin pek çoğu için geçerli olan, ortak özelliklerden bazıları şöyle sıralanabilir:

- Söz konusu kentlerin her biri, kendi gelişim tarihinde önce sanayinin daha sonra diğer sektörlerin (ticaret, hizmet, turizm, eğitim, eğlence...) yoğun yerleşim ve üretim merkezleri olmuşlardır.
- Neredeyse her kent, bugünkü fiziksel büyüklüğüne, 20. yüzyılın özellikle ikinci yarısında ulaşmıştır.
- Bu anlamda, söz konusu kentler, buldukları coğrafyalar için gelişim merkezleri, yerel, bölgesel ve hatta ülkesel kalkınmanın lokomotifleri konumundadır.
- Bu sebeple her kent, tarihi boyunca yoğun nüfus hareketlerini genellikle tek yönlü (dıştan içe) biçimde yaşamaktadır.
- Her kent, 10 milyon ve üstü nüfusa sahiptir.
- Kent nüfusları, din, dil, ırk ve kültür açısından büyük çeşitlilik gösterir.
- Neredeyse her kent, varoluşlarından bu yana sürekli veya süreksiz biçimde, fiziksel (özel koşullara sahip topografyalarda yerleşmiş oldukları için) ve sosyal travmalar yaşamışlardır.
- Söz konusu her kent, sosyal ve fiziksel açıdan büyümekte, gelişmekte yani devamlı olarak değişim kaydetmektedir.
- Bu dinamik sosyal ve fiziksel yapı özellikleri sayesinde, her bir kent küresel - kapitalist yaşantı sisteminin bir biçimde, belli bir hiyerarşiye tabi olmak suretiyle, odak noktalarıdır.
- Her bir kent, modern yaşantının evrensel gerçekleri ve geleneksel ritüellerin yerelliklerini barındırır. Her kentte, sosyal ve buna bağlı olarak fiziksel açıdan sonsuz ikililikler kurmak mümkündür.

- Söz konusu her bir kentte din, sinema ve oyun önemli yer tutmaktadır. En önemli ikililik biçimi olarak, tüm metropollerde, bir yandan kurmaca dünya ve öte yandan ise gündelik dünyevi işlemlerin sıradan gerçekliği son derece zengin, derin ve çeşitli biçimlerde işlenmektedir.
- Tüm metropollerde, bir biçimde konut sorunu mevcuttur ve buna bağlı konut politikaları durmaksızın üretilmektedir.
- Tüm kentlerde yetersiz yada tahrip edilmiş altyapıdan söz edilebilir.
- Tüm kentlerde sürekli biçimde değişime uğratılan ulaşım sistemleri mevcuttur.
- Kapitalist, modern küresel ortamın mekanları olmaya aday tüm kentlerde kentsel dönüşüm ve gelişim senaryoları, buna bağlı ulusal ve uluslararası boyutlarda projelendirme ve uygulama faaliyetleri, kent bütünü ve parçaları olarak farklı ölçeklerde üretilmektedir.
- Son olarak yine tüm kentler, buldukları, ait oldukları coğrafyanın fiziksel ve sosyal şartları bağlamında, kendi bireysel ve kitlesel yoksulluklarını ve bu yoksulluk biçimlerinin kentsel mekanlarını üretmişlerdir.

Özellikle 1940-80 arası dönemde, kentsel merkez - çevre yerleşim tercihleri, söz konusu 3. dünya ve hatta 1. dünya metropolleri için geçerlidir denilebilir. Bu bağlamda, kentteki varlıklı kesim, 1940-1980 arası tekil veya kentle entegre mahalle ölçeğinde olmak kaydıyla kent merkezlerini, kent merkezleri yakın çevrelerini, ya da bu bölgeleri birbirine bağlayan, bazı kent akslarını mesken tutmuşlardır. Bu süreç içinde kitlesel yoksullar, kentin periferisini oluşturan, altyapı donanımı ve genel topografya şartları bakımından yerleşim için elverişsiz bölgelerin illegal sahipleri olmuşlardır. 1980'lerden itibaren varlıklı kesim, kent çeperlerinde ya da kentin tamamen dışında, alt ve üst yapı olarak elverişli kapalı site yerleşim bölgeleri oluşturmuşlar, bu bölgelerden kent merkezlerine ulaşımını genellikle bireysel olarak sağlamışlar, kent merkezlerini yoksullara ve suça terk etmişlerdir. Yoksulların bir bölümü, varlıkların ardından, kentin fiziksel artıklarıyla yaşamak üzere bazı kent merkezlerini mesken tutmuşlardır.

1980'ler, aynı zamanda kentlerde ekonomik ikililiğe bağlı olarak, kentsel yerleşime dayalı, fiziksel ve sosyal paylaşımların genelinde de ikili yapıyı getirmiş, seksenler kentsel çöküntü ve zirve bölgelerinin doğumu olarak kayda geçmiştir. 1980'lerden bu yana olan süreç, zenginlerin tekil yaşamdan komün yaşama geçiş sürecidir denilebilir. 1980 ve 1990 arası on yıllık bölümde, yoksulluk bölgeleri, %1 - %20 oranında fiziksel büyüme gerçekleştirmiştir.

Aynı zaman diliminde, bu bölgelerde yaşayan yoksul nüfus, kent nüfusunun %5-10'u iken, bugün ortalama kent nüfusunun %60-70'lik bölümünü ifade etmektedir.

2000'li yıllar itibariyle kent merkezi ve yakın çevresi, yenilenmiş ve yenilenmemiş yerleşim alanları ile, varıl ve yoksul kesimin karma biçimde, ancak birbirinden fiziksel ve sosyal bakımdan soyutlanmış olarak değerlendirdiği, bir tür adalaşmış bölgelerdir.

Söz konusu durum, kent çeperleri ve kent dışı için de geçerlidir. Kentin bu bölgelerinde gelişen varıl ve yoksul yerleşimleri, aslında daha keskin bir içine kapalılık arz eden konaklama sistemlerini ifade etmektedir. Kent merkezindeki ikili sosyal yaşam daha gergin, ancak bu gerginliği yaşayan varıl ve yoksulların bölgeleri birbirine fiziksel bakımdan daha entegre iken, kent dışında bu gerginlik daha az, ancak geçirgenlik neredeyse imkansız gibidir. Bugün, metropollerde bireysel ve kitlesel yoksulluk biçimleri fiziksel ve sosyal bakımdan birbirinden ayrılabilir nitelikte yaşanmaktadır. Özetlemek gerekirse, özellikle 1940 ile 1980 arası dönemde, kent merkezleri, varılların yerleşim alanlarını, bir diğer deyişle kentsel zirve bölgelerini, kentlerin çeperleri ise birbirinden bağımsız, çoğunlukla tekil, küçük yoksul yerleşimlerini kapsamaktadır.

Ancak 1980 ile 1995 yılları arası dönemde, kent merkezlerinde yoksul nüfus yerleşimlerini, kent çeperlerinde ise, varıl nüfusun kapalı sosyal ve fiziksel sistemler biçiminde ürettiği yerleşim alanlarını, bu sistemlerin çevrelerinde ise yine, ancak 1945 – 80 arası döneme göre çok daha organize biçimde, yoksulluk, yani çöküntü bölgelerini görmek mümkün olmuştur. Yoksullar, bir başka deyişle aşağı sınıflar, kent içinde bir biçimde modern topluma entegre olmuşlardır. Onların boşalttıkları yerleri, göçle gelmeye devam eden yeni aşağı sınıflar doldurmaktadır.

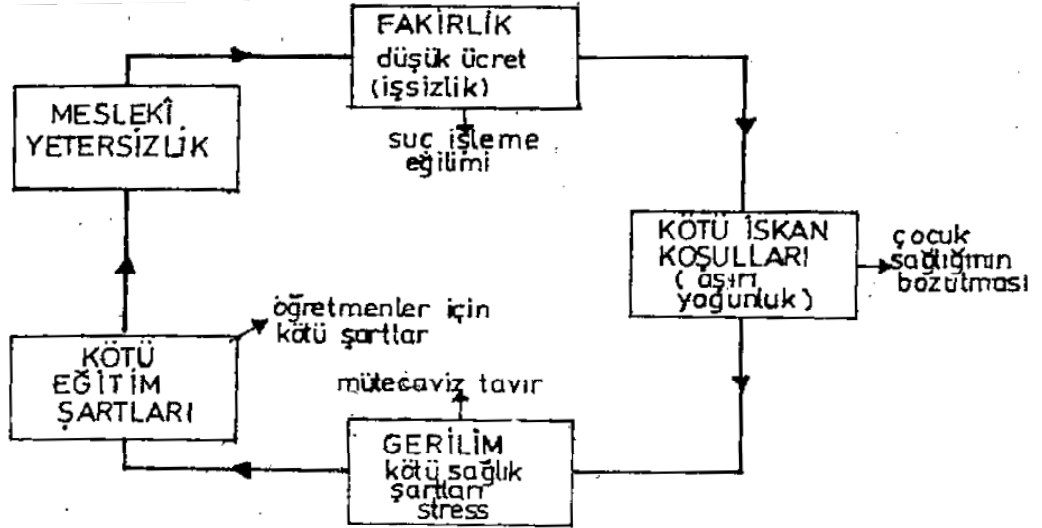
1990'lardan bugüne kadar olan dönemde, özetle kentin merkez ve çevrelerinde konuşlanmış, birbirinden sosyal ve fiziksel yönden kopuk adalar halinde, varıllık ve yoksulluk bölgelerine, bunun yanı sıra, kent merkezlerinin, kentsel dönüşüm parolası altında, ciddi bir fiziksel ve dolayısıyla sosyal yenileme ya da değişim geçirdiğine, varıl kesimin bu bağlamda kent merkezlerine bir biçimde geri döndüğüne tanıklık edilmiştir.

Kentte yoksulluk biçimleri, bireysel ve kitlesel olarak iki ayrı sosyal düzen içinde yaşanmaktadır. Bireysel yoksulluk; genelde onu yaşayan kişinin özgül varoluşuyla başlayıp biten, nöbetleşe yoksulluk kültüründen ayrı bir çöküntü halidir. Değişmesi, herhangi bir biçimde dönüşüme uğraması mucizelere bağlı bir ekonomik durumdur. Genelde işsizleri, ya da çok düşük ve düzensiz maaşlıları kapsar. Bağımsız, tanımsız ve süreksiz sosyal ilişkileri ve varoluş biçimlerini içerir. Burada söz konusu olan, bir şekilde sosyokültürel bağlamını

yitirmiş, militanca bir içsel tüketiş içindeki bireydir. Yoksul birey, kentle ve kentliyle yaşamsal ihtiyaçların aciliyeti oranında yapı-bozumcu, negatif, nekrofilik ilişkiler kurar.

Anarşik, açık uçlu, organize olmayan, suçta gücü oranında yatkın bir yaşamdır burada söz konusu olan. Açık uçlu yaşamsallığa bağılı olarak, tercih edilen mekan daha ziyade, minimal ölçüde dönüşüme uğratılan kentin, açık ya da kapalı kamusal mekanlarıdır. Yoksul birey, kendine özgü, geçici, göçebe barınma modelini üretir. Bu anlamda, çeşitli sosyal ulaşım, barınma konforu, ihtiyaçlara zahmetsizce ulaşabilme vb. gibi fiziksel sebeplerden ötürü, daha çok, kent merkezini mesken tutmayı tercih eder. Kentin mevcut yapı stoğu içinde, dönüştürülebilir ya da yok edilebilir malzeme aracılığıyla esnek, yine dönüştürülebilir ya da yok edilebilir ve ya taşınabilir konaklama birimleri üretir.

Çizelge 2.2. Yoksulluk ve çöküntünün döngüsü, (Raynor, 1972)

Kitlesel yoksulluk; nöbetleşe yaşanan, bir biçimde kalıcı ve statik, ancak sosyal ve ekonomik açıdan kendi içinde hiyerarşik, köktenci ilişkilerle örülü, bağlamsal, uzun zamana bağılı değişkenlik içeren bir tür ekonomik ve buna bağılı sosyal ve fiziksel kültürdür. Kitlenin üyeleri genellikle işsiz, düşük maaşlı ya da değişken gelirlilerdir. Kitle, içe gömülü, heteroseksüel, büyük aile, akrabalık ya da hemşehriliklere bağılı, otoriter, kendine özgü ilişki kurallarının ağıını örerken, dışarıda, anarşik, değişken davranış ve tutumlar sergiler. Organize, ötekileştirilmişliğe, karşı ötekileştirme ile yanıt veren yoksul kitle, kurduğu fiziksel ortam itibari ile varsıl site yerleşimleri gibi dışarıya kapalıdır. Kitle, kentle, kentliyle genellikle yıkıcı, nekrofilik, yani ölümcül, tek yönlü ve kopuk ilişkiler kurar. Kent merkezinde, ancak daha çok kent çeperleri ya da dışında, organize, dayatmacı, değişime açık ve kalıcı yerel ya da anonim yapı malzemesi kullanılarak üretilmiş barınaklar, bölgesel, çizgisel ya da noktasal biçimli yerleşkeler oluşturur. Özetlemek gerekirse, yoksulluk bölgeleri gelişmiş ve gelişmekte

olan ülkelerde farklı konumlanma biçimleri izlemiştir. Gelişmiş ülkelerde yoksulluğa bağlı çöküntü bölgeleri;

- kent içi, merkeze yakın bölgelerde konut yerleşmelerinde
- kent merkezi yakın çevresinde yer alan geçiş bölgelerinde,

gelişmekte olan ülkelerdeki yoksulluğa bağlı çöküntü bölgeleri;

- kentleşme alanlarında, gelişim bölgelerindeki konut alanlarında,
- merkez çevresindeki geçiş bölgelerinde
- kent çeperleri ya da çevrelerinde, bağımsız yerleşkeler biçiminde konumlanmaktadır.

Sosyal açıdan bakıldığında, gelişmiş ülke metropollerindeki çöküntü bölgelerinde;

- parçalanmış aile ve bekar sayıları yüksektir, aile bağları zayıf,
- yaş ortalaması, değişken ve karmaşık bir veridir,
- çeşitli sosyal sınıflardan insanlar, bu bölgelerde bulunabilirler,
- ihmal edilmiş, terk edilmiş çocuk sayısı yüksektir,
- her çeşit hastalıkla birlikte psikolojik hastalıklar, moral ve ahlak değerleri çöküntü yoğun olarak görülür.
- Ayrıca söz konusu çöküntü bölgeleri için, toplum içinde iyi muamele görmeyen kimselerin, etnik grupların, bazen düzenli bir meslek eğitimi görmüş bireylerin, hatta sanatçıların, tolerans gördükleri için sığındıkları yerlerdir denilebilir (Baransü, 1989).

Gelişmekte olan ülke metropollerinde ise çöküntü bölgelerinde;

- nüfus yoğunluğu, hanede nüfus, oda başına düşen nüfus, doğurganlık oranı, yüksek, buna karşılık her bin erkeğe düşen kadın sayısı şehrin tümüne oranla düşüktür,
- yaş ortalaması düşüktür,
- aile bağları kuvvetlidir,
- aile içinde annenin önemli bir rolü vardır,
- genç suçluluğu yüksektir, bölge genellikle aynı etnik gruba ait kişilerden oluşur,
- fiziksel ve psikolojik açıdan sağlıksız insanların oranı yüksektir,
- ve mülkiyet sisteminin zaman ve mekana göre değişebilen oynak bir yapıya sahiptir.

Aslında, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke metropollerinde, kitlesel yoksulluğa bağlı çöküntü bölgeleri, bulunduğu kentin işlevselliğine göre dört ayrı yerleşim stratejisi ortaya koymaktadır. Bunlar,

- kent merkezleri,
- mevcut konut yerleşkeleri aralarına yerleşim ki bunlar; kent içi, kenar kent ve kent dışı konut yerleşimleri arası,
- endüstri bölgelerine ya da kenar ve ya yakınları,
- ve ulaşım arterleri boyunca yerleşimler olarak ayrıştırılabilir (Ergün, 1981). Daha da daraltmak gerekirse, kitlesel yoksulluk kaynaklı çöküntü bölgeleri;
- a- kent merkezlerinde,
- b- kent çeperlerinde ya da dışında,
- c- kentin gelişimine bağlı olarak hat boylarında (ulaşım, endüstri arterleri) konumlanmaktadır.

Kentin topografik yapısına göre çöküntü bölgeleri, düz ya da eğimli alanlarda, vadi, dere kenarı ya da yatakları gibi deprem riski yüksek yerlerde ve su kenarlarında oluşabilmektedir.

Çöküntü bölgeleri, genel olarak;

- kentsel alt ve üstyapısal donanım,
- bina ölçeğinde mekan örgütlenmesi,
- yapısal (taşıyıcı sistem, yapı fiziği, malzeme) sistem
- yapı üretim biçimleri ve mülkiyet sistemi
- kurumsal yapı eksikliği ve sorunların çözümüne ilişkin yasal düzenlemelerin olmayışı bakımından problemliler yerlerdir.

Toparlamak gerekirse, kentsel çöküntü bölgelerinin sorunlarını sosyal ve fiziksel boyutta ele almak mümkündür. Sosyal sorunlar büyük ölçüde ekonomik, demografik ve kültürel kökenlidir. Fiziksel sorunlar kentsel, altyapısal, yapısal ve yapı üretim modelleri kapsamında ele alınabilir. Bu bağlamda, yoksulluğa bağlı kentsel çöküntü bölgelerinin problemleri'ni dört ana grupta toplayabiliriz:

A – Sosyal şartlar altında oluşan problemler:

- oturan, ikamet eden nüfustaki artış – büyüme
- yoğunluk

- strüktürün değişkenliği, değişebilirliği
- aile karakteri

B- Ekonomik şartlar altında oluşan problemler:

- iş yerine bağlı şartlar
- Çalışma şartlarındaki dengesizlik
- düşük gelir

C – Mekan – strüktüre bağlı problemler:

- kentin topografik strüktürüne bağlı yerleşim yapısı
- işleve bağlı kentsel oluşum
- altyapısal donatı eksikliği
- yetersiz yapı strüktürü

D- Kentsel entegrasyona bağlı problemler

Kentsel çöküntü bölgelerinde konutun mekan kullanımı evrimi, sırasıyla;

- bahçeli tek konuttan oluşan tip,
- az katlı konut,
- nüve konuttan uzaklaşma,
- Çok katlı konut,
- Çok konutlu yapı şeklinindedir.

öküntü bölgelerinde konutun mekan kullanım değişiminin içeriğini;

- demografik değişimler,
- ailede nüfus değişimi,
- ailede büyüyen çocukların değişen istekleri-ihtiyaçları,
- aileye katılacak veya ayrılacak akrabalar ya da diğer bireyler,
- ekonomik değişimler,
- iş olanakları,
- köyden veya başka bir yerden ek gelir, miras,
- kültürel değişimler,

- eğitim seviyesinin değişimi, çocukların eğitim görmesi,
- kentsel hayatın eğitici nitelikleri,
- özendirici, değiştirici çevresel etkiler,
- ekonomik ve kültürel değişimin getirdiği itibarın gösterilmesi (Dinçel, 1989),
- ve konutun başlı başına bir gelir kaynağına dönüşmesi oluşturmaktadır.

Kentsel çöküntü bölgeleri yapı üretim sisteminde,

- her zaman sınırlı ilk yatırım,
- plan ve projeden yoksun ya da bağımsız yapı,
- birbirinden bağımsız, değişime açık, tekil sistemler olarak yapı üretimi,
- bina bilgisi doğrularına uzaklık,
- kentsel alt ve üstyapı donanımlarından yoksunluk,olanak dahilindeyse yerel malzeme kullanımı (Gecekondu bölgelerinde, Asya ve Afrika'da gecekondu yapımında için genelde doğal malzeme kullanılırken Latin Amerika'da plastik kutu, sanayi atık, metal malzemeler de kullanılmaktadır) (Dinçel,H.1989).
- etaplı uygulama,
- kalitesiz, anonim ve dayanıksız yapı üretimi,
- geleneksel yapım yöntemiyle üretim, yapım organizasyonunda ve detaylandırmada uzman olmayan çözüm ve pratikler söz konusudur.

Kentsel çöküntü bölgeleri, fiziksel ve sosyal bakımdan çok yönlü, öncelikle kentsel bir problematiktir. Bu bakımdan, söz konusu problematiğe kapsamlı ve olabildiğince doğru sonuç alıcı yaklaşım;

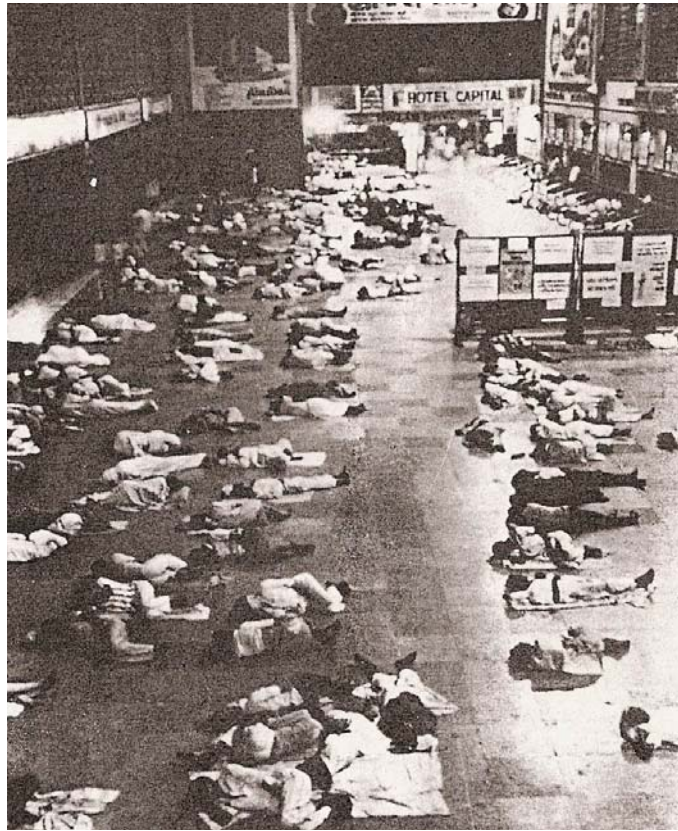
- öncelikle, ülke, bölge ve kentsel açıdan farklılık gösteren sosyal, ekonomik ve fiziksel problemlerin analizi,
- daha sonra mevcut çöküntü bölgesine dair aynı tabanda problemlere bakış,
- çöküntü bölgesinin bulunduğu kentle beraber büyüyen problemlerinin analizi
- ve bu sorunların farklı bölgelerle karşılaştırmalı olarak analizi ile mümkün gibi gözükmektedir.

Çizelge 2.3. Kentsel yoksulluk bölgelerinin kent içi ve çeperlerindeki sosyal ve fiziksel oluşum özellikleri

KENTSEL YOKSULLUK BÖLGELERİ		
	Kent İçi	Kent Çeperi
Sosyal	Bireysel ya da küçük gruplar	Kitlesel
	Sosyal Bağımsızlık	Sosyal Bağ (hemşehrilik, akrabalık)
	Anarşik iş yapma ilişkileri	Hiyerarşik iş yapma ilişkileri
	Bağımsız - bağımsız yoksulluk	Kademeli, nöbetleşe yoksulluk
	Düzensiz gelir	Düzensiz gelir / düşük maaş
	Bireysel/küçük miftan örgütlenmeler	Liderli, büyük, hiyerarşik organizasyon
	Değişken yoğunluklu nüfus	Artan - sabit yoğunlukta nüfus
	Mülkiyetsizlik / kira	Oynak, illegal mülkiyet sistemi
	Topluluk içi sınıfsal farklar	Tek bir sınıf
	Kendilik kültürü	Kente rağmen anonim, geleneksel kültür
	Kente entegre açık yaşam	İçe kapalı yaşam, kente tekyönlü ilişki
	Mekana yatırım yok	Sınırlı ilk yatırım
Fiziksel	Kent içi açık kent	Kapalı yerleşim
	Mevcut yapı stoğuna az/yok müdahale	Yeni yapı üretimi
	Mevcut kentsel altyapı	Yetersiz/yok altyapı
	Çok işlevlilik / karma kullanım	Konut yoğun
	Yok / sürpriz kamusal alanlar	Sınırlı kamusal alan
	Topoğrafyadan bağımsız	Topoğrafya / çevrenin yorumu
	Sabit konut nüvesi / hücre yerleşim	Değişken konut nüveleri / toplu barınma
	Dönüştürülebilir/ yok edilebilir yapı malz.	Kalıcı anonim yapı malzemesi

Şekil 2.3. Karton kutulardan ev, Sao Paulo kent içi bireysel yoksulluk, (Cecillia, 2001)

Şekil 2.4. Bireysel yoksulluk, Ahmedabad Tren İstasyonu, Ahmedabad, (Fadan,1977)

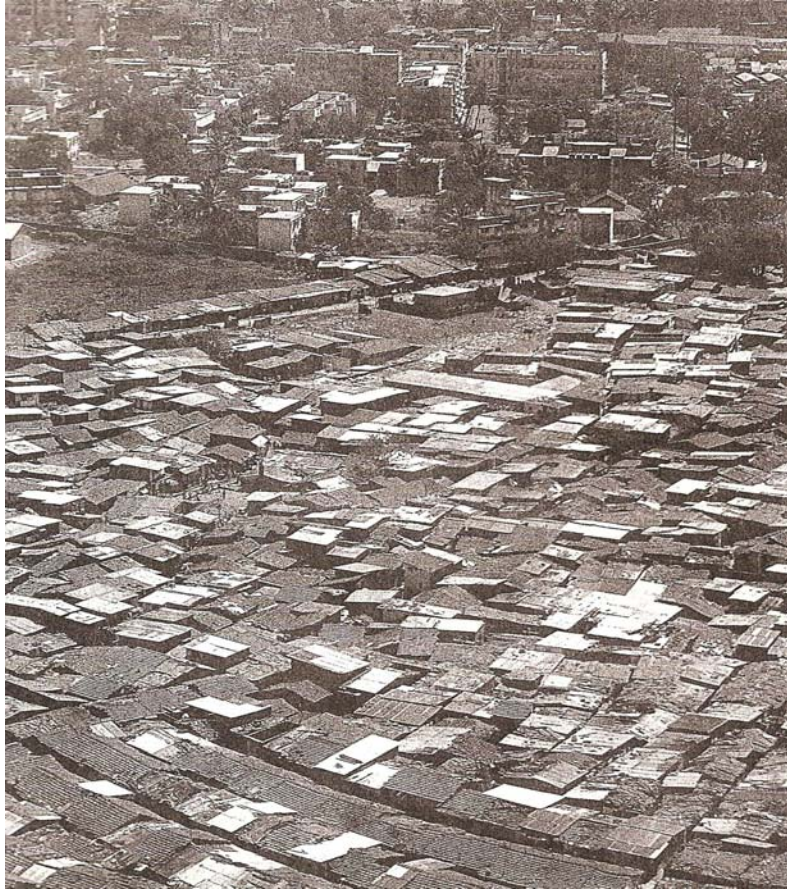
Şekil 2.5. Kent içi çöküntü bölgesi, La Paz, Bolivya, (Gattoni, 1976)

Şekil 2.6. Kent içi çöküntü bölgesi, Tarlabaşı, İstanbul, (Enlil, 2003)

Şekil 2.7. Lilong Evleri, kent içi çöküntü bölgesi, Şangay, (Zwoch, 2002)

Şekil 2.8. Kent çeperi çöküntü bölgesi, Kamathipura, Bombay, (Zwoch, 1998)

Şekil 2.9. Hat boyu çöküntü bölgesi, Marsilya, (Rasmussen, 1996)

3.KENTSEL ÇÖKÜNTÜ BÖLGELERİNİN ÖGÜTLENMESİ VE YENİDEN KULLANIMI

3.1. Kentsel Dönüşüm Kavramının Tanımı

Kapitalist sistem dışında kalmış, kendi kendini yenileyemeyen bu anlamda da üretim ve tüketimin döngüsel zamanının dışına çıkmış, dolayısıyla sosyal ve fiziksel gelişimi durmuş, yıpranmış, köhnemiş ve çöküntüye uğramış kentsel alanların, özellikle son otuz yıl boyunca, sistemin içine yeniden dahil edilmesi amacıyla, kentsel dönüşüm adı altında yeniden düşünüldüğü, projelendirildiği açıktır.

Genel bir çerçeve içinde, kentsel dönüşüm, farklı nedenlerden ötürü zaman süreci içinde eskimiş, köhnemiş, yıpranmış ya da kimi durumlarda terkedilmiş, vazgeçilmiş kentsel dokunun, günün sosyo-ekonomik ve fiziksel koşulları gözönünde tutularak değiştirilmesi, dönüştürülmesi, ıslah edilmesi ve yeniden canlandırılarak kente kazandırılması olarak ifade edilebilir. Thomas'ın (2003) tanımına göre kentsel dönüşüm, kentsel sorunların çözümünü sağlayan ve değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışan kapsamlı, birbirini aralıksız izleyen döngüsel bir süreçler grubu, buna bağlı vizyon ve eylemler bütünüdür. Söz konusu eylem ya da eylemler bütünü, dönüştürülecek bölgenin, salt kendi sosyo-ekonomik ve kültürel enerjisi ile gerçekleşmesi, modern dönemde pek mümkün görünmemektedir. Bu durumun son derece farkında olan kapitalist sistem, yerel, ulusal ya da uluslararası boyutta devreye girer ve bölgenin, sosyal ve fiziksel bakımdan kente katılımını, şu veya bu biçimde sağlar. Kenti daha güçlü ve çok yönlü olarak sisteme dahil edebilmek amacıyla, bölgeye sistemin ihtiyacı olan vizyonu dayatır. Sonuç olarak, bu bağlamda gerçekleştirilen dönüşümün, bölgenin gerçekten ihtiyacını duyduğu yapısal değişikliği sağladığı her zaman şüphe götürür boyuttadır. Söz konusu, bölgeye ve kente uygun yapısal değişikliğin sağlanması, bu anlamda sürdürülebilir bir kentsel dönüşümü boyutlandıran birçok yerel, fiziksel ve sosyal ilke ve planlama stratejilerine bağlıdır. Kentsel yenilemeyi, eskiyen kent bölgelerinin yıkılarak yeniden yapılandırılmaları olarak tanımlamak mümkündür.

Kentsel yenileme, İngilizce “urban renewal” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bu durumda, alan temizleme – “land clearance”; yeniden geliştirme – “redevelopment”; koruma – “preservation, conservation”, restorasyon – “restoration”, sıhhileştirme – “rehabilitation, sanitation”, yeniden canlandırma – “regeneration, revitalization”, kavramlarının tümünü birden içermektedir (Baransü, 1989).

Toparlayıcı bir tanımlama ile kentsel yenileme, yerel ekonomiye ait dinamikleri harekete geçirmek yolu ile fiziksel ve sosyal açılardan çöküntü sürecine girmiş kentsel alanları yeniden yaşanabilir, canlı alanlar haline getirmeyi ve kente kazandırmayı hedefleyen bir kent planlama, kentsel geliştirme ve koruma yaklaşımıdır. Bir başka tanıma göre yenileme, zaman içinde eskimiş ve yıpranmış şehir dokularının, günün sosyal ve ekonomik şartlarına uygun olarak değiştirilmesi veya yenilenmesini sağlayan süreçtir (Atalık, 1985).

Yeniden canlandırma (revitalization): Sözlük anlamı olarak yeniden canlandırma, yaşam verme ve güçlendirme olarak tanımlanmaktadır. Kent merkezlerinde yerel ve küresel düzensiz göç hareketlerinden, ekonomik yapının programlı veya programsız bir şekilde yer değiştirmesine bağlı, planlama sürecinin doğru işleyememesinden kaynaklanan sorunlar, kentin bu hassas noktalarındaki sosyal ve ekonomik yapıya zarar vermekte, sosyo-ekonomik yapıdaki bu gerileme fiziksel çevrenin kötüleşmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda yeniden canlandırma, köhneme durumuna gelmiş yerleşmelerin temizlenerek, gelişmesini sağlamaktır (Alterman, 1991).

Yine Alterman' a (1991) göre yeniden oluşum şehir problemlerinin çözülmesi ve bir alanın ekonomik , fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarının iyileştirilmesi için çözüm sağlayan, kapsamlı ve entegre olmuş vizyon ve eylemlerin bütünüdür. Yeniden oluşum, kentsel yenilemenin istek, başarı ve amaçlarından yola çıkar, kentin gelişmesinin genel misyonunu taşır ve rehabilitasyonun eylemci yaklaşımını metod edinmiştir. Yeniden oluşum, kamu, özel sektörü ve katılımcı olarak halkı bir araya getiren müdahaleci bir yaklaşımdır. Kentsel yenileme, kentsel mekanın gelişmesi için değişen sosyal, ekonomik, çevresel ve politik durumlara karşı örgütlenmeyi; politika ve eylemlerin belirlenmesini sağlamalıdır (Roberts ve Skyes, 2000).

Sosyo-ekonomik yenileme (gentrification): Sözlükte soylulaştırma olarak tanımlanan sosyo-ekonomik yenileme, şehrin belikli parçalarına sosyo-ekonomik yönden daha üst gelir grubu temsil eden konut sahiplerinin yerleştirilerek, dolaylı olarak fiziksel çevrenin iyileştirilmesidir. Burada önemli olan değişimden çok, bölgede yaşayan toplum sınıfının değişmesidir. Sosyo-ekonomik yenileme; orta ve üst gelir grubunun, alt gelir gruplarının yerini alarak, köhneme durumunda olan bölgeyi sosyo-ekonomik, fiziksel ve çevresel olarak üst seviyelere çıkartmaktır (Hall, 1998). Sosyo-ekonomik yenileme (gentrification) terimi, bazı alanlarda uzun bir yatırımsızlık ve yeniden yatırım süreci olarak tarif edilmekte, bazılarında ise yeniden canlandırma ile ve anlamlı olarak bir kentsel alandaki ekonomik

faaliyetin veya konut stokunun yenilenmesi ve iyileştirilmesini tanımlamak için yorumlanmaktadır (Ergün, 1981).

Gentrification terimi ilk defa 1964 yılında sosyolog Ruth Glass (1964) tarafından, Londra'nın işçi mahallelerindeki konutları orta ve üst sınıfın satın alması, bunların yerine şık ve lüks konutlar yapmaları ve bu bölgelerin sosyal karakterini değiştirmeleri ile ilgili olarak kullanılmıştır (Glass, 1964).

Kentsel esenleştirme (rehabilitation): "Rehabilitation" sözlük anlamı olarak esenleştirme, ıslah etme, onarma, iyileştirme olarak tanımlanmaktadır. Esenleştirmeyi yenilemeden ayıran önemli bir özellik, kentsel bölgenin mevcut halkı ile beraber korunup, en büyük faydayı bölge halkının görmesidir. Bu süreçte arsa sahiplerinin el değiştirmesi söz konusu olmadığından, yenilemeye göre daha zor uygulanır bir yöntemdir.

Esenleştirmede amaç, bozulan mesken içi ve mesken dışı çevre koşullarının iyileştirilmesidir. Kentsel mekandaki binalara yapılan müdahale genellikle bina strüktürüne dokunmadan, binanın yeniden organizasyonu şeklinde olmaktadır (Andersen, 1998).

Yenileme çalışması, bütününde fiziksel ve işlevsel yönden yapı ve yapı boyutlarını ayıklama, boşaltma ve yıkma işlemleri ile mevcut dokuyu ve korunması gerekli cepheleri korumaya alarak, yapının günlük ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzeltilmesidir (Biçer, 2002).

Yeniden geliştirme (Redevelopment): Koruma ve rehabilitasyonun ihtiyaçlara cevap veremeyeceği durumlarda, yeniden geliştirme çalışmaları yapılabilmektedir. Yeniden geliştirme, kentsel yenileme planının yapılmasından sonra, kamu araştırmasına dayalı olarak, ilgili kurullardan öneriler alınması ve ekonomik canlılık sağlanacak şekilde kentsel gelişimin sağlanmasının şartlarının oluşturulmasıdır (Andersen, 1998).

3.2. Kentsel Dönüşümün Tarihi

İlk kent yenileme eylemlerinin 1950'lerde sefalet yuvaları diye adlandırılan gecekonduların temizlenmesiyle başladığı bilinmektedir (Andersen, 1999). Tüm bir kentsel alan parçasının yıkılıp yerine yeni bir kent dokusunun inşa edilmesi gibi eylemleri içeren politika, 1960'larda özellikle tarihi yapıların korunması düşüncesinin yerleşmesi ile birlikte terkedilmiştir.

1956 yılında, Leo Grabler, Batı Avrupa'nın bombalanmış şehirlerinin yeniden inşası üzerine bir araştırma yayınlamıştır (Dieffendorf, 1989).

1960’larda özel sektör yatırımlarını da konutların rehabilitasyonuna çeken konuta yatırım patlaması yaşanmıştır (Andersen, 1999). 1960’larda sefalet yuvalarının temizlenmesi amaçlı politikalara karşıt görüşlerin yöre sakinleri ve kamu tarafından benimsenmesi üzerine, 1970’lerde kent yenileme politikaları ve uygulamalarında kademeli bir değişim baş göstermiştir. Kentsel alanların yenilenmesi ve korunmasının yöre sakinleri ile birlikte sağlanması tutumuna sahip çıkmıştır. Hükümetlerin, konut alanlarının rehabilitasyonları için verdikleri ekonomik destek, 1970’lerdeki ekonomik krizde değişikliğe uğramıştır.

Düşük gelirlilerin yaşadığı plansız veya yasal olmayan yerleşmelere yönelik, çeşitli ülkelerde 1960’larda ve 1970’lerde geliştirilen politikalar, temizleme ve yeniden yerleştirmeye yönelik iken, günümüzde daha çok geçerli olan yaklaşım iyileştirme ve sağlılaştırma yönündedir. Geliştirilen modellere bakıldığında, 1980’lerden önce benimsenen yaklaşımın gecekonduların yok edilmesi ve nüfusun düşük maliyetli konut projelerine yeniden yerleştirilmesi olduğu görülmektedir (Gülersoy, 1999). Fakat, kent içerisinde kalma talebinin artması ve yürümeyen kontrol mekanizması, düşük gelirlinin konut talebini karşılamada yerel ve özel sektörün yetersiz kaldığını göstermiştir (Lewin,1981). 1970’lerin sonlarında gecekondular için “iyileştirme” ve “arazi servislerinin geliştirilmesi” gibi daha farklı politika ve stratejiler geliştirilmeye başlanmıştır. 1980’lerde mevcut gecekonduların yerleşmelerinde resmi “slum” iyileştirme politikaları benimsenmiş, araziye temel hizmetlerin getirilmesi ve konut geliştirme çalışmaları yapılmaya başlanmıştır (Gülersoy,1999). Böylelikle plansız yerleşimlere yönelik geliştirilen iyileştirme yaklaşımları temel yaklaşımlarla yerinde veya başka yere taşınarak çözülmeye çalışılmıştır (Kocaman, 2004).

1981 yılında, Avrupa Konseyi, “Urban Renewal” adlı bir kampanya başlatmıştır. Ancak bu ifadenin, yıkıp yeniden yapma anlamı içermesinden duyulan endişe ile kampanyanın adı “Urban Renaissance” olarak değiştirilmiştir (Çubuk, 1998). Kampanyanın amaçları dört ana başlıkla ifade edilmektedir:

- Kentlerde yaşam koşullarının geliştirilmesi
- Kentlerin şimdiki ve gelecekteki rollerinin tanımlanması ve ne olacağının tartışılması
- Kentsel yaşamın geliştirilmesi için mevcut yasaların uygulanması ve yeni yasal dayanaklar elde edilmesi
- Kentsel sorunlarla ilgili idari ve teknik yöntemlerin geliştirilmesi (Özden, 2002)

Bu dört temel ilkeye bağlı olarak;

- * toplumsal gereksinimlerin belirlenmesi
- * toplumsal grupların özel gereksinimlerinin belirlenmesi
- * gereksinimleri karşılayacak araçların saptanması
- * yerel temsilcilerin seçilmesi
- * toplumun teşvik edilmesi
- * etkin yeniden oluşum ortaklıkları
- * sosyal yapının iyileştirilmesi
- * sosyal yapının tümüyle değiştirilmesi

1970'lere kadar kamu kaynakları ile desteklenen kentsel dönüşüm projelerinin içerikleri, finansmanları ve organizasyonları dünya ekonomik bunalımı ve neo-liberal ekonomik politikaların benimsenmesi ile değişime uğramıştır. 1980'lerden bu yana Avrupa ve Amerika'da kentsel dönüşüm projelerinde devlet, sivil toplum, özel sektör ortaklıkları ağırlık taşımaktadır. Bunun birinci nedeni, neo-liberal ekonomik sistemin gelişimine bağlı olarak pek çok ülkede kamu kaynaklarının zayıflaması, özelleştirmeler ve böylelikle sosyal devlet anlayışından uzaklaşılmasıdır (Sönmez, 2002).

Özellikle 1992 Rio Dünya Zirvesi ile birlikte kentlerin çevre üzerindeki olumsuz etkileri ele alınmış, çöküntü bölgelerindeki kentsel yenileme ve dönüşüm faaliyeti, kentsel bir politikaya dönüştürülmüştür. Bu bağlamda, 1990'larda kentsel dönüşümde sürdürülebilir kentsel yenileme esas alınmış bir yenileme modeli olarak öne çıkmaktadır.

Özetle, 20. yüzyıl boyunca, kentsel dönüşüm süreci, birbirinden farklı üç temel kuşak olarak ele alınabilir. Yüzyılın ilk yarısı boyunca süren dönemi kapsayan birinci kuşak yenileme programları, sağlıksız konutların yıkılıp yerlerine sosyal konutların yapılmasıdır denilebilir. İkinci kuşak dönem, 1970'lerde yeniden yapılandırma teması ile birlikte yine konut ağırlıklı dönüşüm programlarının hakim olduğu bir süreçtir. Üçüncü kuşak, 1980'lerden günümüze kadar olan süreci kapsar ve bu dönemde çöküntü bölgesinin yenilenmesi, kentsel bir strateji haline gelir ve kentin gelişim hedeflerinin alana entegrasyonu ve sürdürülebilir gelişim biçiminde kavranabilir. Toparlamak gerekirse, kentsel dönüşüm politikaları sürecinde 1950'ler yeniden inşa etme, 1960'lar kentsel canlandırma, 1970'ler yenileme, 1980'ler yeniden geliştirme, 1990'lardan günümüze kadar olan dönem ise yeniden oluşum ve sürdürülebilirlik başlıkları altında ayrıştırılabilir.

Çizelge 3.1. Şehirselen yeniden oluşumun evrimi, (Akalın, 2003)

Politika Türü	Dönem	1950'ler Yeniden İnşa Etme	1960'lar Yeniden Canlandırma	1970'ler Yenileme	1980'ler Yeniden Geliştirme	1990'lar Yeniden Oluşum
Temel Strateji ve Yöneliş		Şehirlerin köhne alanlarının genellikle mastır plana dayalı olarak yeniden inşası ve genişlemesi, banliyölerin büyümesi	1950'lerin anlayışının devam etmesi, banliyölerin büyümesi, saçaklanmalar, ilk esenleştirme çabaları	Yenileme ve semt projelerinde yoğunlaşma, yakın çevre gelişimlerinde devam	Birçok temel gelişim ve yeniden gelişim projeleri, donanma projeleri, şehir dışı projeleri	Politika ve uygulamalarda daha etraflı yaklaşımlara yöneliş, bütünleşmiş eğitime daha fazla önem
Temel Aktörler ve Finansman Sahipleri		Merkezi ve yerel hükümet, özel sektör gelişimcileri ve müteahhitler	Kamu ve özel sektör arasında denge sağlamaya yöneliş	Özel sektörün artan rolü ve yerel yönetimlerde desantralizasyon	Özel sektöre ve uzman birimlere önem verilmesi, artan ortaklıklar	Ortaklıkların hakimiyeti
Eylemin Alansal Boyutu		Yerel ve mevzi düzeyin vurgulanışı	Eylemlerde bölgesel düzeyin ortaya çıkışı	Önce bölgesel ve yerel düzey, sonra yerel düzeyin öne çıkışı	1980 başlarında mevzi ölçekte, ardından yerel ölçekte yoğunlaşma	Stratejik perspektifin yeniden sunumu, bölgesel eylemlerin gelişimi
Ekonomik Odak		Az miktarda özel sektör yatırımı, genelde kamu sektörü yatırımları	1950'lerin devamında özel sektörün artan önemi	Kamunun zorunlu kaynakları ve özel yatırımlarda artışlar	Seçici kamu fonları ile özel sektörün hakimiyeti	Kamu, özel sektör ve gönüllü fonlar arasında giderek artan denge
Sosyal İçerik		Konut ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi	Sosyal koşulların ve refahın geliştirilmesi	Toplumsal temelli eylemler ve artan yetkiler	Son derece seçici devlet desteği ile toplumun kendi işini kendi görmesi	Toplumun rolünün önem kazanması
Fiziksel Durum		İç bölgelerin ve yakın çevre gelişimlerinin tekrar önem kazanması	Mevcut alanların, 1950'lerin esenleştirme eylemleri paralelinde iyileştirilmesi	Köhne şehirselen alanların yaygın olarak yenilenmesi	Yerine geçme ve yeni gelişim temel projelerinin hazırlanması	1980'lerden daha mütevazı koruma
Çevresel Yaklaşım		Peyzaj ve yeşillendirme	Seçici iyileştirmeler	Yeni buluşlarla yapılan çevresel iyileştirmeler	Daha geniş açılı çevresel yaklaşımlar	Geniş kapsamlı sürdürülebilir çevre fikrinin sunumu

1990'lar ile birlikte, sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanabilmesi amacıyla, kentsel dönüşüm temel stratejileri bakımından, makro ölçekte ele alınan temel gereksinimler Drakakis'e göre (1995) şöyle sıralanmıştır:

- eşitlik, toplumsal adalet ve insan hakları
- temel insan gereksinimleri
- toplumsal ve etnik özgür irade
- çevresel farkındalık ve bütünleşme
- zaman ve mekan arasında yeniden bağlantı kurmak

Bu bağlamda, 1990'lardan günümüze değin süregelen kentsel yenileme anlayışları, genelde yedi temel kriteri sağlamayı hedeflemiştir:

- kentlerdeki fiziksel çöküşü durdurmak ve tarihi dokunun sürdürülebilirliğini sağlamak
- ekonomik yaşamı canlandırmak
- kentsel yaşam kalitesini arttırmak ve kültüre dayalı dinamikleri harekete geçirmek
- her ölçekte, sosyal ve fiziksel olarak kentsel entegrasyon ve katılımı sağlamak
- yerleşme standartlarının genel olarak iyileştirilmesini sağlamak ve ucuz konut temini
- kentsel alt ve üst yapıyı onarmak, kente küresel vizyon katmak
- inşaat sektöründe iş gücü temini

Kentsel çöküntü bölgesinin dönüşüm sürecinde, bölgeye dair sosyal ve fiziksel şartlar hiç kuşkusuz belirleyici olmaktadır. Sosyal koşullar bakımından bölgenin ekonomik, teknolojik, politik, yasal ve kültürel dinamiklerini ele almak gerekir. Fiziksel koşullar ise, jeolojik, coğrafi, iklimsel, topoğrafik, bitkisel, ve kent dokusu gibi alt ve üst yapısal koşullardır.

3.3.Kentsel Dönüşümün Finans Kaynakları

Özellikle 1970'lere kadar kamu kaynakları ile desteklenen kentsel dönüşüm projelerinin içerikleri, finansmanları ve organizasyonları dünya ekonomik bunalımı ve neo-liberal ekonomik politikaların benimsenmesi ile değişime uğramıştır. 1980'lerden bu yana Avrupa ve Amerika'da kentsel dönüşüm projelerinde devlet, sivil toplum, özel sektör ortaklıkları ağırlık taşımaktadır. Bunun birinci nedeni, neo-liberal ekonomik sistemin gelişimine bağlı olarak pek çok ülkede kamu kaynaklarının zayıflaması, özelleştirmeler ve sosyal devlet anlayışından uzaklaşılmasıdır (Sönmez, 2002). Ancak daha çok 3. dünya ülkelerinin kentlerinde, dönüşümün finansal kaynakları, büyük ölçüde kamu kurum ve kuruluşlarınca temin edilmektedir.

Kentsel dönüşüm uygulamalarının ekonomik maliyetleri;

- arazinin istimlak maliyetleri,
- yerlerinden edilenlerin yeniden yerleştirilme maliyetleri,
- arazinin temizlenme maliyetleri,
- araziye altyapı ve hizmetlerin getirilme maliyetleri,

- geliştirilen arazinin el değıştirme maliyetleri,
- ve yeniden inşa maliyetleri olarak sıralanabilir.

Proje maliyetlerine bağılı olarak bugün, kentsel dönüşüm finans kaynakları, yerel yönetim bütçeleri, devlet katkısı, özel finans kaynakları ve uluslar arası fonlarla sağlanabilmektedir. Çöküntü bölgesinin kendisi, bölgedeki örgütlenme koşullarına bağılı olarak, başlı başına bir finans kaynağı olabilmektedir.

3.4.Kentsel Dönüşümün Aktörleri, Örgütlenme ve Organizasyon Biçimleri

1980'lerle birlikte, uluslararası fon sağlayan kuruluşlar, yerel kurum ve kuruluşlar, uluslararası yatırımları destekleyen özel sektör yatırımcıları ya da yerel sermayenin temsilcileri, çeşitli sivil toplum örgütleri, halk ve şahıslar, kentsel dönüşümün aktörleri olmuşlardır. Özellikle, 1980'lerden sonra benimsenen katılımcı anlayış sonrası kentsel dönüşüm projelerinde, kamu sektörü, merkezi yönetim, yerel yönetim, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve yerel halk daha gelişimci, şeffaf, demokratik ve üretimci bir paylaşım içine girmiştir. Halkın projeye katılma nedenleri olarak;

- sinerji,
- bütçenin genişletilmesi,
- özel sektör riskinin azaltılması,
- sorunları daha iyi tanımak ve ona yönelik çözümler üretmek,
- marjinal ya da dışlanmış toplulukları yeniden kazanmak,
- ve sosyal birlik ve katılımı sağlayacak bir yeniden entegrasyon organizasyonu gösterilebilir.

3.4.1. Kentsel Yeniden Gelişim Stratejileri

Kentsel yeniden üretim sürecinde, proaktif, kompleks ve ilkel olmak üzere üç tip yeniden gelişim strateji modeli ele alınabilir.

Her müdahale tipi, kentsel yeniden üretim süreci içinde sürece özgü / özgül liderlik-ortaklık modelinin kapasitesine, kentsel yeniden gelişim girişimlerinden oluşmaktadır.

3.4.1.1. Proaktif Stratejiler

Farklı alanlardan büyüme sektörlerini destekler, ki bu sektörlerle kurumsal, politik ve toplum liderleri dahildir. Bu stratejiler her durumu analiz eden koalisyonlarla bağıntılıdır. Pro-aktif stratejiler, yüksek kazanç sektörlerinin bulunduğu şehirlerde ya kamusal liderlerce ya da kamu-özel sektörü ortaklıkları tarafından tercih edilir.

3.4.1.2. Kompleks Stratejiler

Farklı sektörler arasında arabuluculuk yapılmasıdır. Kompleks stratejiler çoğunlukla kamu-özel sektör ortaklıkları tarafından tercih edilir.

3.4.1.3. İlkel Stratejiler

Bir grup yatırımcı ve özel sektör aktörlerini kapsayan yatırım alanı oluşturulur. Bu stratejiler oldukça genel tepkisel/ reaktif politikalar üretir. İlkel stratejiler, tek sektörlü veya çökmekte olan sektörlerle sahip şehirlerde ya özel sektör yönetimli liderliklerce ya da bölünmüş ortaklıklarca tercih edilir.

Kentsel dönüşümde karar alma modelleri;

- bürokratik / merkezi,
- anarşik / bireysel,
- partizan / toplumsal,
- ve tüketici / pazar kökenli olarak sıralanabilir.

Buna bağlı olarak kentsel dönüşüm sürecinde ortaklık ve örgütlenme biçimi olarak dört farklı modeli ele almak mümkündür:

- Kamu sektörü yönetimli liderlik modeli:

Hükümet ve yerel yönetim içindeki politik aktörler ve planlama profesyonellerinden oluşur. Kentsel yeniden üretim sürecinde hem operasyonel hem de mekansal düzeyde en otoriter tipte müdahalelerin üretildiği bir modeldir. Bu tip liderlik modelinde, iki alt grup bulunur: Kamusal liderlik ve sürdürülen liderlik. Her iki alt grup içinde temel benzerlik, kamu tarafından belirlenmiş kentsel yeniden üretim sürecini esas almalarıdır. Kamusal liderlik modelinde,

planlama profesyonelleri elit koalisyonlar oluşturarak sürece özgü ekonomik stratejiler üretirler.

- Kamu / özel sektör ortaklıkları modeli:

Her iki sektörden aktörler ile yarı kamusal temsilcilerden oluşur. Kentsel yeniden üretim sürecinde en etkin, verimli ve dengeli ortaklık modelidir. Ortaklık tarafından belirlenmiş kentsel yeniden üretim sürecinde hem organizasyonel, hem de mekansal düzeyde müdahaleler esas alınır. Bu tip ortaklık modelinde, aktörler sektörel ortaklık koalisyonları oluşturarak sürece özgü yeniden yapılandırma stratejileri üretirler. Çoğu hükümet sponsorlu yeniden gelişim örnekleri, yukarıda tanımlanan eğilimi göstermiş iken, bazı kentlerde politik liderler daha çok yeniden – pay bütçe stratejisini izlemişlerdir.

- Özel sektör yönetimli liderlik modeli:

Özel sektörden yatırımcılar, mülk sahipleri ve/veya yarı – kamusal temsilcilerden oluşur. Kentsel yeniden üretim sürecinde, hem operasyonel olarak hem de mekansal düzeyde en liberal tipte özgül stratejilerin üretildiği bir modeldir. Bu tip liderlik modelinde, denetimci-danışman liderlik ve bütçe destekli liderlik olmak üzere iki alt grup vardır. Her ikisinde de, yeniden gelişim koalisyonları oluştururlar. Denetimci-danışman liderlik modelinde, kentsel dönüşüme yönelik aktiviteler kentsel politikalara yasalara bağımlıdır. Bütçe destekli liderlik modelinde, aktiviteler ayrıca finansal desteğe de bağımlıdır.

- Bölünmüş ortaklık modeli:

- Her iki sektörden aktörler ile yarı-kamusal temsilcilerden oluşur. Kentsel yeniden üretim sürecinde en pasif, elverişsiz ve vasat ortaklık modelidir. Ortaklık tarafından belirlenmiş kentsel yeniden üretim sürecinde hem organizasyonel, hem de mekansal düzeyde müdahaleler esas alınır. Bu modelde, aktörler, çok sektörlü ortaklık koalisyonları oluşturarak sürece özgü yeniden canlandırma stratejileri üretirler (Gürler, 2003). Çok aktörlü ortaklıklar (kamu-özel sektör ve sivil örgütler, yerel topluluklar), yukarıdan aşağı örgütlenme yerine aşağıdan yukarı örgütlenme anlayışına bağlı olarak;
- çeşitli yerel yönetim örgütleri,
- yardım birlikleri,
- gençlik kuruluşları,
- kadın kuruluşları,

- zanaat kuruluşları,
- meslek kuruluşları (Bransü, 1989) ve halk bu modelin aktörleridir.

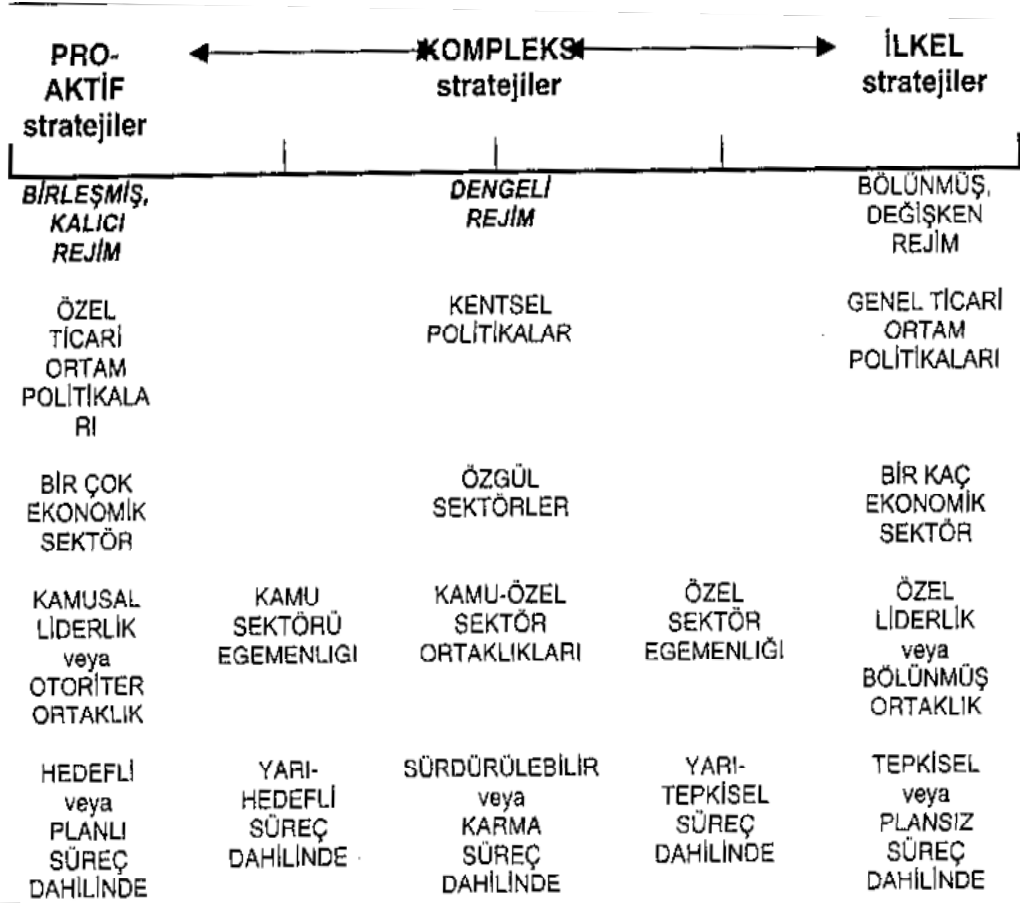
Çizelge 3.2. Kentsel yeniden üretim sürecinde aktör ve temsilci tipleri, (Gürsel, 2005)

KENTSEL YENİDEN ÜRETİM SÜRECİ		
AKTÖRLERİN / TEMSİLCİLERİN TİPLERİ		
KAMU SEKTÖRÜ AKTÖRLERİ	YARI-KAMUSAL TEMSİLCİLER	ÖZEL SEKTÖR AKTÖRLERİ
* MERKEZİ YÖNETİM OTORİTESİ	* ULUSAL ve/veya ULUSLARARASI KURUMLAR	* TİCARİ / ENDÜSTRİ SEKTÖRLERİ
* YEREL YÖNETİM OTORİTESİ	* MESLEK ODALARI, * SEKTÖREL SENDİKALAR * ÜNİVERSİTELER * VAKIFLAR * YEREL GRUPLAR - NGOs	* EMLAK ŞİRKETLERİ, * ARAZİ GELİŞTİRME KURUMLARI * PLANLAMA ve TASARIM PROFESYONELLERİ * MÜLK SAHİPLERİ, * ÖZEL YATIRIMCILAR
KATEGORİK GRUPLAR		

Çizelge 3.3. Kentsel yeniden üretim sürecinde kamu-özel sektör ortaklıkları, (Gürsel, 2005)

KAMU SEKTÖRÜ- YÖNETİMLİ	DENGELİ	ÖZEL SEKTÖR- YÖNETİMLİ	BÖLÜNMÜŞ
KAMUSAL LİDERLİK MODELİ	KAMU-ÖZEL SEKTÖR ORTAKLIKLARI MODELİ	DENETİMCİ- DANIŞMAN LİDERLİK MODELİ	BÖLÜNMÜŞ LİDERLİK/ORTAKLIK MODELİ
SÜRDÜRÜLEN LİDERLİK MODELİ		BÜTÇE DESTEKLİ LİDERLİK MODELİ	

Çizelge 3.4. Kentsel yeniden üretim sürecinde gelişim stratejileri, (Gürsel, 2005)

3.5. Kentsel Dönüşümde Projelendirme ve Uygulama Süreci

Kentsel dönüşüm süreci,

- analiz,
- politika, strateji belirleme safhaları,
- planlama,
- tasarım / sentez,
- uygulama,
- değerlendirme / geri besleme
- gelecek tahmini (Özel, 1997) olarak birbirinin koşulu olan safhalardan oluşur.

Öncelikle kentsel dönüşüm planlarının yapılacağı kentsel çöküntü bölgelerinin, sosyal ve fiziksel açıdan belirlenmesi, planlama ve projelendirme sürecinin ilk aşamasıdır. Kentsel

yenileme alanı olarak belirlenmiş alanlara ait fiziksel tespitler (alandaki yapıların durumu, özellikleri, varsa eğer tarihi yapıların ve özgün sokak dokularının belirlenmesi, boş alanların belirlenmesi, teknik alt ve üst yapının, ulaşım ağının değerlendirilmesi) ve sosyal tespitler (ekonomik, kültürel, demografik vb.) projelendirme sürecinin analiz bölümünü oluşturur.

Yapılan analizler, alanda yapılması gereken projelerin ve iş sürelerinin saptanmasını, proje maliyetlerinin ve kentsel yenilemenin alana getireceği değer kazancının hesaplanmasını da kapsayabilir.

Kentsel çöküntü bölgesi için benimsenen politika ve buna bağlı stratejiler, yapılan analizler doğrultusunda, bir tür fiziksel ve sosyal çıkarımların kısa, orta ve uzun vadeye yayılarak bölge ve kent üzerinde kurgulanmasıdır. Öngörülen politikalar, bölgenin bulunduğu kentin ve ülkenin ekonomik, sosyolojik, kentsel, mimari ve malzeme koşulları bakımından yerel esaslarla birlikte ulusal ya da uluslar arası boyutta olması tercih edilir. Aslında kentsel planlama, buna bağlı tasarım ve uygulama da bu boyutta gerçekleştirilmelidir.

Kentsel planlama, bölgenin kentle fiziksel ve sosyal ilişkisini yeniden düzenleyici olmalıdır. Aynı zamanda, çöküntü bölgesin alt ve üst yapısallığını, gelecek için düşünülen kentsel dokuyu yeniden organize eder, bölgenin fiziksel, sosyo-ekonomik ve kültürel geleceğini çizer. 1/25000 ile 1/1000 arası ölçekler, planlama ölçekleridir.

Tasarım, aslında bölge için üretilmiş tüm politika, stratejiler ve planlamaların bir sonucu, bir tür sentezidir. Bölgenin kentsel dokusu, bölgede oluşacak yeni binaların kimliği, yapısallığı, taşıyıcılığı, malzeme seçim ve uygulama ayrıntı ilkeleri ve yöntemleri üretilir. Kullanılan ölçek 1/500 ile 1/20 arasında değişebilir. Tasarım süreci, profesyonel, ancak kullanıcı ile birlikte yürütülen ya da yürütülmesi gereken bir süreçtir.

Tasarıma bağlı olarak yapılan uygulamalar, bölgenin, kentin ve hatta ülkenin içinde bulunduğu fiziksel ve sosyo-ekonomik ve kültürel koşullara göre, planlama ve tasarım elverdiği ölçüde etaplı olarak gerçekleştirilebilir. Uygulamalar, ekonomik koşullar mümkün oldukça yerine getirilecek biçimde organize edilir. Kentsel çöküntü bölgelerinin dönüşümü uygulamalarında, profesyonel ve profesyonel olmayanlar, hatta kullanıcının kendisi bile bu sürece katılabilmektedir.

Kentsel dönüşüm projeleri ve uygulamaları sonucu, mevcut çöküntü bölgesinde oluşan yeni fiziksel ve sosyal şartlar değerlendirilmeli, buradaki nüfusun kullanım koşulları, çevresiyle kurduğu ilişkiler ve oluşturduğu ortamlar, kısa, orta ve uzun erimli olmak kaydıyla takip edilmelidir.

3.6. Kentsel Çöküntü Bölgeleri Dönüşüm Örnekleri

3.6.1. Afet ve Savaş Bölgelerinin Kentsel Dönüşümü

- Dönüşüm Modeli: Kentsel yenileme, yeniden oluşum, yeniden canlandırma amaçlı (urban revitalizm) yeniden yapılandırma özellikle “eski dünya” kıta ülkelerinde benimsenen kentsel dönüşüm yöntemleridir. Yeni dünya ülkelerinde ise genellikle kentsel yeniden yaratma (urban regeneration) ya da kentsel yeniden doğuş (urban renaissance) kentsel koruma yerine, benimsenen dönüşüm modelidir. Söz konusu çöküntü bölgesindeki tüm kentsel izler, dönüşüm modelinde silinir.

- Finansman: Ulusal ve uluslararası kurum ya da kuruluşlar, vakıflar, sivil toplum örgütleri, kamusal kurum ve kuruluşlar, özel kurum ve kuruluşlar, kentsel dönüşümün finansal kaynağını temin ederler.

- Aktörler, Örgütlenme ve Organizasyon:

- Aktörler: Ulusal ya da uluslararası, kamu kurum ya da kuruluşları, sivil toplum örgütleri, özel kurum ya da kuruluşlar, şahıslar, tasarımcılar, uygulamacılar, denetimciler, halk

Örgütlenme ve Organizasyon: Hiyerarşik, yukarıdan aşağıya örgütlenme ve buna bağlı kapalı organizasyon biçimleridir. Toplum, ya da kullanıcı proje üretiminde pasif, ancak kaynak oluşturma, uygulama ve değerlendirmede daha aktif rol alabilmektedir.

- Projelendirme ve Uygulama Süreç ve Yöntemi:

- Analiz: Fiziksel ve sosyal analizler proje öncesi makro ve mikro düzeyde, kısa, uzun ve orta vadeli olarak yapılır.

- Politika: Bütüncül, çok işlevli kullanıma yönelik, yenilikçi, yarışmacı, ekonomik planlama ve projelendirme, uygulama anlayışı, ancak kentsel prestijin küresel ortamda önemsenmesi söz konusudur.

- Planlama – Tasarım: Kentle entegre, açık uçlu, gelişime açık, etaplı, çok işlevli uygulama ve kullanıma yönelik, yenilikçi, modern tasarım anlayışı, prestijli, kent dokusu, yapısı, strüktürüyle uyumlu, anıtsal, ekonomik

- Uygulama: Etaplı, profesyonel, organize, tasarım ve planlamaya sadık

- Değerlendirme: Çok katmanlı kullanıcıya açık, 24 saat kullanıma yönelik, kamusal, yarı kamusal ve özel çok işlevli kullanıma yönelik

3.6.2. Tarihi Kent Merkezleri Kentsel Dönüşümü

- Dönüşüm Modeli: Kentsel yeniden canlandırma amaçlı (urban revitalization) kentsel yenileme (urban renewal) – Kentsel yeniden yapılandırma (urban restructuring)
- Finansman: Ulusal ve uluslararası kurum ya da kuruluşlar, vakıflar, sivil toplum örgütleri, kamusal kurum ve kuruluşlar, özel kurum ve kuruluşlar, kentsel dönüşümün finansal kaynağını temin ederler.
- Aktörler, Örgütlenme ve Organizasyon:
- Aktörler: Ulusal ya da uluslararası, kamu kurum ya da kuruluşları, sivil toplum örgütleri, özel kurum ya da kuruluşlar, şahıslar, tasarımcılar, uygulamacılar, denetimciler, halk
- Örgütlenme ve Organizasyon: Hiyerarşik, yukarıdan aşağıya örgütlenme ve buna bağlı kapalı organizasyon biçimleridir. Toplum, ya da kullanıcı proje üretiminde pasif, ancak kaynak oluşturma, uygulama ve değerlendirmede daha aktif rol alabilmektedir.
- Projelendirme ve Uygulama Süreci ve Yöntemi:
- Analiz: Kentsel geçmişe yönelik fiziksel ve sosyal analizler proje öncesi makro ve mikro düzeyde, bölgenin kentsel, mimari ve yapısal olarak şimdiki zamanda değerlendirilmesine yönelik bilgi toplamak için amaçtır.
- Politika: Kentsel kimliğin, kent belleğinin korunması, mevcut yapı stoğunun çok amaçlı değerlendirilmesi, bölgeyi uluslararası boyutta çekici kılmak
- Planlama – Tasarım: Korumacı, mevcut kentsel doku ve yapı stoğuna sadık, çok işlevli kullanıma açık planlama ve tasarım anlayışı, kentle fiziksel ve sosyal entegrasyonun sağlanması, ayrıntılı çalışma
- Uygulama: Profesyonel, organize, tasarım ve planlama kararlarına sadık
- Değerlendirme: Çok katmanlı kullanıcı, ulusal ve uluslararası boyutta değerlendirme, güncel kullanım, yapı stoğunda artış, varsıl kesim için barınma amaçlı kullanım olanağı

3.6.3. Kullanım Dışı Kalmış Endüstri ve Liman Bölgelerinin Kentsel Dönüşümü

3.6.3.1. Eski Dünya Ülkelerinde Endüstri ve Liman Bölgelerinin Kentsel Dönüşümü

- Dönüşüm Modeli: Kentsel koruma amaçlı yeniden yapılandırma

- Finansman: Ulusal ve uluslararası kurum ya da kuruluşlar, vakıflar, sivil toplum örgütleri, kamusal kurum ve kuruluşlar, özel kurum ve kuruluşlar, kentsel dönüşümün finansal kaynağını temin ederler.
- Aktörler, Örgütlenme ve Organizasyon:
 - Aktörler: Uluslar arası yada ulusal düzeyde kamu ve özel şahıs, kurum ya da kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, yatırımcılar, uzman kişi yada kurumlar, tasarımcılar, uygulamacılar, toplum
 - Örgütlenme ve Organizasyon: Yukarıdan aşağıya hiyerarşik örgütlenme ve organizasyonlar, kamu idareli kamu-özel sektör, yada özel – özel sektör ortaklığı, çok katılımcılı, yatırım odaklı organizasyon ve örgütlenme biçimleridir.
- Projelendirme ve Uygulama Süreç ve Yöntemi:
 - Analiz: Ülke, kent ve bölge ölçeğinde, dünyada ve kentte karşılaştırmalı sosyal (ekonomik, kültürel) ve fiziksel (kentsel, mimari, yapısal, yapı ekonomisi, altyapı ve üstyapı), kentsel tarihsellik, kimlik ve belleğe bağlı analizler
 - Politika: Yatırım odaklı, küresel kapitalist güncel gerçeklere dayalı temel stratejiler
 - Planlama – Tasarım: Onarım ve dönüştürme amaçlı, kentle entegre, mevcut izlerin değerlendirildiği plan üretimi, anıtsal kabul edilen mevcut yapı stoğunun korunarak çok çeşitli işlevler için dönüştürülmesine dayalı, esnek, ekonomik, güncel ihtiyaçlar için yeniden kullanım amaçlı iç mekan odaklı tasarım
 - Uygulama: Profesyonel, seri, tasarıma sadık, parçalı, modern uygulama sistemleri
 - Değerlendirme: Varsıl kesim için çok işlevli kullanım, çok işlevli uluslar arası kent merkezi

3.6.3.2. Yeni Dünya Ülkelerinde Endüstri ve Liman Bölgelerinin Kentsel Dönüşümü

- Dönüşüm Modeli: Kentsel yeniden yapılandırma, kentsel yeniden doğuş
- Finansman: Ulusal ve uluslararası kurum ya da kuruluşlar, vakıflar, sivil toplum örgütleri, kamusal kurum ve kuruluşlar, özel kurum ve kuruluşlar, kentsel dönüşümün finansal kaynağını temin ederler.
- Aktörler, Örgütlenme ve Organizasyon:
 - Aktörler: Uluslar arası yada ulusal düzeyde kamu ve özel şahıs, kurum ya da kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, yatırımcılar, uzman kişi yada kurumlar, tasarımcılar, uygulamacılar, toplum

- Örgütlenme ve Organizasyon: Yukarıdan aşağıya hiyerarşik örgütlenme, anarşik organizasyonlar, kamu idareli kamu-özel sektör, yada özel – özel sektör ortaklığı, çok katılımcılı, yatırım odaklı organizasyon ve örgütlenme biçimleridir.
- Projelendirme ve Uygulama Süreç ve Yöntemi:
- Analiz: Ülke, kent ve bölge ölçeğinde, dünyada ve kentte karşılaştırmalı sosyal (ekonomik, kültürel) ve fiziksel (kentsel, mimari, yapısal, yapı ekonomisi, altyapı ve üstyapı), kentsel tarihsellik, kimlik ve belleğe bağlı analizler
- Politika: Yatırım odaklı, küresel kapitalist güncel gerçeklere dayalı temel stratejiler
- Planlama – Tasarım: Yıkıp yeniden imara açık kentsel planlama, kentle entegrasyon, modern, mimaride yeni arayışlar, uluslar arası çekiciliğe ve dile sahip, planlamaya sadık, çok amaçlı ancak konut odaklı kullanıma yönelik tasarım
- Uygulama: Profesyonel, seri, tasarıma sadık, parçalı, modern uygulama sistemleri
- Değerlendirme: Varsıl kesim için çok çeşitli işlevli kullanım, çok işlevli uluslar arası kent merkezi

3.6.4. Yoksulluk Bölgeleri Kentsel Dönüşümü

Yoksulluk bölgeleri kentsel dönüşüm proje ve uygulama örnekleri yoksulluk bölgelerinin, kentlerdeki konumlanmalarına göre (kent içi, kent çeperleri ya da dışında ve kent içi ve dışı hat boyu) ele alınmıştır. Bu bölümde Hong Kong, Kowloon Kentsel Dönüşüm Projesi, İsmailia, Hai-El Salam Kentsel Dönüşüm Projesi ve Ankara, Portakal Çiçeği Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi, kent içi dönüşüm projelerine örnek olarak incelenmiştir.

Caracas, Barrio Brisas De Trumo Kentsel Dönüşüm Projesi, Bombay, Belapur Kentsel Dönüşüm Projesi ve İstanbul Zeytinburnu Kentsel Dönüşüm Projesi kent çeperleri ya da dışı dönüşüm proje ve uygulamalarına örnek olarak incelenmiştir.

Son olarak El Salvador, San Salvador Kentsel Dönüşüm Projesi hat boyu dönüşüm proje ve uygulamalarına dair örnek olarak irdelenmiştir.

Tüm proje örneklerinin uygulama sonrası, birbirinden bağımsız ve daha sonra karşılaştırmalı olarak kullanıma yönelik ve ayrıca bölgede, yakın çevre ve kentte yarattıkları fiziksel ve sosyal etkiler, bu bölümün sonuçlar kısmında değerlendirilmiştir.

3.6.4.1. Kowloon Kentsel Dönüşüm Projesi, Hong Kong (kent içi)

- Projenin Teması: Konut sorununa çözüm ve istihdam
- Dönüşüm Modeli: Kentsel Yeniden Yaratma
- Finansman: Hong Kong Hükümeti
- Aktörler, Örgütlenme ve Organizasyon:
 - Aktörler: Hong Kong Hükümeti, diğer kamusal kurum ve kuruluşlar (yerel yönetimler), özel kurum ve kuruluşlar, tasarımcılar, denetimciler, uygulamacılar, kullanıcı
 - Örgütlenme ve Organizasyon: Kamu liderlikli kamu – özel sektör ortaklığı, yukarıdan aşağı hiyerarşik kapalı sistemlerdir.
- Projelendirme ve Uygulama Süreç ve Yöntemi:
 - Analiz: Makro ve mikro düzeyde sosyal (demografik, sosyokültürel ve sosyoekonomik), fiziksel (alt ve üstyapı), ve proje – uygulamaya yönelik maliyet hesapları
 - Politika: Yoğun nüfus için ekonomik, sosyal ve fiziksel açıdan elverişli mekanlar üretmek, bölgenin kamulaştırılması, konaklama ve istihdam amaçlı politika ve stratejiler
 - Planlama: İşlevsel bölgelere ayrımcı planlama anlayışı (planlamada üç bölgeye ayrılmış proje arazisi), etaplı yerleşim için planlama, kentle entegrasyon, yakın çevre için istihdam, kesin arazi politikası
 - Tasarım: Planlamaya sadık tasarım, sade, esnek, tekrara dayalı, bölge ve ülke sosyo-ekonomik ve kültürel gerçeklerine uyumlu bina tasarımı ve yapı malzeme ve datayı tasarımı anlayışı, minimum alanlarda konut çözümü
 - Uygulama: Tasarıma sadık, hızlı ve kolay uygulama, ekonomik, profesyonel, koordineli organize çalışma süreci
- Sonuç:
 - Yeni yerleşim alanları elde edilmiş, kentin konut stoğu arttırılmıştır.
 - Konutlar, ailelerin büyüklüğüne göre tahsis edilmiş, esnek tasarım konut üretiminde çeşitlilik sağlamıştır.
 - Bölgede kesin bir arazi politikasına kavuşulmuştur. Bu politikalar dahilinde, kamulaştırma, arazi fiyatlarının kontrolü, araziden alınan alım satım vergisi, inşaat planlarının halka duyurulması sonucu gerçekçi kiracılık sistemine kavuşulmuştur.
 - Yerleşmeler, beraberinde kentsel donatıları da getirmiştir.

- Yeni yerleşim alanlarında istihdam yaratılmıştır.
- Yerleşim bölgesinin kentle sosyal ve fiziksel entegrasyonu tek yönlü olmaktan kurtulamamıştır.

3.6.4.2. Hai El Salaam Kentsel Dönüşüm Projesi, İsmailia (kent içi)

- Projenin Teması: Yoksul nüfus için kentle entegre konut alanı
- Dönüşüm Modeli: Kentsel Sağlıklılaştırma, Yenileme, Yapılandırma
- Finansman: Ulusal ve uluslar arası kaynaklar, Dünya Bankası, İngiltere Hükümeti, Mısır Hükümeti, özel kuruluşlar, uzun vadeli geri ödemeli (30 yıl) kredi sistemi
- Aktörler, Örgütlenme ve Organizasyon:
 - Aktörler: Dünya Bankası, Mısır Hükümet'i, özel kuruluşlar, yerel yönetimler (belediye), tasarımcılar, denetimciler, uygulamacılar, kullanıcılar, İsmailia kentlileri
 - Örgütlenme: Kamu liderlikli kamu – özel sektör ortaklığı
 - Organizasyon: Yukarıdan aşağı hiyerarşik kapalı sistem
- Projelendirme ve Uygulama Süreci:
 - Analiz: Makro ve mikro düzeyde sosyal (demografik, sosyokültürel ve sosyoekonomik), fiziksel (alt ve üstyapı), proje maliyeti hesapları
 - Politika: Düşük gelirli yoksul kesime konut sağlamak, bölgeyi kente entegre etmek, sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel açıdan bölgeye cevap vermek
 - Planlama: Konut ağırlıklı, etaplı yerleşim için planlama, kentle entegre, yakın çevre için istihdam, koşullara uygun esnek yaşama mekanları üretmek
 - Tasarım: Planlama ilkelerine sadık tasarım, sade, esnek, tekrara dayalı, bölge ve ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel koşullarına uyumlu tasarım, minimum yaşama alanı, başka yerlere de uygulanabilir yapı çözümleri
 - Uygulama: Tasarıma sadık, hızlı ve kolay, düşük bütçeli organize uygulama
- Sonuç:
 - Arazi mülkiyeti güvenilir hale getirilmiştir.
 - Bölgede gerekli altyapı ve kamu hizmetleri sağlanmıştır

- Karşılıklı desteğin yanında yardımla arsa satışı yapılmış, ayrıcalıklı arsalar açık arttırma yöntemi ile demokratik bir yolla elden çıkarılmış, hükümet ve yerel yönetim gelir elde etmiştir.
- Planlamada esnek davranılmış, kararlar yerinde çalışan acente teknisyenlerine bırakılmış, kullanıcının istekleri doğrultusunda zaman ve emek kaybı olmaksızın değişiklikler sağlanmıştır.

3.6.4.3. Portakal Çiçeği Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi, Ankara (kent içi)

- Projenin Teması: Eşitlik, ekonomi, ekoloji ve aktörler arası uzlaşma
- Dönüşüm Modeli: Kentsel Yeniden Yapılandırma – Sağlıklılaştırma
- Finansman: Kamu – özel şahıs ortaklığında, dönüşüme bağlı örgütlenmiş şirketin sermayesi ve İş Bankası – uzun vadeli geri dönüşümlü fonlar
- Aktörler, Örgütlenme ve Organizasyon:
- Aktörler: Kamu ve özel sektörler, yerel yönetim, belediye bürokratları, devlet, tasarımcılar, meslek odaları, bilirkişiler, girişimciler, girişimci temsilcileri, uygulamacılar, kullanıcı
- Örgütlenme: Kamu liderlikli, kamu – özel sektör ortaklığında, kamu ve özel sektörün ve kullanıcının bir araya geldiği, proje yönetimi ve arazi geliştiren şirket örgütlenmesinden söz etmek mümkündür. Şirketin hisse temsili, arsa sahiplerinden belediyenin %49'luk payı, şahısların %21'lik payı ve proje uygulama konusunda deneyimli bir girişimcinin %30'luk payı ile oluşmuştur. Proje dinamizmini oluşturan 3 ana farklı grubun organizasyonundan bahis etmek mümkündür. Birinci grup, proje alanı içinde imar hakları bulunan arsa sahipleridir. Bu grup projeden doğrudan etkilenen ve projenin kaderini belirleyen gruptur. İkinci grup, vadideki gecekondularda yaşayan halktır. Üçüncü grup ise proje kararlarından doğrudan etkilenmelerine rağmen, vadideki yatırımlardan dolayı etkilenen, özellikle vadi çevresinde yaşayanlar ve kentlilerden oluşmaktadır.
- Organizasyon: Çok katılımlı, uzlaşmacı, ancak liderli, demokratik, şeffaf, ortaklı organik ilişkilere dayalı organizasyon anlayışı esastır.
- Projelendirme ve Uygulama Süreci:
- Analiz: Makro ve mikro düzeyde sosyal (demografik, sosyokültürel ve sosyoekonomik), fiziksel (alt ve üstyapı), ve aynı zamanda proje ve uygulama maliyetine dönük analizler

yapılmıştır. Bu bağlamda, planda, vadide yer alacak işlevlerin nitelikleri, yoğunluk ve yapı konumlarını içeren imar durumları önceden belirlenerek plan notu haline getirilmiştir.

- Politika: Bütüncül planlama yaklaşımı, mevcut kullanıcıya yönelik planlama ve tasarım ve finans stratejileri, çok işlevli konut bölgesi yaratmak, kente yeni yapı stoğu katmak, kamulaştırma yerine proje değerinin paylaşımı, Ankara kentine çağdaş ve kentsel standardı yüksek bir alan kazandırılması, kendi kaynağını kendi yaratan bir proje gerçekleştirilmesi, arsa sahiplerinin geçmişte aldıkları imar hakkı karşılığında, projede yaratılacak değerden pay alması amaçlanmıştır. Projeyi üretenlerce “3E”, yani, eşitlik, ekonomi ve ekoloji benimsene üç temel proje ilkesi olarak geçerlik kazanmıştır. Ayrıca proje süreci içindeki tüm aktörlerin uzlaşma sağlaması temel politikadır.

Proje öncesi, vadinin yaklaşık %52’si belediye, %48’i şahıs mülkiyetinde iken, yürütülen çalışmalar çerçevesinde, yaklaşık %80’lik alan anlaşma yolu ile projeye dahil edilmiş, enkaz bedellerinin ödenmesi genel mülkiyet politikasını belirlemiştir (Göksu, 2007). Kaynakların yeniden kullanımı, hukuk organlarının proje sürecine tam yetki ile dahil edilmesi genel politikadır.

- Planlama: Planlama ve tasarım birlikte, ihale yoluyla projelendirme, planlamada çok çeşitli katılımcılık, kullanıcı aktif, kentsel doku ve alt – üst yapıya uyumlu, ekonomik ve bütüncül planlama anlayışı benimsenmiştir. Geçmiş yıllarda vadi içinde verilmiş olan imar haklarının düşürülmesi, ancak yaratılacak kentsel standardı yüksek çevre ve inşaat kalitesi sayesinde arsa sahiplerinin mağdur edilmemesi amaçlanmıştır. Vadinin, en az %70-80’inin yeşil alan olarak düzenlenmesi, vadinin doğal yapısının korunması öngörülmüştür. Ayrıca, alan içinde kentlinin yararlanacağı rekreatif kamusal etkinliklerin yer alması planlanmıştır. Planlama kararları kapsamında, parsel bazında değil, proje bütünü içinde imar haklarının toplulaştırılması öngörülmüştür. İnşaat emsali 0.60 ‘ a düşürülmüştür. Böylelikle 1991 yılında belirlenmiş 1.70 emsal karşılığında 185.000m²’lik inşaat hakkı, 0.60 emsal karşılığı olan 67.000m²’ye düşürülmüş olmaktadır (Göksu, 2007).

Ulaşım sisteminin çevre ve diğer projelerle uyumunun sağlanmasına dikkat edilmiş, kentsel imaj noktalarının projede vurgulanmasına olanak tanıyıcı planlama kriterleri oluşturulmuştur.

- Tasarım: Proje senaryosu, kullanıcı ile birlikte tasarlanmıştır. Planlamaya sadık, kentsel tasarım ve proje uygulama ilkeleri birbiriyle uyumlu, sosyokültürel ve sosyoekonomik bakımdan bölgeye, kullanıcıya yönelik, sade ve tekrara dayalı kolay uygulanabilir yapısal detaylar, modern planlama ilkeleri tasarım anlayışına hakim olmuştur. Yeşil alan tasarımında bölgenin iklimasını etkileyecek peyzaj düzenlenmesi yapılmıştır. Vadide simgesel değeri

olacak bir “landmark”ın tasarımı öngörülmüştür. Yüksek standartlı konut tasarımına gidilmiş, konut bloklarında kapalı otopark, yüzme havuzu gibi donatı elemanları düşünülmüştür. Kentsel dokuya, gabariye uygun, etaplı uygulamaya olanak tanıyan tasarım anlayışı benimsenmiştir (Göksu, 2007).

- Uygulama: Tasarıma sadık, hızlı ve kolay uygulama ilkeleri doğrultusunda, ekonomik, profesyonel, anonim yapı malzemesi kullanılmıştır. Gecekondu sahipleri, evlerini kendileri yıkarak, inşaatın (tuğla, briket, kapı, pencere, kiremit vb. gibi) malzemelerini yeni evlerinin yapımında kullanmak üzere temin etmişlerdir. Dönüşüm projesi kapsamında, uygulama iki aşamalı olarak tamamlanmıştır.

- Sonuç:

- Mevcut kullanıcının bölgede devamlılığı sağlanmıştır.
- Ekonomik kaynağını büyük ölçüde kendi içinde üretmiştir.
- İş geliştirme, planlama ve uygulama kurgusunu önceden tamamlamış olduğu için projenin gerçekleştirilmesi kısa zamanda ve az hatalı olmuştur.
- Arazi ve yapı değeri artmış, buna rağmen mevcut kullanıcı bölgeden kopmamış, ekonomik durumu iyiye gitmiştir.
- Proje çevreye yeni kullanım alanları, açık alanlar ve lokal ölçekte de olsa kentsel donatılar kazandırmıştır.

3.6.4.4. Barrio Brisas De Trumo Kentsel Dönüşüm Projesi, Caracas (kent çeperi)

- Projenin Teması: Bölge nüfusuna konut ve eğitim imkanı
- Dönüşüm Modeli: Kentsel Yeniden Yaratma, Sağlıklılaştırma
- Finansman: Kamusal kuruluşlar, silahlı kuvvetler, sivil toplum örgütleri
- Aktörler, Örgütlenme ve Organizasyon
- Aktörler: Kamu kurum ve kuruluşları, merkezi ve yerel yönetim, silahlı kuvvetler, ulusal telefon idaresi, , sivil toplum örgütleri, kullanıcı
- Örgütlenme: Kamu liderlikli kamu – kamu sektörleri ortaklığı
- Organizasyon: Hiyerarşik, yukarıdan aşağı kapalı sistemler
- Projelendirme ve Uygulama Süreci:

- Analiz: Makro ve mikro düzeyde sosyal (demografik, sosyokültürel ve sosyoekonomik), fiziksel (alt ve üstyapı) analizler, proje ve uygulama maliyet hesapları
- Politika: Arazi değer gelişimini ve mevcut kullanıcının bölgede kalmasını sağlamak, düşük gelirli yoksul kesime konut edindirmek, bölgeyi kente entegre etmek, sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel açıdan entegrasyon ve bölge halkının eğitilmesi
- Planlama ve Tasarım: Konut ağırlıklı bütüncül etaplı yerleşim için planlama, kentle entegre, yakın çevre için istihdam, çok işlevli sosyal donatılı yerleşim bölgesi amaçtır.
- Tasarım ve Sentez: Planlamaya sadık tasarım, sade, esnek, tekrara dayalı, bölge ve ülke sosyo-ekonomik ve kültürel koşullarına uyumlu, minimum yaşama alanında ihtiyaçların çözümünü sağlayıcı, yerel yapı malzemesini teşvik edici tasarım ve detaylandırma anlayışı
- Uygulama: Tasarıma sadık, hızlı ve kolay, düşük bütçeli uygulama, profesyonel ekipler ve kullanıcı ortaklığı
- Sonuç:
 - Çok katılımcılı komitenin kurulması ile sosyal ve özel aktivitelerin sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesi sağlanmıştır
 - Bölgenin her türlü gereksinimine yanıt verebilecek seviyede kurumsal çalışanlar yetiştirilmiştir.
 - Sosyal organize bozukluğunun giderilmesi, iyi komşuluk ruhunun uyandırılması sağlanmıştır.

3.6.4.5. Belapur Kentsel Dönüşüm Projesi, Bombay (kent çeperi)

- Projenin Teması: Kente entegrasyon ve bölge halkına gelir yaratmak
- Dönüşüm Modeli: Kentsel Yenileme – Yeniden Geliştirme
- Finansman: Devlet ve yerel yönetimler
- Aktörler, Örgütlenme ve Organizasyon:
- Aktörler: Devlet, yerel yönetimler, tasarımcı grup, denetim ekibi, uygulamacı, kullanıcı
- Örgütlenme: Kamu liderlikli kamu – kamu sektörleri ortaklığı
- Organizasyon: Yukarıdan aşağıya hiyerarşik, kapalı, profesyonel, uygulamada bilirkişi – halk ortaklığı

- Projelendirme ve Uygulama Süreci:
- Analiz: Makro ve mikro düzeyde sosyal (demografik, sosyokültürel ve sosyoekonomik), fiziksel (alt ve üstyapı) analizler, proje ve uygulama maliyet hesapları
- Politika: Bütüncül yaklaşım, kente entegrasyon, çok katılımlılık, gelir yaratmak, eşitlikçi yaklaşım benimsenmiştir.
- Planlama ve Tasarım: Yerel yönetimce hazırlanan gelişim planları kente entegrasyonu esas alan, kent dokusuna uyumlu planlama anlayışı benimsenmiştir.
- Tasarım ve Sentez: Gelişim planlarına bağlı , kolay dönüştürülebilir, esnek, parçalanabilir ya da birleştirilebilir, modern detay ve malzeme tasarımı ve kullanımı öngörülmüştür.
- Uygulama: Tasarıma sadık, hızlı ve kolay, düşük bütçeli uygulama, kullanıcıyla birlikte, etaplı, aşamalı uygulama anlayışı
- Sonuç:
 - Geliştirilebilir konut anlayışı yaratılmıştır.
 - Farklı gelir gruplarına hizmet edilmiştir.

3.6.4.6. Zeytinburnu Kentsel Dönüşüm Projesi, İstanbul (kent çeperi)

- Proje Teması: Kent vizyonuna katkı, bölgenin mevcut dokusuna bağlı depreme dayanıklı gelişim
- Dönüşüm Modeli: Kentsel Yenileme – Yeniden Geliştirme
- Finansman: Devlet, yerel yönetimler, fonlar, kullanıcı
- Aktörler, Örgütlenme ve Organizasyon:
- Aktörler: Devlet, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri, üniversite
- Örgütlenme: Kamu liderlikli yönetimli kamu – kamu sektörleri ve halk ortaklığı
- Organizasyon: Hiyerarşik, açık, çok katılımlı, geri dönüşlü, demokratik, şeffaftır. Halk emek yoğun olarak tüm organizasyonda rol almıştır.
- İş organizasyonu:
 - İlçe geneli için bir stratejik eylem planının ortaya konulması
 - İlçe alanı içinde saptanacak kritik bir alan ve/veya mahalle bazında mekansal gelişme stratejilerinin geliştirilmesi

- Alan ve/veya mahalle eylem stratejileri, Fikir Projesi ve Modelinin oluşturulması
- Gereken yasal ve finansal analiz modellerinin değerlendirilmesi
- Projelendirme ve Uygulama Süreci:
 - Analiz: Makro ve mikro düzeyde sosyal (demografik, sosyokültürel ve sosyoekonomik), fiziksel (alt ve üstyapı), ve ekonomik analizler
 - * Ekonomik Analiz: Yerel Ekonomik Yapı, İşgücü Analizi, Mekanın Ekonomik Değeri
 - * Sosyal Analiz: Demografik Analiz, Toplumsal Yapı, Sivil Toplum Örgütleri ve Etkinlikler
 - * Ekolojik Analiz
 - * Mekansal Analiz: Tarihsel Gelişim, Güncel Arazi Kullanımı, Kentsel Donatı, Mülkiyet Yapısı, Önceki Plan Kararları
 - Politika: AB ve Ulusal Politikalar, İstanbul Vizyonu, makro eğilim ve kaynaklara bütüncül eşitlikçi yaklaşım, kente entegrasyon, çok katımlılık, gelir yaratmak amaçtır. Yenileştirme kapasitesini, parça parça satın alıp yıkmak ve bunun ardından gelen yıkım alanlarındaki küçük ölçekli yapılaşma sonucunda en kötü konutların ortadan kaldırılması, mevcut mahalle sakinlerinin, kentin dış çevresindeki orman arazilerinde yapılmış gayrimenkullerde topyekun yeniden yerleştirilmesi yoluyla, daha yüksek gelirli grupların yaşayacağı daha düşük yoğunluklu konutlar için kapsamlı bir yeniden yapılaşmanın önerilmesi esastır. Tüm mahalle sakinlerinin yeniden yerleştirilme tercihlerine cevap vermesini sağlamak için, artan yoğunluğun yarattığı değer artışını kullanan, sakinlerin öncülük ettiği, mahalle yenileştirme programlarının, stratejik yerleşim alanlarının yeniden yapılaştırılması ile bölgesel alt-merkezler yaratmayı birleştirecek bir süreçte, daha yüksek yoğunluklara doğru kapsamlı ve toplum – tabanlı yenileştirilmesini sağlar kılmak amaç edinilmiştir.

Hem ilk geçiş alanlarında, hem de daha sonra yeniden yapılaştırılan mahallelerde, artan yoğunluk ve daha yüksek bedelli konutların satışından gelen fazlalıkla finanse edilen yeniden yapılaşmış mahallelerdeki toplumsal ve kamusal hizmetlerin sağlanması konusunda toplumsal uzlaşmanın yaratılması, bu bağlamda genel olarak yapılaşma – kalkınma stratejisi için geliştirilen temel güvenlik eylem planı ve yatırım programı, fırsat alanı eylem planları ve yatırım programları oluşturulması esas politik hedefler olmuştur.

Tüm bu kabuller doğrultusunda, öncelikle üç farklı senaryo üstünde durulmuştur. Birinci senaryo, minimalist yerleştirme başlığı altında parçacıl yaklaşım ile konut alanlarının yeniden yapılaştırılması ve yoğunluğun azaltılmasını kapsar. İkinci senaryo, düşük yoğunluklu kapsamlı yeniden yapılaşma ve büyük ölçekli nüfus dağılımını esas alır. Üçüncü senaryo ise,

artan yoğunluk ile birlikte kapsamlı ve toplum tabanlı yenileştirmeyi kapsar. Bu bağlamda, iki tip model oluşmuştur. Birincisi, toplum ortaklığı esaslı yeniden yapılandırma modeli, ikincisi ise, kentsel yenileştirme fonu tabanlı yeniden yatırım modelidir.

- Planlama ve Tasarım: Konut ağırlıklı çok işlevli , kente entegre bir kent parçası yaratmak, alt ve üst yapıyı ve servisleri çözmek amaçlı, mevcut dokunun coğrafik ve kentsel koşullarını kabul ederek tadilat esaslı, sürdürülebilir, ekolojik bir mahalle tasarımı, eğitim, çalışma, sağlık zonları (bölgeselci planlama anlayışı), konut – işyeri ilişkisini yeniden kurmak, kent için prestij alanı oluşturmak, kıyı kullanım kararları açısından yeni bir söz söylemek, morfolojik ve hidrolojik olanaklardan yararlanmak amaçtır.

- Uygulama: Sermaye yoğun yerine, emek yoğun, yıkılan binaların malzemelerini geri kazanımlı, sağlıklılaştırma gerekmedikçe yıkmama, etaplı, ekolojik restorasyon ilke ve uygulama pratikleri

- Sonuç:

- Eski kullanıcı bölgeyi ve dönüşüm projesini sahiplenmiştir. Büyük ölçüde bölgeyi terk etmemeyi, ya da sahip olduğu mülkiyetin bedeli karşılığını almıştır.
- Sistem olabildiğince adildir, uzlaşa bölgede uzun vadeli anlaşma ve barışı sağlamıştır ya da sağlamaya yöneliktir.
- Uygulama, bölgede depreme karşı dayanımlılık sağlayacaktır.
- Yeni dönüşüm projesi kapsamında yerleşim ekolojik niteliklere sahiptir.
- Bölge yaşayanları, uygulamada katılımcı role sahip olduğu için meslek sahibi olacaklardır.

3.6.4.7. San Salvador Kentsel Dönüşüm Projesi, El Salvador (kent içi ve dışı, hat boyu)

- Projenin Teması: Eşitlikçi konut üretimi
- Dönüşüm Modeli: Kentsel Yenileme – Yeniden Geliştirme ve Yaratma
- Finansman: Devlet, yerel yönetimler, özel fon
- Aktörler, Örgütlenme ve Organizasyon:
- Aktörler: Devlet, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri, tasarımcı grup, denetim ekibi, uygulamacı, kullanıcı

- Örgütlenme: Kamu liderlikli yönetimli kamu – özel sektör ortaklığı
- Organizasyon: Hiyerarşik, kapalı sistem
- Projelendirme ve Uygulama Süreci:
 - Analiz: Makro ve mikro düzeyde sosyal (demografik, sosyokültürel ve sosyoekonomik), fiziksel (alt ve üst yapı) analizler, proje ve uygulama maliyet hesapları
 - Politika: Bütüncül eşitlikçi yaklaşım, kente entegrasyon, çok katılımlılık, gelir yaratmak, düşük gelirli kesime konut üretimi
 - Planlama ve Tasarım: Konut ağırlıklı çok işlevli , kente entegre bir kent parçası yaratmak amaç edinilmiştir. Alt ve üst yapının planlanması, planlama ve tasarım ortak yürütülmüştür. Sade, modern, kolay uygulama amaçlı, kentle entegre, esnek planlama ve tasarım anlayışı benimsenmiştir.
 - Uygulama: Profesyonel uygulamacı ile kullanıcı birlikteliği söz konusu olmuş, uygulama, etaplı, ekonomik, hızlı biçimde gerçekleştirilmiştir.
 - Sonuç:
 - Hat boyu kente prestij kazandırılmıştır.
 - Düşük gelir grubuna konut sağlanmıştır.
 - Bölgenin yeni durumu, çok daha kentle entegredir.

3.6.5. Yoksulluk Bölgeleri Kentsel Dönüşüm Proje Örneklerinin Analizi ve Sonuçlar

Örnek olarak ele alınmış yoksulluk bölgeleri kentsel dönüşüm projelerinin süreç ve sonuç ilişkisi bakımından ortak ve zıt yönleri; kent içi, kent çeperi ya da dışı ve hat boyu konumundaki çöküntü bölgelerinin sosyal ve fiziksel koşullarına bağlı olarak, projenin teması, dönüşüm proje modeli, yöntem, finans kaynakları, aktörler, örgütlenme ve organizasyon biçimleri, projelendirme ve uygulama süreçleri karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, şu sonuçlara varmak mümkündür.

İncelenmiş olan neredeyse tüm yoksulluk bölgeleri kentsel dönüşüm projelerinin ana temasını, buradaki nüfusun optimum koşullarda konut ihtiyacını sağlamak belirlemiştir. Ancak, konut teması, kent içi ve çeperlerinde farklı dinamiklere sahip olmuş ve bu durum, proje sonuçları ve kullanım değerleri olarak farklılıklar üretmiştir. Özellikle kent içinde üretilen yeni konutlar, konumlandıkları arazinin değeri ile birlikte çok daha kıymetli hale gelmiştir. Bu durum, bölgenin eski sakinlerinin bölgeyi terkine sebep olabilmektedir. Kent

çeperleri ya da dışında kentsel dönüşüm proje temaları kapsamında üretilmiş konut stoğu, kent içindeki çöküntü bölgesi nüfusuna göre, sosyal ve dolayısıyla fiziksel bakımdan farklılıklar gösteren bir kesime hitap etmektedir. Buradaki nüfus, daha az yoğun, her bakımdan daha organize ve kalıcı olduğu için, bir biçimde yeni konutların sahipleri olarak kalabilmişlerdir.

Konut ile birlikte, bölge halkına eğitim ve istihdam olanakları yaratmak bir çok dönüşüm projesinin temel unsuru olarak gündeme gelmiştir. Özellikle kent içi projelerde, bir biçimde kent vizyonuna katkıda bulunmak ve buna bağlı kente entegrasyon , yine önemli bir proje modeli öngörüsüdür.

Yine, örnek olarak irdelenmiş proje modellerinin, hem kent içi, hem kent çeperi ve ya dışı uygulamalarında, uzlaşma, ekonomi, eşitlikçilik ve ekolojik değerler, ilkesel yaklaşımın ana temaları olarak benimsenmiştir.

Özellikle kent içi yoksulluk bölgelerinde, bölgeyi sağlıklılaştırma adına, kentsel yeniden yapılandırma amaçlı projeler geliştirilirken, yani her zaman yıkım değil, kısmi yıkım ve tadilat biçimleri benimsenirken, kent çeperlerindeki yoksulluk bölgelerinde, öncelikle yıkım ve yeniden inşa etme ilkesine bağlı olarak kentsel yeniden yaratma, kentsel dönüşüm modeli olarak belirmiştir.

Kentsel dönüşüm finans kaynakları, yani dönüşüm proje ve uygulaması için gereken mali kaynak biçimleri, özellikle kent merkezlerinin yenilenmesi söz konusu olduğunda uluslar arası boyutlarda olabilmektedir. Hem kent merkezleri, hem de kent çeperleri ve dışındaki yoksulluk bölgelerinin dönüşümü için hem devlet, hem yerel yönetim birimleri, bazen özel şahıs, kurum ya da kuruluşlar gerekli mali desteği verebilmekte, seyrek olarak da halkın oluşturduğu fonlar, yada kullanıcı için oluşturulan fonlar, veya arazinin kendi, mali öz kaynak olabilmektedir.

Kullanıcı için oluşturulan fonlarda, kullanıcıya uzun vadede geri ödemek koşulu ile kredi verilmektedir.

Özellikle kent çeperleri ya da dışındaki yoksulluk bölgeleri dönüşüm projelerinin mali kaynaklarının temini bölgesel ya da kentsel yerel yönetimlerce ve yerel sivil örgütlerce sağlanabilmekte, özetle finansman yaratımı ve örgütlenmesi ulusal boyutlarda kalmaktadır.

Her iki durumda da, kent içi ve dışı dönüşüm modellerinin mali kaynakları daha çok kamusal ya da kamu – özel kurum ve kuruluş ortaklıklarınca temin edilebilmektedir.

Özellikle kent merkezlerindeki yoksulluk bölgeleri dönüşümünde, kamusal, yerel, ulusal ve uluslar arası kurum ve kuruluşlar ağırlıklı olmak kaydıyla, kamu ve özel şahıs ve kurumlar, tasarım şirketleri, denetimciler, uygulamacılar, kentsel dönüşümün aktörleridirler. Kent çeperlerinde ya da dışındaki bölgelerde kullanıcı, yani sivil kamu, proje ve uygulama süreçlerinde daha aktif rol alabilmektedir.

Örgütlenme biçimleri, genelde kamu liderlikli, kamu – kamu, kamu-özel ya da özel-özel ortaklıkları şeklinde kurulabilmektedir. Organizasyonlar, genellikle yukarıdan aşağıya hiyerarşik, dönemsel olarak çok katılımcı olabilmektedir. Yine hem örgütlenme hem de organizasyonlardaki şeffaflığın ölçüsü, proje ve uygulamada da şeffaflığı getirebilmektedir.

Kent çeperi dönüşüm projelerinde, örgütlenme ve organizasyon biçimleri daha yerel, daha kullanıcı esaslı tabana yayılı olabilmektedir. Kent içi dönüşüm proje modellerinde, kamu liderlikli kamu – özel ortaklığı benimsenmiş bir örgütlenme biçimidir. Kent çeperlerinde, kamu liderlikli, kamu – kamu ortaklıkları, yerel boyutlarda şekillenmektedir.

- Analiz: Kentsel dönüşüm proje öncesi analizler, sosyal (kültürel, ekonomik, kent ve bölge ölçeğinde) ve fiziksel (alt ve üst yapı bağlamında) bağlamda yapılmaktadır. Ancak, kent içi çöküntü bölgelerinde yapılan analiz çalışmaları, bölgenin sosyal ve fiziksel bağlamda kentsel izlerini, tarihselliğini araştırıcı niteliktedir.

- Politika: Kentin konut politikası içinde, kentle entegrasyonu, doku uyumunu arayan, kapalı kentsel sistemler yaratmak, mevcut kullanıcı için konut stoğu oluşturmak, kente prestij ve yeni çekim noktaları- yeni kent merkezleri kazandırmak, iş hacmini geliştirmek – istihdam yaratmak kent içi ve dışı çöküntü bölgelerinin dönüşümünde benimsenen politikaların yapı taşlarıdır. Kentsel dönüşüm politikası, özellikle kent çeperlerinde bütüncül proje koşullarını sağlamaya yöneliktir. Kent çeperinde, içine kapalı kent sistemlerinin üretilmesine dair politikalar öne çıkarken, kent içi dönüşüm modellerinde, kent vizyonu ve kente entegrasyona bağlı olarak açık uçlu kent sistemleri ön planda tutulabilmektedir.

Aslında, her dönüşüm modeli sonucunda amaçlanan, üretilen kentsel değer in eşitlikçi, özgürlükçü olarak paylaşımıdır. Proje değerinin toplulaştırılması, özellikle kent içinde, uluslar arası sermayenin de desteği ile ekolojik değeri yüksek yerleşimler üretmek esas alınmaya çalışılmıştır. Özellikle kent çeperleri ya da dışında gelişen dönüşüm projelerinde temel hedef, bölge sakinlerinin, dönüşüm süreci sonucunda bölgeyi terk etmemesini sağlamak yönündedir.

- Planlama: Hem kent içi, hem de kent çeperi ve dışında, kentsel dönüşüm planlamasının temel dinamiğini konut alanlarının yeniden organizasyonu belirlemektedir. Dolayısıyla, özellikle kent çeperleri ve dışında, dönüşüm planları, kapalı sistemler üretmektedir. Kent

içinde, kentle entegrasyon amaçlı, açık sistemler, ancak bütünlükçü yaklaşım ön plana çıkartılmakta, kent içi dönüşüm proje planlarında, kamusal alanlar kentle bir biçimde sosyal ve fiziksel olarak bağlantılandırılabilir. Özellikle kent içi dönüşüm planlamalarında, mevcut doku, referans olarak alınabilmekte, kent çeperlerinde ve dışında ise, yıkıma bağlı yeniden planlama anlayışı benimsenmektedir.

Yine özellikle kent içi dönüşüm senaryoları ve planlamalar, çok katmanlı kullanıcıya ve çok işlevliliğe yanıt verecek biçimde düşünülmekte, kent çeperleri ya da dışındaki kullanıcı modeli daha homojen olduğu için, proje ihtiyaç programı barınma ağırlıklı olmak kaydıyla daha yerel, dolayısıyla o bölge halkının ihtiyaçları doğrultusunda gelişmektedir.

Özellikle kent çeperlerinde ya da dışındaki çöküntü bölgeleri dönüşüm planlamaları, zamana ve bölgenin konumu ve fiziksel – sosyal şartlarına bağlı olarak etaplı uygulamaya açık biçimde düşünülebilirken (planlamada bölgeleme yöntemi), bu durum kent içinde genellikle değişebilmektedir. Kent içi, kendi değişim dinamiklerine bağlı fiziksel ve sosyal (sosyoekonomik ve kültürel) gündemi ön planda tutmak durumunda olduğu için, buradaki uygulama biçimleri çoğunlukla etaplı değil, tek bir hamlede ve mümkün olduğunca kısa zamanda gerçekleştirilmektedir.

Kent çeperlerinde, rekreasyon amaçlı yeşil alanlar kent içi planlamalara göre daha yoğunluklu tercih edilebilmekte, bu durum, kent çeperlerinde ya da dışındaki dönüşüm senaryolarını, kent içi uygulamalara göre daha ekolojik kılabilir.

Hem kent içi hem de dışında, kesin arazi politikası ve mülkiyet üretimi planlamada da ön plana çıkarılmış, proje değerlerinin, eşitlikçi paylaşımının şartlarının oluşturulmasına gayret edilmiştir.

- Tasarım: Genel tasarım ilkeleri olarak simgesellik, ya da bir başka deyişle anıtsallıktan uzak durulmuş, özellikle kent içi yoksulluk bölgeleri dönüşümünde, kent dokusu, tasarıma referans oluşturmuştur.

Planlamanın devamı olarak tasarım, modern, işlevsel, minimum, rasyonel iç mekan çözümleri, tekrar edilebilir yapı detayı üretimi ve dayanıklı yapı fiziği ilkeleri bakımından önemlidir. Kent içi yoksulluk bölgelerinde, her zaman olmamakla birlikte, mevcut yapı stoğu değerlendirilebilir iken, kent dışı bölgelerde, yeniden yapı üretimine bağlı tasarıma gidilmiştir. Tasarım, özellikle kent dışı bölgelerde ekolojik boyutlar taşıyabilmekte, etaplı, hızlı ve kolay uygulamaya koşul oluşturabilmektedir. Tasarım sonucu uygulanan yapı ya da yapı gruplarının, bölgenin eski sakinleri ile sosyokültürel ve hatta kent içlerinde ekonomik bakımdan örtüştüğü şüphe götürür. Bu bağlamda, genellikle modern, anonim, işlevsel ve

ekonomik çözümler peşindeki tasarım, kentin kimliğine katkıdan öte kentin belleğini zedeleyici özellikte olabilmektedir. Özellikle, kent çeperlerinde ya da dışındaki yoksulluk bölgeleri dönüşümünün tasarımları, kent içi uygulamalara göre, ekolojik, sürdürülebilir, gelişimci ve esnek boyutlar taşımaktadır.

- Uygulama: Hem kent içi, hem de kent çeperleri ya da dışındaki uygulamalar, genellikle, etaplı, hızlı, organize ve profesyonel ölçütlerde gerçekleşmektedir. Ancak, denilebilir ki, kent içi uygulamalar mümkün olan en kısa zamanda ve tek hamlede, yüzde yüz profesyonel gerçekleştirilirken; kent çeperlerindeki uygulamalar, buldukları fiziksel ve sosyal koşullar doğrultusunda etaplı ve daha uzun zamana yayılı olarak tamamlanmaktadır. Özellikle kent dışı uygulamalarda, kullanıcılar bizzat uygulamaya katılmakta, karma örgütlenmeli şantiye organizasyonu benimsenmektedir. Bu da, kent çeperleri ya da dışındaki uygulamaların, sermaye yoğun yerine emek yoğun esaslı tamamlanabildiklerini göstermektedir. Kent içi uygulamalar, genellikle, kentin gelişim dinamiklerine bağlı olarak sermaye yoğundur. Tüm uygulamaların ortak noktaları çoğunlukla düşük bütçelerle gerçekleştiriliyor oluşlarıdır.

Kent içi uygulamalarda, mevcut yapı ya da yapı grubu yeniden değerlendirilmiyor ise, modern, dolayısıyla anonim, güncel malzemeler kullanılabilirken, kent dışı uygulamalarda, proje senaryosu ve genel politika ilkelerine bağlı olarak yerel malzeme dönüştürülerek yeniden kullanılabilir.

- Kullanım: Kentsel dönüşüm uygulamaları sonucunda, kent içi yoksulluk bölgelerinin yeni kullanımı özel ağırlıklı, özel ve kamusal mekanlarının ise çok katmanlı kullanıcı değerlendirilmesi şeklindedir. Kullanıcı, ulusal ya da uluslar arası çok katmanlı kimlikte olabilmektedir. Kent çeperlerinde dönüşüm sonrası yine özel ağırlık yarı kamusal ya da kamusal mekanlar kullanıma açılmaktadır. Kullanıcı profili, dönüşüm sonrası aynı kalabilmektedir.

3.6.6. Yoksulluk Bölgeleri Kentsel Dönüşüm Proje ve Uygulamalarının Eleştirisi

Öncelikle, ifade etmek gerekirse, kentsel dönüşüm projeleri, özellikle de tezin ikinci bölümünde incelenenler dışındakiler, gerek kent içi gerekse de kent dışı uygulamaları, ekonomik yapılarını, bölge sakininin, mevcut kullanıcının, bölgenin, kentin ve ülkenin sosyo-kültürel ve ekonomik koşullarına uygun olarak kuramamakta ya da kurmamaktadır. Proje sürecindeki, örgütlenme ve organizasyonlarda meydana gelen bilinçli ya da bilinçsiz karmaşa hali, proje yönetimine etken rollerin dağılımındaki çarpıklıklar, şeffaf olamayan proje üretimi ve yönetimi, proje ve uygulamaların maliyetini, bölgenin ekonomik şartlarından

bağımsızlaştırmaktadır. Ekonomik bağımsızlaşma, proje ile bölgenin sosyal kimliği arasında kopuşa neden olmakta, proje, bölgenin kimliğinden uzaklaşmakta, dolayısıyla kentsel dönüşüm aynı zaman da bölge sakinlerinin de dönüşümüne yol açmakta, mevcut nüfusun bölgeyi terki söz konusu olabilmektedir.

Ülke, kent ve bölgenin sosyo-ekonomik şartları düşünülmezsizin uygulanan ekolojik projeler, ya da simgesel değeri yüksek, kent vizyonuna etkisi bakımından iddialı projeler, dönüşümün maliyetini arttırmakta, bu da projeyi bölgeden öteleştirebilmektedir.

Proje ile bölge halkını, birbirinden uzaklaştıran bir başka ve temel sebep ise, henüz daha baştan, dönüşüm proje senaryosunun yoksulluk bölgesi sakinlerinden çok, başka kitleler hedefli yazılmış olmasıdır. Bu bağlamda, proje tasarım ilkelerine göre, konutların büyüklükleri, konfor düzeyi ve yapı üretimi bağlamında malzeme seçimi de değişebilmektedir.

Dönüşüm projelerinde kurgulanan kent ve mimarlık dili, çoğu zaman bölge ve ülke gerçeğine ters düşmektedir. Bu da, proje kapsamında bölgeyi, uluslar arası vizyona taşıma ve kente ekonomik – sosyal sınıf atlatma çabasından ileri gelebilmekte, dolayısıyla, söz konusu makro sosyal hedefler kapsamında, dönüşüm projesi ve mevcut kullanıcı yine birbirinden uzaklaşabilmektedir. Bu bağlamda, dönüşüm sonucu bölge, kentle sosyal ve fiziksel ilişkilerini yitirebilmekte, adeta kapalı bir yerleşim sistemine dönüşebilmektedir. Böylece, kentin üretimine, sosyal ve fiziksel gelişimine destek sağlanamamakta, kent, gitgide ayak basılan ve basılamayan adalardan oluşan parçalı bir organizmaya dönüşmekte, dokusu ve belleğini yitirmektedir.

Dönüşüm projesi öncesi fiziksel ve sosyal analizler, güncel gerçekleri tam anlamıyla yansıtmaktan uzak kalabilmekte, dolayısıyla planlama faaliyeti ile zayıf, tasarımla çok daha zayıf bir ilişki kurmaktadır.

Üretilen dönüşüm politikaları, özellikle kent içi uygulamalarda, bölgenin sosyokültürel ve ekonomik değerlerinden uzaklaşmakta, bölgeyi ve dolayısıyla kenti uluslar arası uygarlık yarışına ve bölgesel, kentsel, ülkesel ya da uluslararası rantın coğrafyasına dönüştürmektedir.

Söz konusu dönüşüm politikaları anlayışı kapsamında, çöküntü bölgeleri, geçirimsiz, kapalı sistemlere dönüşmektedir. Politikalar kapsamında, planlama ilkeleri, daha rant getirici olan özel alanın düzenlenmesi odaklı olup, kamusal alanı ikincil plana itmektedirler. İçerideki toplumların üretilmesine mekan sağlayan planlamalar ve tasarım anlayışı, iç mekanın büyüklüğü, konforu, yapısal donanımı bakımından zenginleşmekte, dış mekan basitleşmekte, adeta yoksullaşmaktadır. Karmaşık kent ve basit konuttan, basit kent ve karmaşık konuta

geçiş olarak da özetlenebilecek bu süreç, aslında paylaşımdan uzak, şeffaf ve demokratik olmayan bir süreç olduğundan, fikir üretme ve karar alma bağlamında da kitleselleşmemektedir. Eşitlikçi, özgürlükçü proje değeri paylaşımı gerçekleşmemektedir.

Yukarıda tarif edilen politika, planlama ve buna bağlı tasarım, yüksek standartta, seri ve profesyonel üretim ve uygulamaya bağlı süreçler dayatmakta, kullanıcı, sermayesi ile değilse bile emeğiyle de dönüşüm sürecine dahil olamamaktadır.

Bu anlamda, özellikle 20. yüzyılın son çeyreğindeki kentsel dönüşüm faaliyetleri, küresel kapitalizm kökenli, kapitalist sistemin boşlukları olan çöküntü bölgelerinin doldurulması, sisteme dahil edilmesi çabasıyla öteye gidememekte, üretilen mekansal dönüşüm senaryoları, bireyi, toplumu ve onun mekanını daha özgürlükçü, üretken ve eşit bir özel ve kamusal ortama taşıyamamakta, bu anlamda aslında yapısal bir dönüşüm de olagelememektedir.

4. KENTSEL ÇÖKÜNTÜ BÖLGELERİ İÇİN YENİ BİR DÖNÜŞÜM, ÖRGÜTLENME ve YENİDEN KULLANIM MODELİ OLUŞUM KOŞULLARI

Bugün, sosyal adaletsizlik ve buna bağlı hizmet dengesizliğine kısa zamanda, kalıcı çözümler bulunamaması durumunda, yakın gelecekte kentlerin içerisindeki çatışmalar daha da şiddetlenecek ve bu durum kaçınılmaz olarak tüm kentin çöküşüne neden olabilecek kadar büyük sorunlara dönüşebilecektir. Bu anlamda, önemli olan, metropole, toplumların kutuplaşma yerine karışımını, birbiri içinde erimeyi destekleyecek, bu erimenin ortamını sağlayacak, kaybettiği bütünselliği, ana temayı yeniden sağlamak amacıyla, kente bilgi, kültür ve hizmet ağını öreceğ temel fonu (Poshokin, 1974) kazandırmak gerekmektedir.

Bu bağlamda, planlama, işlevler, özneler ve tamamlanmamış bireysel ve toplumsal entegrasyon konusunda öneriler geliştirilmelidir. Her özneye kendi işlevlerini soyutlayabilme ve yine de entegre edebilme şansı verilmelidir. Bunun için kentin her noktası bir diğeri ile eşdeğer olmalıdır. Bir bütün olarak kent, soyut kartezyen örüntüsü içinde büyük bir mimari proje, farklılıkların bir sentezi olmalıdır.

Örneğin, 1976 yılında, Londra kentinin büyük bölümü için geçerli olan, kentin bütününe esas alan, büyük kentsel dönüşüm projesi öncesi, Büyük Londra Konsili'nin, yeni Londra için almış olduğu planlama kararları;

- kentsel çevreyi yeniden bir bütün olarak tasarlamak (her kent bir mimari projedir),
- kentin bölgeleri arasındaki tüm kopukluğu gidermek ve kentle diğeri kentler arasında iletişim kurmak,
- kenti bir bütün olarak yönetmek,
- kentin yeniden canlanmasını sağlamak, kente hayat vermek, kenti doğurtmak,
- değişim için planlamak, değişimi planlamak,
- sabit ve değişken yoğunluğu dikkate almak, iç ve dış insan-mal transferlerini yeniden organize etmek,
- ve çevrenin verimliliğini, üretkenliğini ayakta tutmak olarak sıralanabilir.

Bugün dünya kentleri, dönüşüm süreci içerisinde projelerden;

- kentsel bölge ilişkisini sorgulamasını,
- kent vizyonu ve perspektifi ilişkisini kurmasını,
- çevresel kalite ve sosyal eşitlik yaratma çabasını,

- uzun erimli kurgu ve buna bağılı bütüncül planlamalardan oluşmasını,
- ve kentsel senaryoları tetiklemesini beklemektedir.

Stratejik plan / metropoliten projeler diyalektiğı, kentler için bir tür kamusal eğitim ve yeniden üretim süreci olmalıdır. Bu anlamda;

- geleceğe bakış,
- çevrenin korunması,
- eşitlik ve adalet,
- hayat kalitesi,
- ve daha fazla katılımı sağlamak şarttır.

Ancak, kentsel dönüşüm proje ve uygulamaları, çoğunlukla, kapalı kentsel ya da mimari sistemler olarak kalmaktadır. Dönüşüm, bu anlamda, bölgenin kentle sosyal ve fiziksel entegrasyonunu genellikle yerine getirememekte, dolayısıyla, kentin gelişimine ya da kentselliğın üretimine katkı sağlayamamaktadır. Bu anlamda, sürdürülebilir, üretken, adil, eşitlikçi ve paylaşımcı bir kamu üretiminden de söz etmek mümkün görünmemektedir.

Dönüşüm proje senaryoları, ekonomik olarak, bölge sakinine odaklı kurulamadıkları ya da dönüşüme uğratıldıkları için, bölge, dönüşüm projesi uygulaması sonrası ciddi bir ekonomik değer dönüşümüne uğramakta, bu sebeple, bölge nüfusu ve kullanıcı profili değişebilmektedir. Daha açık bir söylemle, bölgenin, dönüşüm projesi öncesi sahipleri olan yoksullar, bölgeyi hatta kenti çoğunlukla terk etmek zorunda kalmakta ve çoğu zaman yeni barınma sorunlarıyla yüz yüze gelmektedirler. Bu bağlamda, proje uygulamaları, ekonomik ve sürdürülebilir olmaktan büyük ölçüde uzaklaşmaktadırlar.

Dönüşüm proje ve uygulamalarının mali kaynakları, bölgenin sosyo-ekonomik özgün olanakları dışında, yabancı mercilerce sağlandığı için, bölgenin ekonomik, kültürel ve buna bağılı fiziksel devinimi, bölgeye ve bölge nüfusuna da yabancı ve süreksiz bir biçimde gelişmektedir.

Dönüşüm projeleri örgütlenme ve organizasyon biçimleri genellikle yukarıdan aşağıya, hiyerarşik, topluma kapalı, şeffaf olmayan, liderlikli düzenlerdir. Toplumun ya da kullanıcının, dönüşüm faaliyetleri sürecinin tamamında aktif rol alabilmesi sağlanmalıdır. Oysa, özellikle kent içi dönüşüm faaliyetleri, kentin ve ülkenin küresel, kapitalist odaklı ekonomik beklentilerine hedef olmakta, dönüşüm, bölgenin sosyal ve fiziksel ihtiyaçlarını gerçek anlamda karşılayamamaktadır. Örgütlenme ve organizasyon biçimleri de bu

doğrultuda şekillenmekte, dönüşüm, halka rağmen halk için uygulanan, kentsel ancak kent ötesi sosyal ve fiziksel faaliyetler dizgesine evrilebilmektedir.

Projelendirme süreci, bu anlamda, kent içi dönüşüm senaryolarında, toplumdan kopuk yürütülmektedir. Yapılan analizler, planlama ve projelendirme sonuçlarına yansımamakta, analiz ve proje, birbirinden bağımsız iki ayrı süreç olarak yaşanmaktadır. Analiz, proje ve uygulama safhaları arasında, bürokratik süreçler kümelenmekte, bu bağlamda, sosyal analizler ve çıkarımlar, güncelliğini yitirebilmektedir. Özellikle büyük kentlerde, kent içi çöküntü bölgelerinin dönüşüm senaryoları, bir ülke politikasına dönüşmekte, bu sebeple dönüşüm projesi, bölgeden soyutlanabilmektedir.

Kentsel dönüşüm modelleri, proje ve uygulamaları ve bölgenin dönüşüm sonrası kullanımında farklı senaryolar ortaya çıkmak durumundadır. Çünkü her ülke, bölge ya da kentin içinde bulunduğu sosyal ve buna bağlı fiziksel koşullar, o kentteki çöküntü bölgesi için kurgulanan kentsel dönüşüm proje dinamiklerini etkilemektedir.

Bir başka söylemle, dönüşümün temasını, tercih edilen proje modelini, proje için sağlanacak finans kaynaklarının niteliği ve niceliğini, dönüşüm sürecindeki aktörleri, örgütlenme ve organizasyon faaliyetlerini, proje ve uygulama sürecini ve sonuç olarak kentsel dönüşüm sonucu oluşan çevrenin değerlendirilme biçimlerini, o kentin kendisinin, bağlı olduğu bölge ve ülkenin içinde bulunduğu çok özel sosyal ve fiziksel koşullar belirlemektedir.

Buna bağlı olarak, her ülke, bölge ya da kentte, kentsel dönüşüm faaliyetlerine dair temel risklerden sözedilebilir. Söz konusu temel riskleri, iki grupta toplamak mümkündür. Bunlar sürece ilişkin riskler ve sosyo-ekonomik temel risklerdir.

Sürece ilişkin riskler; dönüşümsel riskler, esnek ve hızlı çözüm üretmede meşruiyet zemininin yitirilme riski, gerçek katılımın sağlanamadığı projelerde engelleyici girişimler, aktörler arası iletişimsizliğe bağlı olarak tek yönlü çözüm öneri ve uygulamaları olarak sıralanabilir.

Dönüşüme bağlı sosyo-ekonomik riskler ise; halkın dönüşüm öncesi ve sonrası iş olanaklarına ulaşamaması, merkezi ve yerel yönetsel destek eksikliğinde çöken ekonomik gelişim süreci, çok aktörlü yapıda gerçek demokratik yaklaşımların çıkarlar doğrultusunda zedelenmesi ve bunun sosyo-ekonomik yansımaları olarak ele alınabilir.

Dolayısıyla, kentsel dönüşümün adımlarını, ayrıntılı biçimde planlarken, ülke, bölge ve kentlerin içinde buldukları sosyal ve fiziksel farklılıkları göz önünde bulundurmaktır şarttır. Bunun sonucunda, açık bir biçimde bellidir ki, her kentsel dönüşüm projesi, her bakımdan kendi senaryo ayrıntılarını üretecektir ya da üretmelidir. Bu kaçınılmaz bir gerçektir.

Bu bağlamda, yeni bir kentsel dönüşüm modelinin ancak temel oluşum koşulları, ilke ve değerleri, günümüzde her bölge ya da kentte geçerli olabilecek ortak sosyal ve fiziksel şartlar ve aynı zamanda da beklentiler üzerinden tartışılabilir. Tezin bu bölümünde, tartışılacak olan kentsel dönüşüm proje politika ve planlama değerleri, tasarım ve uygulama ilke, karar ve kabulleri, yeni bir kentsel dönüşüm modelinin ancak temel üretim değerleri olacaktır.

4.1. Yeni Kentsel Dönüşüm Modeli Oluşum Koşulları ve İlkelerinin İrdelenmesi

4.1.1. Kentsel Dönüşüm Modelinin Genel Karakteri

Öncelikle, yeni dönüşüm modeli kurgusunun temel ilke ve kabulleri, eşitlikçi, üretken, paylaşımcı kamusal değerlerin destekçisi, kentin bir bütün olarak ele alınmasının tetikleyicisi olmalıdır. Kentlerin çöküntü ve zirve bölgeleri arasındaki sosyal adaletsizliği, buna bağlı yarıma, kopma ve adalaşmaları hiç değilse yorumlayabilmelidir.

Bu bağlamda, bölgeler arası üretken kentsel entegrasyonu, dönüşüm sırasında düşünmek, gerçek bir yapısal dönüşümü organize edebilmek adına, yeni bir modeli kurgulamak önemli ve gereklidir. Modelin bütününe oluşumu için, modeli oluşturan etapları burada yeniden gözden geçirmekte ve yorumlamakta fayda vardır.

Yeni bir kentsel dönüşüm modeli, özellikle kent içi çöküntü bölgelerinde, kentsel dokuyu zedelememeli, mevcut kentsel izleri, bölgedeki kimlikli yapı stoğunu yeniden değerlendirmeye açık olmalıdır. Bu anlamda, özellikle kent içi yoksulluk bölgelerinin dönüşüm model karakterini, kentsel esenleştirme (rehabilitasyon) ve yeniden geliştirmeye bağlı yeniden oluşum (regeneration), politika ve planlama ilkeleri belirlemelidir. Gerçek bir yapısal dönüşüm için, iyi gelişmiş bölgesel ve kentsel gelişim stratejileri belirlemek gerekmektedir. Kentsel dönüşüm modelinin, kurgulandığı bir kentte başarıya ulaşabilmesi için, o kentin sosyal, ekonomik, kültürel ve fiziksel değerleri ve hedefleriyle projenin örtüşmesi önkoşuldur. Bir kentin, belirli bir bölgesine yönelik kentsel dönüşüm projesine cevap verebilmesi için, belirli yoğunluk değerleri arz eden, çok merkezli bir fiziksel ve sosyal yapıya ve bu yapıyı bir arada tutan eşitlikçi, üretken ve paylaşımcı bir kamusal mekan

anlayışına sahip olması önceliklidir. Kentsel dönüşüm modeli, böyle bir kamusal anlayışın tetikçisi olabilmelidir.

Kentsel çöküntü bölgesine uygulanacak dönüşüm modelinin sosyal ve fiziksel boyutlarını kapsayan ana temasına, bölgenin ihtiyaçları ve vizyonu doğrultusunda, bölge sakinleri, bilirkişi ve kentsel demokratik otoritenin birlikte karar vermesi en sağlıklıdır. Dönüşüm

temasının omurgasını, hiç kuşkusuz bölge nüfusunun, bölgeyi terk etmemesini sağlayacak, çok işlevliliği barındıran özel ve kamusal mekan üretimi oluşturmalıdır. Dönüşüm, esasını oluşturan konut üretimi ile birlikte, bölge halkının istihdam, eğitim ve sağlık gibi yaşamsal nitelikli temel problemlerini de sorgulayabilirse, Tekeli'nin de bahis ettiği yapısal bir dönüşüm olarak değerlendirilebilir.

4.1.2. Kentsel Dönüşüm Modelinin Finans Kaynakları

Öncelikle belirtilmelidir ki, kentsel çöküntü bölgesine yönelik kurgulanan dönüşüm projesi modelinin ekonomik katkıları, bölge, kent ve ülke ekonomik değerlerine uygun olmalıdır. Proje, örneğin Portakal Çiçeği Vadisi Dönüşüm Projesi'nde olduğu gibi, iyi bir örgütlenme ve organizasyon faaliyeti ile, kendi kendisinin sermayesi olabilir. Bunun oluşması için, proje ve uygulama maliyetleri ciddi biçimde öngörülebilmelidir. Tüm kentsel dönüşüm projelerinde, harcamaların geri ödenmesi ne şekilde yapılacaktır, baştan düşünülmelidir. Üretilen değerlerin paylaşımı, önceden yürütülecek ortaklık (ortaklar, mutlaka kamu liderlikli olmalıdır) esasına dayalı iç şirketleşme ile, demokratik, şeffaf ve adaletli olması gerekmektedir. Bu bağlamda, kurulacak şirket kapsamında, bölge sakini yoksul, topraksız nüfus için arazi bankası kurulabilir ya da özel fonlar oluşturulabilir. Ancak burada esas olan, yaratılacak değerlerin parsel bazında değil, proje bazında oluşması ve adil biçimde paylaşılmasıdır.

Özellikle kent içi uygulamalarda, dönüşüm projesinin maliyetini bölgenin sosyal enerjisi, gerek ekonomik, gerekse de örgütlenme kapasitesi bakımından karşılayamadığı için, bölgenin dönüşümünde özel sektöre bağlı yerel, ulusal ya da uluslararası kurum ya da kuruluşlar devreye girebilmektedir. Ancak, kentsel yenilemeden elde edilecek kar, sadece özel sektöre bırakılamaz. Katılım oranında yerel yönetimler de paylarını almalıdırlar (Baransü, 1989).

4.1.3. Kentsel Dönüşüm Modelinin Aktörleri, Örgütlenme ve Organizasyon Biçimleri

Kentsel yenileme projelerinin gerçekleştirilmesinde, özel ve kamusal kesimden aktörler, demokratik, şeffaf örgütlenme ve eşgüdümlü, diyalektik ortaklık biçimleri oluşturabilmelidirler. Söz konusu ortaklık ve örgütlenmeler açıklık, şeffaflık ilkesini benimsemelidir. Kentsel dönüşüm süreci boyunca, kamu, özel ve kamu yararına çalışan sektörler arasında işbirliğinin sağlanması şarttır.

Dönüşüme uğrayacak bölge sakinlerinin, proje sürecine en baştan aktif olarak katılması son derece önemlidir. Bu anlamda, her zaman yukarıdan aşağıya değil, bazen de aşağıdan yukarı

ve yatayda bütünleşen örgütlenme biçimleri de ön plana çıkabilir. Ancak, bölge sakinleri ya da kullanıcı ile proje uygulama mercileri, uzman ekipler arasında ilişki kurmayı sağlayan bir halkla ilişkiler grubu ve yerel halk temsilcileri gibi arayüz gruplar oluşmalıdır.

Oluşacak ortaklıklar sistemi, elbette ki demokratik, şeffaf, çok katılımcılı eşgüdümlü bir organizasyon modeli olmalıdır. Ancak, Portakal Çiçeği Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi'nde uygulandığı gibi, ortaklıklara kamusal yerel örgütlerin liderlik etmesi, % 51'lik payla bile olsa son derece önemlidir. Böylelikle, bölgenin fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak kararların gereken doğruluk ve ivedilikte alınması sağlanabilir. Ayrıca, iyi niyetli ve uzman ekiplerden kurulu, düzgün çalışan bir yerel örgüt, yani belediye, dönüşüm projesinden kontrolsüzce rant elde edilmesinin de önüne geçebilir, dönüşümün ekonomik değerlerini, proje değerleri üzerinden adil bir şekilde pay ettirebilir.

Mahalle odaklı örgütlenmeler ve kamu özel sektör işbirliklerinden öte kentleşme sektörünün kendisinin örgütsel ve kurumsal açıdan yeniden ele alınması gerekmektedir.

4.1.4. Kentsel Dönüşüm Modeli Proje ve Uygulama Süreci

- Analiz: Kentsel çöküntü bölgesi ile ilgili yapılacak fiziksel ve sosyal analizlerin, bölgenin bulunduğu kentin ve ülkenin sosyal temel gerçeklerini referans alacak şekilde, uzun vadeli, planlama ve tasarıma yönelik olması gerekir. Analiz çalışmaları, gelecekteki kentsel kurgulara ihtiyacı olan bilgileri sağlayabilmelidir.

Analiz çalışmalarına, bölge sakini katılabilmeli, çalışmalar bölge sakini ile karşılıklı diyalog ve deneysel yöntemlerle yürütülebilmeli, çalışma sonuçları çok yönlü olarak değerlendirilebilmelidir.

- Politika: Kentsel dönüşüm politikaları, Faruk Göksu'nun (2007) da belirttiği gibi bölgenin kendi iç dinamiklerine, bölgenin bulunduğu kent ve ülkenin sosyal ve fiziksel koşullarına göre değişmek durumundadır. Ancak, günümüzde, kent içinde, çeperinde ya da dışında uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin ortak temel yapı taşlarından bahis etmek mümkündür. Bunlar, projelerin genel politikalarını oluşturan ilkeler; önümüzdeki yüzyıl boyunca, kentlerdeki temel sorunlardan başlıcası olan sosyal eşitsizliğe bağlı mekansal eşitsizlik, yarıma ve adalaşmaların sorgulanma biçimleridir. Bu bağlamda, kent içi, kent çeperi ya da dışında gerçekleştirilecek bir yapısal dönüşüm modelinin politikasını belirleyen temel ilkeler aşağıdaki gibi toparlanabilir:

- Çöküntü bölgesi ile diğer bölgeler arasında sosyal ve fiziksel iletişimi tetikleyen üretken, adil ve paylaşımcı kamu anlayışının desteklenmesi ve buna bağlı kentsel entegrasyon
- Ekonomik ve sosyal yaşamda canlılığın sağlanması, bölge halkının ihtiyacı olan barınmanın yanı sıra, diğer temel ihtiyaçları olan sağlık, eğitim ve istihdam konularının sorgulanması
- En çok yıpranmış bölgeler ile kentin ve ülkenin bütünü arasındaki açığın daraltılması, ülkesel, bölgesel ve kentsel gelişim politika ve planlamalarının üretilmesi, bunların birbiriyle ilişkisinin sağlanması
- Öncelikle yerel, sonra ulusal ve hatta uluslar arası uzun zamanlı destek ve yatırımı teşvik edilmesi
- Konut üretim organizasyonlarını işler hale getirmek, çağdaş yaşam standartlarını sağlayıcı barınma kültürü ve onun mekanının, bölgenin sosyal ve fiziksel karakterine göre kurgulanması
- Proje alanı içerisinde, özel ve kamusal mekanların fiziksel ilişkisinin, sosyal ilişkilerin olumlu yönde gelişmesini sağlayıcı biçimde organize edilmesi
- Çöküntü bölgesinin kentle entegrasyonunu sağlamak, kentlilik bilincinin derinleşmesi ve kentsel kültürün zenginleşmesi bakımından, çok katmanlı çok işlevli olarak tasarlanması
- Dönüşümün planlanması, tasarımı ve uygulamasında kentsel izlerin, kent belleğinin ve kimliğinin korunması, projenin özgünlüğünün sağlanması
- Planlama, tasarım ve uygulamada ekolojik değerlerin yükseltilmesi
- Eşitlik, ekolojik ve ekonomik değerlere sahip çıkılması
- Parsel bazında değil, proje bazında değerlerin adil paylaşımı, proje ortaklıklarının geliştirilmesi ve mülkiyetin toplululaştırılması
- Bölge sakininin dönüşüm sonrası kullanıcı kimliğinde bölgede kalmasının, bölgeye ve dönüşüme sahip çıkmasının, hatta projenin yarattığı enerji ile birlikte dönüşmesinin sağlanması
- Yeniden düşünülmesi gereken kamusal alanla birlikte, kamusal gücün ve sivil toplum örgütlerinin güçlenmesinin sağlanması

- Bölge sakini ya da kullanıcının, dönüşüm projesi süresince proje faaliyetine bir biçimde entegre edilmesi
- Planlama: Yeni bir kentsel dönüşüm modelinin planlama ilkeleri, dönüşümün politikasına bağlı olarak, şöyle özetlenebilir:
 - Planlama, öncelikle, bölge ile ilgili yapılmış sosyal ve fiziksel veri analizleri ve buna yönelik üretilmiş politikaları referans alıcı olmalıdır.
 - Planlama yapılırken, bölgenin, kentin ve ülkenin sosyal ve fiziksel koşulları esas alınmalıdır.
 - Planlama, kente ve mevcut çöküntü bölgesine yeni, bütünlükçü, eşitlikçi, özgürlükçü, adil ve üretken bir kamusal anlayışın ifadesi olmalıdır.
 - Böylelikle planlama faaliyeti, bölgenin kentle ilişkisinin, özellikle kent içi ve çeperlerinde yeniden düzenleyicisi olmalı, bölgenin kentle sosyal ve fiziksel entegrasyonunu, kamusal ve özel alanların dengeli tasarım ile sağlamalıdır.
 - Bu da mevcut imar planı anlayışlarının yerine, zamanında uygulanabilir, dinamik ve esnek bir planlama anlayışının benimsenmesi ile mümkün olabilir.
 - Özellikle kent içi ve çeperlerindeki kentsel çöküntü bölgelerinin dönüşümünde, kent belleğini oluşturan izler, kentsel doku, planlamaya referans teşkil etmelidir.
 - Planlama süreci, farklı disiplinlerden grup ya da şahıslarca ve kullanıcı ya da bölge sakinine çok katılımlı ve şeffaf olmalı, ancak planlamayı yapan uzman gruplar, hiçbir baskı altında kalmadan, son sözü özgürce söyleyebilmelidirler.
 - Planlama, bölgeyi, farklı kesimlerden kullanıcıya kültürel ve ekonomik işlevlilik bakımından cazip kılmalıdır. Bölge, kendi kendinin ekonomik döngüsünü de mümkün mertebe sağlayabilmeli, yaratılan özel ve kamusal alanlarla karma kullanıma ve böylece kente, olabildiğince açık olmalı, planlama istihdam yaratıcı ve değer arttırıcı olmalıdır.
 - Ekolojik ve sürdürülebilirlik, planlamanın temel ilkeleri olabilmeli, bölge sürekli değişime açık, esnek tasarım yaklaşımlarının ortamını sağlayıcı olmalıdır.
 - Planlama, uzun süre yeterlilik arz eden altyapı donanım sistemlerini kurgulamalıdır.
 - Planlama, tasarım ve etaplı uygulama koşullarını göz önünde bulundurmalıdır.
 - Güvenilir bir arazi ve gayrimenkul mülkiyet sistemi oluşturulmalıdır.

- Tasarım:

- Tasarım, öncelikle, bölge ile ilgili analizlerin, buna bağlı politika ve planlamaların bir devamı niteliğini taşımaktadır.
- Tasarım, bölgenin, kentin ve ülkenin içinde bulunduğu fiziksel ve sosyal gerçekler ile uyumlu olmalıdır.
- Bölgeyi, kent ile fiziksel ve dolayısıyla sosyal ilişkiye sevk edebilmeli, kenti geliştirmeli, üretmelidir.
- Kent kimliği ile uyumlu, ancak özgün bir mimari dile sahip olmalıdır.
- Özgürlükçü, eşitlikçi, paylaşımcı ve üretken bir kamusal dilini yaratmalı, özel mekanları, kullanıcının ihtiyaçları doğrultusunda, yapısallık ve bina organizasyonu bakımından, çağdaş, ekonomik ve optimum ölçülerde üretmelidir.
- Ekoloji ve sürdürülebilirlik, esneklik ve dönüştürülebilirlik, bütüncülük ancak geliştirilebilirlik, tasarımın bütününe ilkesel olarak benimsenmelidir.
- Tasarım, hızlı ancak aynı zamanda etaplı, ekonomik ve kolay uygulamaya açık yapı detayları üretmelidir.
- Dayanıklı, ucuz ancak kaliteli ve mümkünse yerel yapı malzemesinin kullanımı desteklenmelidir.
- Tasarım süreci, bölge sakinleri ve kullanıcı ile şeffaf ve demokratik bir biçimde paylaşılmalıdır.

- Uygulama:

- Planlama ve tasarım kararlarına bağlı bir uygulama anlayışı benimsenmelidir.
- Ekonomik, organize ve uzman, ya da uzman liderlikli bir uygulama faaliyeti yürütülmelidir.
- Yerel malzeme kullanımını destekleyici uygulama ve detay çözümlerine gidilmelidir.
- Özellikle kent çeperi ya da dışındaki kentsel çöküntü bölgelerinin dönüşümünde, etaplı kullanıma yönelik etaplı uygulama sistemini gerçekleştirici şantiye organizasyonu benimsenmelidir.
- Uygulama öncesi, uygulama süresince ve sonrasında değerlendirilecek yeterli alt yapı donanımının sağlanması şarttır.

- Doğru önceliklere, doğru zamanlamalara bağlı uygulama sürecinin önceden planlanması şarttır.
- Yapı denetleyicisi ile uygulamacı birbirinden kesinlikle ayrılmalıdır.
- Özellikle kent çeperi ve dışındaki dönüşüm uygulamalarına bölge sakini ve kullanıcıyı uygulama sürecine dahil etmek bir çok açıdan olumlu sonuçlar vermektedir. Bu sonuçlar;
 - * en düşük standartta konuta sahip olmak isteyen dar gelirli aileler için, emek vererek konut edinme şansı doğmakta,
 - * konut yapımına bizzat katılmış olmak, konut sahibine ayrı bir gurur vermekte, kullanıcı, yaşadığı fiziksel çevreyi sahiplenmekte,
 - * düşük gelirliler arasında yapı ustalığı becerisi gelişebilmekte,
 - * küçük ölçekli yerel malzeme üreticilerinin ürünlerine talep artabilmekte, bu durum, söz konusu sektörün gelişimine katkı sağlamakta,
 - * işçilik masrafları konutun maliyetinde büyük yer işgal ettiği için, işçiliği bizzat üstlenen ailelere konut, oldukça uzağa mal olabilmekte,
 - * enflasyona yol açmadan, yoksul kesimin gerçek mal varlığı artırılabilenekte,
 - * uygulamaya katılan kullanıcı, kendi yerel topluluğu içinde istihdam yaratabilmekte, başka yerlerde de uygulama sektöründe iş olanağına kavuşabilmekte,
 - * ve uygulamaya katılım, bölge sakinleri ve kullanıcılar arasında, sosyal ilişkilerin kuvvetlenmesini sağlayabilmektedir.

4.2. Yeni Kentsel Dönüşüm Modeli Oluşum Koşulları ve İlkelerinin Tartışılması

Öncelikle, yeni kentsel dönüşüm modeli ile birlikte düşünülen kentlileştirme kavramının, kentin belirli bir bölgesinin, çağdaş yaşam pratiklerini sağlayacak fiziksel ve sosyal kentsel dönüşümü ile eksiksiz biçimde gerçekleştirilmesi, çoğunlukla inandırıcılıktan uzaktır. Kentlileştirme meselesi, daha çok, uzun zamana dayalı kentsel pratik ve ritüellerin, o kentte yaşayanlarca top yekun üretilmesi ile mümkün olabilmektedir. Bu da güçlü bir kentsellik, kent belleği, öte yandan modern bilinç ve arayışları içeren, tarihsel, kültürel ve sosyal bir meseledir.

Kentleşme, bugün çoğunlukla ekolojik dengeyi yıpratıcı başlı başına bir unsur olmaktadır. Hem ekolojik, sürdürülebilir bir ortamı geliştirmek ve muhafaza etmek, hem de kenti üretmek

için, başlangıçta çoğunlukla güçlü bir ekonomik kaynaklar bütünü gerekmektedir. Bu durum, mevcut çöküntü bölgesinin dönüşümünde, bölgenin alt ve üstyapısal ekonomik değerini arttırmakta, böylece, mevcut kullanıcı, dönüşümden sonra burada barınmamakta, bölge, ekonomik olarak varsıl kesimin eline geçebilmektedir. Dolayısıyla, kentleşme olgusu ve ekolojik dengeyi sürdürebilmek adına yapılan girişimlerin maliyet ve zamanlama programları iyi yapılmalıdır. Aksi takdirde, bu iki kavram birbirine zıt bir biçimde gelişmeye açıktır.

Kentlerde, ancak çok merkezlilik sağlandığı takdirde, kentlerin her bölgesi için belirli bir yoğunluk değerinden söz edilebilir. Tersine durumda, yetersiz merkezlenmeler, aşırı çekiciliklerini muhafaza etmeye devam ederler ve böylece kentteki yoğunluk değerleri son derece kontrolsüz bir değişkenlik içerir. Dolayısıyla, belirli bir yoğunluk değerinden söz edebilmek için, çok merkezlilik anlayışı, öncelikle kent politikası haline getirilmeli, kent, fiziksel ve sosyal anlamda bir bütün olarak dengeli gelişmelidir.

Modelde öngörülen uygun bir finansman politikasının oluşturulması için, hukuki ve sosyal değerlerin ön planda tutulması ve işverenin aslında kullanıcı olduğuna odaklanmak gerekliliği, bu gerekliliğin sağlanması içinde tüm ekonomik sürecin şeffaf bir biçimde gelişmesi son derece önemlidir. Aksi takdirde, dönüşüm proje ve uygulama sürecinde, ekonominin yönetiminde boşluklar doğmakta, üretilen değer paylaşılması sağlıklı olamamaktadır. Gelir kaynağının yaratılması konusu mümkün mertebe tabana dayalı bir faaliyet olmalıdır. Yani proje değeri üzerinden gelirin paylaşımı tabana yayılmalı, söz konusu organizasyon şeffaf biçimde örgütlenmeli; ödemeler, masraflar ve geri kazanımlar önceden açık bir biçimde planlanmalıdır.

Bu bağlamda, yaratılması öngörülen eşgüdümlü, diyalektik ortaklık kentsel dönüşüm faaliyetinin her safhasında mevcut olmalıdır. Bu bakımdan, bölge sakinleri ya da kullanıcı ile iş birliğinin sağlanması şarttır. Ancak, bu işbirliği sürecinde, bölge sakini eğitilmeli, bilinçlendirilmeli ve yönlendirilmelidir. Söz konusu kesim, kendisine verilecek çeşitli seminerlerle proje okuyabilir, kendi derdini anlatabilecek terminoloji ve düşünselliğe, kentlilik bilincine varabilir hale getirilmeli, böylelikle dönüşüm projesi sürecinde toplum eğitilmeli ve dönüşülebilmeye açık hale gelmelidir.

Kentsel dönüşüm kapsamında yapılacak analizler, ele alınan bölge ölçeğinde kentin bütünü ile birlikte ve eşdeğer güncellik ve geçerlilikte üretilmelidir. Aksi takdirde, özellikle sosyal boyuttaki analizlerin gerçekliği tartışmalı hale gelebilmektedir. Bu durum, kentin geleceği ile ilgili yorumlamalarda eksiklik ve yanılgılara yol açabilmektedir.

Bölgenin dönüşümü ile ilgili üretilen politikalar, ülke gelişim ve planlama politikaları ile diyalektik bir ilişki içinde olmadığı sürece, geçerliliklerini yitirmek durumundadırlar. Bu da, bir dönüşüm politikasının uygulanmamasına, ya da uygulandıktan sonra ülke, kent ve bölgenin fiziksel ve sosyal gerçekliğine aykırı kalmasına zemin hazırlamaktadır. Bu gerçeklikten uzaklaşıldığı takdirde, bölge sakininin, yani yoksul kesimin sosyal bakımdan yararına olan her uygulama biçimi, aslında zararına gelişmekte, bölge, kentin ve hatta ülkenin sosyal ve kimi zaman da fiziksel anlamda bir parçası olmaktan çıkmakta, tanımsız bir global-kapitalist “yok mekan”a dönüşebilmektedir. Bu durumda, kentteki söz konusu sosyal ve fiziksel gelişim dengesizliği büyümekte, kentsel yarıklar derinleşmekte, tezin girişinde ifade edilen kopma ve adalaşmalar çoğalmaktadır.

Planlamanın, tasarım ve uygulamaya yön verici olabilmesi için, planlama safhası farklı disiplinlerden uzman gruplarca, en azından düşünsel olarak paylaşılmalıdır. Planlama, tasarım ve uygulama süreci, baştan sona mümkün olduğunca çok katılımcılı olarak işlemelidir.

Henüz planlama sürecinde, tasarımcılar, kentteki sosyal kutuplaşmayı yok edecek, kent yarıklarını dizecek, varsıl ve yoksul kesimi, öteki ve berikiyi samimi ve üretken, dayanışmacı ve saygın bir kamusal ortaklığa teşvik etme endişesi taşımalarıdır. Söz konusu edilen kamusalın inşası gerçekleşmediği takdirde, dönüşüme uğratılmak istenilen çöküntü bölgesinin, kentle entegrasyonunun fiziksel ve sosyal anlamda gerçekleşmesi mümkün değildir. Böyle bir inşa anlayışından yoksun dönüşüm modelleri diğer oluşum koşulları ne olursa olsun, aslında tartışmasız biçimde büyük bir kent problemi olan sosyal kutuplaşma mekanlarının üretimine, katkıda bulunacaktır.

5. TÜRKİYE’DE KENTSEL DÖNÜŞÜM YASA, GÖRÜŞ ve UYGULAMALARI; YENİ KENTSEL DÖNÜŞÜM MODELİ OLUŞUM KOŞULLARININ ÜLKE AÇISINDAN TARTIŞILMASI

Özellikle 1950’li yıllar ile birlikte hızlı bir kentleşme süreci içine giren Türkiye’de fiziksel ve sosyal – toplumsal altyapı yatırımları, söz konusu kentleşme hızının sürekli altında kalmıştır. Bu durum, bir biçimde kentte yaşamaya başlayan insanın, kent yaşamı ile ekonomik, toplumsal ve kültürel açıdan bütünleşememesine, fiziksel olarak da kentle olumlu ve üretken ilişkiler kuramamasına neden olmuştur. Bunun sonucunda, kentte yaşamak kentli olma bilincini tam olarak getirememiştir. Dolayısıyla, Türkiye’nin büyük kentlerinin sakinleri, çoğunlukla, kentle kopuk, kente rağmen, kente karşıt varoluş biçimleri sergilemeyi yeğlemişlerdir. Kentine sahip çıkmayan toplumun göç etmiş büyük kesimi, kendini, sıklıkla kentten ötede, başka bir yer ile tanımlamayı tercih etmiştir.

Büyük kentlerde, öncelikle İstanbul, Ankara ve İzmir’de, ekonomik, kültürel ve diğer sosyal olgu ve bakış açılarından kaynaklanan farklılıklara bağlı yarılmalar, kopmalar, adalaşmalar sonucu, söz konusu edilebilecek yoksulluk ve varıllık merkezli çöküntü ve zirve bölgeleri özellikle 1960’ların sonu itibari ile belirlemeye başlamıştır. Bu yıllardan sonra, “gecekondu”dan tekil bir “kaçak yapı” olarak değil, sosyal arka planı olan bir toplumsal olgu olarak bahsedilmiştir. 1970’ler ile birlikte gecekondu önleme, ıslah ve tasfiye amaçlı politikalar saptanmaya ve üretilmeye başlanmıştır.

Türkiye için çöküntü bölgeleri (bir diğer deyimle, belli bir zaman için gecekondu bölgeleri) oluşum süreçlerini özetle, başlıca dört dönem içinde toplamak mümkündür: 1950 ve 60’lı yıllarda 1950 ve 60’lı yıllarda “Köylü Gecekondu”, 1970’li yıllarda “Sömürülen/Dezavantajlı Gecekondu”, ve 1980’li ve 90’lı yıllarda genelde “Çoğul Olarak Gecekondu,” ve özelde “Haksız Kazanç Sahibi Gecekondu”ya karşı “Kent Yoksulu Gecekondu,” ve 1990 sonlarından bugüne “Sakıncalı Gecekondu Olarak Varoşlu”ya karşı “Özne Olarak Gecekondu” (Erman, 2004).

1980’li yılların ikinci yarısında, yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması, kadrolarının uzmanlaştırılması ile birlikte, çöküntü bölgelerinin ıslahı, kentsel dönüşüm kavramı kapsamında ele alınmış, bu doğrultuda, Türkiye’nin büyük kentleri olan İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Antalya öncülüğünde günümüze değin bir çok proje ve uygulama yapılmış ve yapılmaktadır.

Tezin bu bölümünde, 2004 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan Kentsel Dönüşüm Yasa Taslağı ve taslağı ilişkin, mimarlar ve şehir plancıları odalarının görüşlerine yer verilecektir. Türkiye'deki kentsel dönüşüm yaklaşımları ve ortamı, proje ve uygulama örnekleri ele alınarak irdelenecek ve son olarak, tezin üçüncü bölümünde öne sürülen, yeni bir kentsel dönüşüm modelinin oluşum koşulları Türkiye'nin sosyo-ekonomik ve kültürel değerleri kapsamında tartışılacaktır.

5.1. Kentsel Dönüşüm Yasa Taslağı Önerisi ve Görüşler

2004 yılında meclise sunulmuş "kentsel dönüşüm yasa taslağı" nın 3 numaralı maddesi kapsamında, 2863-3386 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 873 sayılı Milli Parklar Kanunu, 2872 sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname'nin içeriğine dayalı olarak, öncelikle kentsel çöküntü ve çöküntü bölgesinin tanımı yapılmış, daha sonra "Kentsel Dönüşüm Alanı"nın tanımı ve kentsel dönüşümün kapsamı tarif edilmiştir.

Buna göre, bilim, teknik ve sanat kurallarına uygun, sürdürülebilir gelişme ilkesi doğrultusunda sağlıklı ve güvenli yaşam çevrelerinin oluşturulması amacı doğrultusunda, bilim ve teknik kurallara uymayan yapıların tasfiyesine karar verilmiştir. Çöküntü bölgesi, yani kanun taslağındaki tanımı ile tasfiye alanı; jeolojik, jeofizik durum, deprem, taşkın, heyelan, afet tehlike riski taşıyan, ya da bulunduğu yerde korunamayan, zorunlu olarak boşaltılması gereken alanlar, dönüşüm planları gereği yerinde korunamayan yapı ve yapı gruplarının (gecekonducuların) tamamını kapsar. Kanun taslağı çerçevesinde gecekondu, imar kanunu ve mülkiyet esaslarına dayalı olarak; imar ve yapı işleri düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın, kendisine ait olmayan arazi ve arsalar üzerinde sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar olarak tanımlanmıştır.

Kanun taslağına göre tasfiye alanları şu şekilde gruplanmıştır:

- özel kanunlar ve uluslar arası sözleşmeler kapsamında yapı yasağı getirilen alanlar
- jeolojik, jeofizik durumu, deprem, taşkın, heyelan vb. gibi afet riski taşıyan alanlar
- doğal, kültürel, tarihi, ekolojik ve tarımsal değeri nedeniyle yapı yasağı ve kısıtlaması getirilmesi zorunlu alanlar
- su kirliliği ve gürültü kontrolü, hava kalitesinin korunması gibi çevresel sakıncaları nedeniyle yapı yasağı ve kısıtlaması getirilmesi zorunlu alanlar,

- havaalanlarının uçuş konisi ve mania hatlarında yapılaşma yasağı ve kısıtlama getirilmesi zorunlu alanlar,
- planlama ve şehircilik ilkeleri açısından kentsel dönüşüm planı kararı ile yapı yasağı ve kısıtlaması getirilen yoksulluğa bağlı çöküntü alanları

Söz konusu kanun kapsamında, kentsel dönüşüm alanı; mevcut dokusu, sosyal ve teknik altyapı ihtiyaçları açısından günün koşullarına, gelecekteki öngörü ve ihtiyaçlara cevap verememesi nedeniyle tasfiye, yenileme, iyileştirme ve dönüşümü gerçekleştirmek üzere, çağdaş kentsel standartlarda sosyal ve teknik alt yapısı hazırlanarak günün koşullarına ve gelecekteki ihtiyaçlara göre belirlenen alandır. Kanun taslağına göre, kentsel dönüşüm planı, imar planı bulunan ve ya bulunmayan alanlarda, mevcut dokunun kentsel iyileştirme, yenileme, gelişme ve tasfiye amacını içeren; jeolojik ve jeoteknik etüt raporlarına dayalı arsa ve arazi düzenlenmesi ve parselasyon planını esas alarak hazırlanan rapor ile birlikte, teknik ve sosyal altyapının, uygulama etap ve programları ile finans modelini de içeren 1/ 5000 ve 1/ 1000 ölçekli imar planları olarak tanımlanır.

Kentsel Dönüşüm Yasa Taslağı'nın 3. maddesi kapsamında ele alınan konular ve kentsel dönüşüme bakış, öncelikle TMMOB ve odalara kayıtlı mimar ve şehir plancıları tarafından eleştirilmiştir.

Yasa tasarısının bu hali ile, ülke kentlerinin dönüşüm sorunlarının çözülemeyeceği kanaatinde olan TMMOB, taslağın, genel çerçevesi ile "Kentsel Dönüşümü" sağlamaktan çok, yasa dışı gelişen alanların yasallaştırılması ve bu yasallaştırma işleminden kaynak sağlanması ilkesinin benimsendiğini savunmuştur. Taslağın, temel ve asıl hedefi olan konut üretimi kapsamında, kentsel dönüşüm kavramını yeni konut alanları açma bağlamına indirdiği belirtilmiştir.

TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın Mart 2004 tarihli yayımladığı bildiriye, öncelikle yasa taslağının tepeden inme olarak, danışılmadan dayatıldığı konusuna dikkat çekilmiş, oysa birçok ülkede yenileme ve yeniden üretim yasalarının genellikle yerel yönetimler ve planlama yasaları ile bir bütün olarak hazırlandığı ve bunların belli aralıklarla güncellendiği vurgulanmıştır.

Şehir Plancıları Odası'na göre, dönüşüm olgularını bir bütün olarak ele alan, geniş kapsamlı bir "Planlama Yasası"nın oluşturulması, dar kapsamlı bir Kentsel Dönüşüm Yasası'ndan çok daha anlamlıdır. Yine TMMOB Şehir Plancıları Odası'na göre, yasa taslağında, kentsel dönüşüme konu olacak alanların nasıl ve kimin tarafından, hangi ölçütlerle belirleneceği konusu da belirsiz bırakılmıştır. Oda'ya göre bu belirsizlik, toplumda son yıllarda yoğunlaşan içeriksiz, kaynak israfına yol açan, sosyal boyutları yadsıyan ve gecekonduları çok katlı

apartman dairelerine çevirmeyi başarı olarak sunan projelerin, kentsel dönüşüm olarak meşruiyet kazanmasına yol açacaktır.

Taslağa göre, tasfiye, iyileştirme ve dönüşüm alan planları çoğunlukla tekil yapı temelinde kurgulanmıştır. Şehir Plancıları Odasına göre, dönüşüm kavramının ve dönüşüm alanlarının yalnızca kapsamında kalan yapıların oluşturduğu alanlarla değil, plan hiyerarşisine uygun bir tespit ve planlama yaklaşımıyla ele alınması zorunludur. Alt ölçek planlarda yapılan parçacı iyileştirme ve dönüşüm planlarının üst ölçek planlara işlenmesi ya da işlenebilirliği zorunludur.

Yine Oda'ya göre, taslağın özel mülkiyetteki arsa ve arazileri içine almadığı görülmektedir. Oda'nın yaptığı uyarı doğrultusunda, bir dönüşüm planının, özel mülkiyete ait arsa ve arazilerin göz ardı edilerek geliştirilmesi mümkün değildir. Buna ilave olarak, kentsel dönüşümden elde edilecek gelirin kamuya döndürüleceği yaklaşımı da yeterince vurgulanmamış, çöküntü bölgelerinin kentle bütünleşmesi konusunda neredeyse hiç durulmamıştır.

Özellikle ihtiyaç fazlası konutların hangi gerekçe ile üretileceği ve bunun yerine, donatı alanlarına neden ağırlık verilmediği de, TMMOB'ne göre ayrı bir tartışma konusu yaratmaktadır.

Kentsel Yasa Tasarı'sında merkezi otoriteye uygulama ve tasarım ölçeğinde yetki vermek, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve yerinden yönetim ilkesiyle ve gündemdeki diğer yasa tasarılarıyla da çelişmekte, bu durum kentsel dönüşüm faaliyetlerinde hiyerarşik ve anti-şeffaf düzeni tetiklemektedir.

Son olarak, yasa taslağı kapsamında, dönüşüm projelerinin 6 ay içinde hazırlanması koşulu getirilmiştir. Bu, TMMOB'ne göre çok sınırlı, gerekçesi anlaşılamayan ve gerçekleşmesi olanaksız bir koşuldur. Kentsel dönüşüm alanlarının, büyüklüğüne, içinde bulunduğu fiziksel ve sosyal koşullara bağlı olarak, değişken, esnek boyutlarının olması yanında, fizik-mekansal, sosyo-ekonomik, kültürel ve psikolojik verilerle beslenip desteklenmiş biçimde, hedeflerinin belli bir süre içerisinde amacına ulaşabilecek şekilde planlanmasını gerektirmektedir ki, bu faaliyetin ihtiyacını duyduğu süreç 6 ay gibi bir zaman dilimi ile baştan belirlenemez.

5.2. Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına Eleştirel Bakış

Özellikle 1980'lerin ikinci yarısından günümüze kadar olan süreçte Türkiye'nin bir dönem sanayileşmiş, göç almış büyük kentlerinde, yani İstanbul, Ankara ve Bursa'da kentsel dönüşüm adı altında, bir çok proje ve uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

Söz konusu kentlerin özellikle son otuz yıl boyunca yaşadıkları demografik değişimlere bağlı sosyal ve fiziksel dönüşümler, oluşan yeni ulusal ve uluslar arası ekonomik ve kültürel koşulların tetiklediği kentsel dönüşüm, ya da yenileme faaliyetleri, kent içleri, çeperleri ve dışında organize edilmiştir.

Kentsel dönüşüm adı altında projelendirilmiş ve uygulanmış, ya da henüz uygulanmamış kent organizasyonları içinde, Ankara'da Portakal Çiçeği Vadisi ve Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projeleri, İstanbul'da Kuştepe ve Zeytinburnu Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Bursa'da Ertuğrulkent Dönüşüm Projesi, bölgeye getirdikleri sosyal ve fiziksel dönüşüme yönelik bakış açıları ve Türkiye'de kentsel dönüşüm faaliyetlerini örneklemeleri bakımından incelenmeye değerdir.

Bu bölümde söz konusu dönüşüm projelerinin ortak yönleri ele alınacak ve Türkiye'de, Kentsel Dönüşüm Yasa Taslağı kapsamından bağımsız yürütülmüş ve yürütülen kentsel dönüşüm faaliyetleri, ülkede kentsel dönüşüme bakış ve kentlerin asıl ihtiyacını duyduğu dönüşüm koşulları ve ilkeleri ele alınacaktır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, tüm kent içi ve dışı dönüşüm projelerinin ana temasını Türkiye'de kaliteli konut sorunu oluşturmaktadır. Kentlerdeki yoksulluğa bağlı çöküntü bölgelerindeki konut stoğundan çoğunlukla yararlanılamamaktadır. Ankara Portakal Çiçeği Vadisi Kentsel Dönüşüm Uygulaması bu anlamda bir istisnadır. Bu projede, bölge sakini, mevcut konut yapı malzemesini kısmen kullanabilmiştir.

Dolayısıyla, Türkiye'deki dönüşüm modelinin, kentsel yenilemenin yöntemi, hem kent içi hem de kent çeperi ve dışında aslında genellikle yıkmak ve yeniden yapmaya, inşa etmeğe odaklıdır. Ancak, son dönemlerde, özellikle İstanbul'daki kent içi çöküntü bölgelerinde, mevcut yapı grubunun kimlikli ve yeniden değerlendirilebilir olması durumunda, projelendirme ilkelerinin temel çıkış noktasını koruma oluşturabilmektedir.

Türkiye'de, neredeyse tüm kentsel dönüşüm örgütlenmeleri, kamu liderliklidir denilebilir. Burada, örgütlenme ve ortaklık sistemleri bakımından, kamu liderlikli kamu – özel ortaklıkları modelinden bahis etmek mümkündür. Kent içi dönüşüm projelerinde, ulusal ya da kentsel miras değeri olan bölgelerin dönüşümünde, uluslar arası aktörler, örgütlenmelerin yapı taşları olarak rol alabilmektedirler.

Yoksulluğa bağılı çöküntü bölgelerinin dönüşümünde, yerel yönetim iktidarları, yani belediyeler, dönüşüm projeleri yürütücüleri olarak örgütlenme modelinin lideri pozisyonundadır. Diğer kamusal kurum ya da kuruluşlar, özel sektör girişimcileri ve bölge sakini, mal sahibi ve kullanıcılar, yerel yönetimin uzman ekiplerince kurgulanan örgütlenme ve organizasyon modelinin diğer aktörleri konumundadır.

Portakal Çiçeği Vadisi, Dikmen Vadisi, Zeytinburnu ve Ertuğrulkent Dönüşüm Projeleri'nde, bölge sakini, proje sürecine aktif olarak katılmış, örgütlenme ve organizasyon, demokratik, paylaşımcı, şeffaf ve tabana dayalı yukarıdan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya olarak gerçekleşmiştir. Belediyeler, bu örgütlenme biçiminin adil şekilde gerçekleşmesini organize etmişlerdir.

Türkiye'deki kentsel çöküntü bölgelerinin dönüşümünde bölgenin, optimum ölçüde kullanılabilir konut sorununun çözümü, bölgenin alt ve üst yapısını kurmak ya da revize edilmesi, bölgeyi kentsel çöküntü bölgesi olmaktan çıkarıp, kentsel zirve ve buna bağılı çekim noktasına dönüştürülmesi, genel proje politikası olmuş, parsel bazında değil proje bazında yapılaşma kentsel planlama değerlerini oluşturmuştur.

Yukarıda söz konusu edilen kentsel dönüşüm proje uygulamaları, özellikle kent içinde, çoğunlukla profesyonel ekiplerce, yeni yapı malzemeleri ile gerçekleştirilirken, kent çeperlerindeki uygulamalar, kısmen de olsa kullanıcı ile birlikte gerçekleştirilebilmiştir. Yerel malzeme kullanımı yerine anonim inşaat malzemesi ve tip konut projesi odaklı tasarım tercih edilmiştir.

Portakal Çiçeği Vadisi, Dikmen Vadisi, Zeytinburnu ve Ertuğrulkent Dönüşüm Projeleri'nde, bölgenin ekonomisi, ekolojik değerleri ve eşitlik, uzlaşmacı tutum, diyalog, dönüşüm faaliyetlerinin temel dinamiklerini oluşturmuştur.

Türkiye'de uygulanmış kentsel dönüşüm projeleri sonucunda, bölgenin nüfusu, nitelik ve nicelik bakımından, büyük ölçüde değişim göstermiştir. Bölgenin yoksul sakinleri, dönüşüm sonrası, kendi istekleri ile tamamen ya da kısmen bölgeyi terk edebilmekte, bölge varsıl kesimin eline geçebilmektedir.

Genel dönüşüm politika ve planlama ilkelerine bağılı olarak, bölge kullanımı, kamusal alan çok özel odaklıdır. Kentsel dönüşüm projeleri, kamusal alan yerine özel alan odaklı olduğu için, bölgeler adına güçlü bir kamusal mekan ve kamusal yaşamdan bahis etmek mümkün değildir. Buna bağılı olarak, bölgenin kente entegrasyonu son derece kısıtlı kalmakta, bölge, eskisinden de daha kesin bir kapalılık arz edebilmektedir.

Türkiye’de, kamusal ya da kamu denildiğinde akla siyasi iktidar ve ona bağlı yerel güç odakları ve bürokrasi gelmekte, kamunun asıl sahibi olan halk, kentli sivil toplum, kamunun karşısında tanımlanmaktadır. Bu anlayış, bugün, kentsel dönüşümü planlayan, örgütleyen uzman ekiplerce bile benimsenebilmektedir. Bu algılama biçimi ve buna bağlı proje ve uygulama pratikleri, Türkiye’de bu şekilde sürdüğü müddetçe, güçlü bir kamusal mekan ve buna bağlı sosyal ve fiziksel dönüşümden, yani gerçek anlamda, Tekeli’nin (2003) de bahis ettiği gibi yapısal bir değişimden söz etmek mümkün değildir. Böylelikle, çöküntü bölgesinin kentle fiziksel ve sosyal entegrasyonu hiçbir biçimde gerçekleşmemekte, kentsel yarılma, kopma ve adalaşmalar bir ölçüde tetiklenmeye devam etmektedir.

Türkiye’deki genel imar anlayışına bağlı kanunlar, projecilik ve uygulama anlayış ve tercihleri, kullanılan yapı malzemeleri doğrultusunda, dönüşüme uğrayan bölgeler kendi mimari ve kentsel kimliklerini oluşturamamaktadır. Söz konusu projelendirme anlayış ve tercihleri, özgün kentselliğe sahip olmaktan uzak Türk kentlerini daha da birbirine benzer ve anonim kılmaktadır.

Oysa bugün, Türkiye’nin farklı bölgelerinin, farklı sosyal ve fiziksel sorunları olması nedeniyle, geliştirilecek projelerin ve stratejilerin farklı yaklaşımlara gereksinimi olduğu, her bir projenin, o kentin geleceği ile ilgili özgün vizyonunu geliştirmeye yardımcı olması gerekliliği açıktır.

Güncel bir ifade ile, kentsel yenilemelerin, her ülkede, kentte, bölgede, farklı zaman dilimlerine de bağlı olarak, hedef, kapsam ve amaçları, değişen politik, ekonomik ve sosyal koşullar altında farklılaşmaktadır. Bu bakımdan, kentsel yenileme, ya da dönüşüm, devingen bir kavramdır. Bu bağlamda, yeniden tanımlamak gerekirse, kentsel dönüşüm, kentsel sorunların çözümünde ekonomik, mekansal ve toplumsal yerel koşulları dikkate alan kapsamlı bir eylem planlama sürecidir.

Öncelikle, örgütlenme sürecinde, Türkiye için, kamunun düzenleyici, denetleyici ve karar verici, özel sektörün ise esnek ve girişimci rolünün, proje üretme ve kaynak yaratma konularında bir araya getirilmesi ve etkileşimin sağlanması temel hedef olmalıdır. Ancak, yenilemek gerekirse, Türkiye’nin kamuyu, kamusal alanı ve yaşamı, kamusal gücü ve rolleri yeniden tarif etmesi gerekliliği burada bir ön koşuldur.

Her bölgeye göre devingen bir kapsam içerecek olan dönüşüm projelerinin geliştirilmesini sağlayacak temel ilkelerden söz edilecek olursa, bunlar;

- yenilikçi yaklaşım ve yöntemlerin ortaya çıkarılması,

- uygulanabilir ve yaygınlaşabilir modellerin yaratılması,
- yerel zenginlik, kimlik ve potansiyellerin kullanılması,
- katılımcı ve işbirlikçi yöntemlerin uygulanması,
- ekonomik ve çevresel (ekolojik) değerlerin dikkate alınması ve yeniden yaratılması,
- yeni bir üretken, paylaşımcı ve adil kamu anlayışının tasarlanmasıdır.

Bu bağlamda, katılımın düzeyi ve şeklinin bölge sosyal dinamiklerine bağlı olarak tasarlanması, işbirliğinin örgütlenmesi, uzlaşma, karşılıklı diyalog ve güven ortamının ve eşitliğin sağlanması gerekliliği ön planda tutulmalıdır.

Türkiye açısından, gelecek 10 yıl içinde, özellikle kent içi yapı stoklarının bulunduğu kentsel çöküntü alanlarının dönüşümüne ilişkin proje yatırımlarının önem kazanacağı son derece açıktır. Bu bağlamda, ülkenin, yeni planlama anlayışları, yeni işbirlikleri, yenilikçi planlama ve tasarım yaklaşım ve yöntemleri, kent toprağının yeniden kullanımı ve yaşam alanlarının yeniden yaratılmasına dair politikalar üretmesi gerekmektedir. Bu üretim sırasında, her kentin ve bölgenin kendi iç sosyal ve fiziksel dinamikleri olduğu unutulmamalıdır.

Günümüzde, kentsel dönüşüm, küresel kapitalist dünyada çok etkili olmakta, buna bağlı stratejik ortaklıklar gelişmektedir. Kentsel riskler ve olanaklar yeni potansiyel alanları ve ortamları yaratmakta, bu ortamı değerlendirmek isteyen güç odakları uzun vadeli fon ve kredi mekanizmaları ile devreye girmektedir. Burada edinilen temel amaç, üretilen değer, proje değeri üzerinden paylaşılmasıdır.

Türkiye’de Ankara Portakal Çiçeği Vadisi Dönüşüm Projesi’nde olduğu gibi, parsel bazında değil proje bazında yapılaşma ve değer üretimi ve paylaşımı ortamının yaratılması gerekmektedir. Burada söz konusu edilen, imar hakkının değil yaratılan proje değerinin paylaşımıdır. Çünkü yaratılan kentsel değer, bölgenin sosyal koşullarına uygun adil ve şeffaf bir örgütlenme biçimi ve buna bağlı faaliyetler sonucunda, her kesimin ve özellikle de dönüşüme uğrayacak bölge sakininin emeği olacaktır.

5.3.Yeni Kentsel Dönüşüm Modeli Oluşum Koşullarının Türkiye Açısından Tartışılması

Tezin üçüncü bölümünde öne sürülen kentsel dönüşüm modeli oluşum koşulları bağlamında, yaratılacak kentlilik bilincinin, Türkiye’de belirli bir alan için üretilmiş kentsel dönüşüm projesiyle sağlanması mümkün gözükmemektedir. Kentli olma ya da kent soylu davranışlarının oluşması, uzun sürece dayalı bir kent belleğinin ve buna bağlı kent bilincinin oluşması ile mümkün olacak sosyal bir meseledir.

Tarih boyunca, kentli olma durumu, o kente sahip çıkma, onun devinimlerine, dinamiklerine hem ayak uydurma, hem de o dinamiklerin yaratıcısı olmanın sosyal ve mekansal imtihanıdır. Kentlilik bilinci, aslında en baştan beri değişime, dönüşüme açık olmaya, öteki ile ilişki kurmaya ve uzlaşmaya dayalıdır. Kentsel dönüşüm projeleri, bu değişimin, sosyal ve fiziksel entegrasyonun ve uzlaşmaya dayalı gelişimin özgün tetikçisi olmalıdırlar.

Türk kentleri, 20. yüzyılın özellikle ikinci yarısından bu yana özgünlüklerini yitirmekteyiz. Türk toplumunun, büyük kentlerde, mekanla, yakın çevresi ve kentiyile ilişkisi, son derece zayıflamakta, toplum, yaşadığı çevreye kayıtsız kalmaktadır. Bu anlamda, kent de özgün olarak üretilmemekte, kentsel bellek neredeyse bilinçli olarak red edilmekte, kentli kentle değil, kente rağmen yaşamayı tercih etmektedir. Şüphesiz ki, ülkenin uzun dönemdir içinde bulunduğu genel sosyo-ekonomik koşullar, sosyo-kültürel ve siyasi gerilim de kentlerin özgün, üretken gelişimini engellemekte ya da aksatmaktadır. Eşitlikçi ya da adil olmayan bir sosyal ortamda, topluluklar, içe kapalı yaşamı tercih etmekte, kentsel entegrasyon fiziksel ve sosyal anlamda sağlanamamaktadır. Böyle bir ortamda, kentle ilişkilendirilebilen, eşitlikçi bir kentsel dönüşüm projesinden bahis etmek de son derece güçtür.

Yaklaşık son kırk yıldır göç alan büyük kentlerde, hem ekonomik farklılaşmaya dayalı hem de etnik, hemşehricilik ve akrabalığa dayalı ayrımcılık, ötekileştirme ve buna bağlı kentsel yarılımlar, kopma ve adalaşmalar oluşmaktadır. Bu anlayış, etkileşime dayalı, üretken, aktif bir kamuyu çoğunlukla baştan red etmekte, kamusal alanı, siyasi güce ve onun yerel uzantılarına baştan terk etmektedir. Türkiye’de en baştan beri kamu ve toplum, karşılıklı iki ayrı kutuba yerleştirilmiş, birbirine ötekileştirilmiştir. Kamu, soyut ve otoriteye dayalı bir kavram olan siyasi güce ve onun yerel uzantılarına terk edilmiş, böylece kamunun ve kamusal alanın içi boşaltılmıştır. Söz konusu çarpık algılama biçimi, kentsel dönüşüm proje sürecindeki örgütlenme, organizasyon, sermaye kaynaklarının organizasyonu, aktörler arası ortaklıklar, projenin politikası, kentsel planlama yaklaşımlarını ve hatta mimari tasarımı bile etkilemektedir.

Türkiye’de uygulanması düşünülen kentsel dönüşüm projelerinde, kamusal alan ve kamusal alan yeniden tanımlanmalı, bölge sakini ve toplum, proje sürecine dahil edilmeli, bilinçlendirilmeli ve öne çıkarılmalıdır.

Türkiye’de karışık olan bir başka konu da mülkiyet sistemidir. Öncelikle bu sistemin üst ölçekte yeniden planlanması gerekmekte, böylelikle gerekli mülkiyet transferleri, dönüşüm sürecinde sorunsuzca gerçekleştirilebilmelidir. Her bölge ve kentin kendine özgün mali kaynakları olabilmektedir. Proje sürecini ve uygulanmasını sağlayacak sermaye birikimi, söz

konusu mali kaynakların kullanımı ile oluşturulabilir. Karışık mülkiyet sistemi, parsel bazında değer paylaşımını zorlaştırmakta, bu anlayış bölgeyi de değerli kılamamaktadır. Proje bazında bir değer yaratımı ve paylaşımı öngörüsü, sermaye kaynaklarını da kendiliğinden üretebilir.

Sermaye kaynaklarının oluşturulması kentin yerel kaynakları ile sağlanmalı ve bu birikim süreci şeffaf olmalıdır. Böylelikle, dönüşümün gerçek sahibi bölge sakinleri ve kentliler olabilmektedir. Aksi takdirde, sermaye kaynakları Türkiye’de özel sektör ya da siyasi irade tarafından sağlanmakta, bu da bölgeyi oranın gerçek sahiplerinden uzaklaştırmaktadır.

Türkiye’de sistematik planlama ve projelendirmeye dayalı yapı stoğu, her zaman el değiştirmeye açıktır. Yoksul kesim, önceden tasarlanmış, planlanmış, projelendirilmiş bir bölgede yaşama hakkını yitirmektedir.

Ankara Portakal Çiçeği Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi’nde olduğu gibi, yerel yönetime bağlı uzman gruplar, dönüşüm örgütlenmesine liderlik etmelidirler. Ancak bu şekilde sürecin eşgüdümlülükle yaşanması sağlanabilmektedir. Bölge sakini ve halk, genellikle kent için duyarlı olmaktan uzak, kamudan habersiz bırakılmış, cahil, ekonomik koşulları olumsuz ve bencil olabilmektedir. Aynı bencillik ve kente duyarsızlık özel sektörde de son derece gelişkin olduğundan, söz konusu uzman liderliğine odaklı örgütlenme biçimi, Türkiye gibi ülkelerde son derece etkin ve önemlidir.

Türkiye’de üretilen kentsel dönüşüm projelerinde analiz safhası ile planlama ve tasarım safhası birbirinden kopuk gelişebilmekte, bu durum yanlış kent kararları alınmasına ve geri dönülmez kentsel uygulamaların yapılmasına yol açmaktadır. Kentsel dönüşüm proje sürecinde, uzman ekipler arasında gerçek, aktif, paylaşımcı ve üretken bir koordinasyon sağlanmalıdır. Türkiye’de, siyasi irade, yerel yönetim, uzman ekipler (planlamacı, tasarımcı, sosyolog, mühendis vb.) ve girişimci arasında zihinsel kopukluklar vardır. Türkiye’de, siyasi ve / veya ekonomik olarak en güçlü olan, dönüşüm projesini yönlendirebilmekte, en azından süreci etkileyebilmektedir. Bu anlamda, bölge sakini ya da kullanıcının sürece mümkün olduğunca aktif biçimde dahil edilmesi şarttır.

Modelde öne sürülen “ güvenilir bir arazi ve mülkiyet” sistemine erişebilmek için, güvenilir, işleyen bir hukuk sistemine ihtiyaç vardır.

Öneri dönüşüm modelinde söz konusu edilen yeni altyapı sistemi aslında kentin bütünsel bir sorunudur.

Kentsel dönüşüm kapsamında yapılacak tasarımın özgünlük boyutu, bina kullanımına getirdiği dayanıklılık, esneklik, ekonomi ve dönüştürülebilirlik boyutu Türkiye için çok önemlidir.

Dönüşüm projesinin uygulama safhasına bölge sakininin katılımı, Türkiye özelinde son derece önemlidir. Bölgedeki yoksul kesim, uygulamaya katılarak meslek edinebilmekte, dönüşüm projesine sermayesi yerine emeği ile katılarak, proje değerinde de pay sahibi olabilmekte ve en önemlisi, bölgeyi sahiplenmektedir.

Türkiye’de ve dünyada her bölgenin ve kentin kendi sosyal ve fiziksel koşulları olduğu için, buna bağlı olarak da farklı kentsel dönüşüm senaryoları, örgütlenme ve organizasyonları, politika, planlama ve tasarım anlayışlarını benimsemek son derece geçerli bir tutumdur.

Ancak, özgün mimari ve kentsel dilden yoksunluk, ekonomik sıkıntı ya da özgün ve içkin ekonomik kaynak yaratamamak, sivil toplumdan uzaklaştırılmış kamu, buna bağlı adil, eşitlikçi ve üretken olmayan kamusal mekan, oynak, belirsiz, parçalı mülkiyet sistemi ve işlemeyen hukuki süreçler, göç, yetersiz altyapı, çok merkezlilikten yoksun kentsel örüntü, hemşehrilik ve akrabalığın ölçüsüne dayalı yerleşim tercihleri, baskınlaşan ya da baskınlaştırılan özel mekan, sosyal ve fiziksel yarıma, kopma ve adalaşmalar, Türkiye’nin büyük kentlerinin ortak sorunudur. Bu anlamda, söz konusu kentsel sorunları dikkate alacak, önceden tasarlanmış, ilkeli bir kentsel dönüşüm sistemi, ya da üretilecek model oluşum koşullarının, söz konusu kentlerin gerçek yapısal dönüşümünde ve gelişiminde, önemli rol oynayacağı kesindir.

6. DEĞERLENDİRME ve SONUÇLAR

20. yüzyılın sonu itibari ile dünya pazarı, küreselleşmiş bir ekonomi ve buna bağlı kültürel bütünleşmecilik, neredeyse tüm dünya kentlerine, bölgesel kentlere ya da kentsel bölgelere, yani metropollere ve bir çok büyük kente egemen olmuştur. Alain Touraine'e (2005) göre bugün, aynı zamanda, küresel kapitalizme bağlı olarak, varıllık ve yoksulluk ikililiği üzerinden toplumsal dizgelerin, sosyal değerlerin parçalandığı, bir karşıtlıklar evreni yaşanmaktadır.

Metropoller, söz konusu varıllık ve yoksulluğun, zirve ve çöküntü bölgelerinde, yan yana, ancak birbiri ile neredeyse ilişkisiz biçimde yaşandığı, kapitalist sistemin üretim ve tüketim iklimleridir. Söz konusu büyük dünya kentleri, özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden bu yana, ekonomik anlamda, varıllık – yoksulluk biçimleri ve mülkiyet değerleri bağlamında, ikili sosyal ve fiziksel yapılanmaların, ötekilendirmelerin ortamıdır denilebilir.

Sadece yoksulluk bölgeleri kentsel çöküntü alanları değildir. Aslında afet ya da savaş geçirmiş kent içi bölgeler, güncel işlevini yitirmiş ve terk edilmiş tarihi kent merkezleri, kullanım dışı kalmış ve kentin içinde konumlanmış sanayi ve liman yerleşimleri de, kapitalizmin güncel döngüsünün dışında yer almaları bakımından, sistemin birer çöküntü bölgesi olarak değerlendirdiği, sürekli ancak düzensiz biçimde büyüyen ve gelişen metropollerin karanlık, çukur alanlarıdır.

Bu anlamda, bir çok dünya kentinin, ancak özellikle 3. dünya metropollerinin ortak sorunu, kentsel çöküntü bölgeleri ve kapitalist odakların yerleştiği zirve alanlar arasındaki kenarlaşmalar, kent bölgelerinin yarılarak birbirinden sosyal ve dolayısıyla çoğunlukla fiziksel olarak kopmaları, adalaşmalarıdır. Kentin, parçalı ve süreksiz gelişiminin ana temasını, birbirinden kopuk, birbirini tanımlamayan, sosyal ve fiziksel oluşum koşulları bakımından birbirinden son derece farklı yerleşimler, yani sosyal ve mekansal anlamda karışım yerine kutuplaşmalar biçimlendirmektedir.

20. yüzyılın küresel kapitalist rekabet ortamı bağlamında, büyük dünya kentlerinin söz konusu yarışlarında geriye düşmemesi, kentin bulunduğu bölge ve ülke açısından büyük önem taşımaktadır. Yarıştan geri kalmamak amacını taşıyan her büyük kentin, öncelikle, sosyal ve fiziksel açıdan dengeli gelişmesi ve büyümesi, mevcut tüm yer altı ve yerüstü kaynaklarını optimum değerlerde kullanabilmesi gerekmektedir. Son çeyrek yüzyıldır bu gerçeğin farkında olan kapitalizm, kentin fiziksel ve sosyal yapılanmalarını, bir bakıma kentin coğrafyasını yeniden haritalandırmanın gerekliliğini bir biçimde kavramıştır.

1980'lerden bu yana, kentsel dönüşüm kavramı altında, birçok metropolde ve büyük kentlerde, kentin dengeli ve sürekli gelişiminin sağlanması amacıyla, kentsel çöküntü bölgelerine yönelik yenileme çalışmaları proje ve uygulama kapsamında yürütülmektedir.

Tezin odaklandığı alanlar, yoksulluk bölgeleridir. Bu bağlamda, gerek tezin 3. bölümünde yer alan ya da almayan yoksulluğa bağlı çöküntü bölgelerinin, dönüşüm proje senaryoları ve uygulamaları incelendiğinde, söz konusu dönüşüm sürecindeki örgütlenme ve organizasyonlar, yaratılan finans kaynakları, proje senaryoları, projelendirme biçimleri ve uygulama yöntemleri, küçük istisnalar dışında, bir çok yönden birbirine benzemektedir.

Özetle belirtmek gerekirse, kentsel dönüşüm organizasyonları ve örgütlenme biçimleri, çoğunlukla kamu liderlikli, kamu – özel sektör ortaklıklarına bağlı, gerçek kamu olan toplum ve bölge sakininin, küçük ortak konumunda pay sahibi olabildiği sosyal yapılanmalar olmuşlardır. Söz konusu organizasyon ve örgütlenme biçimlerini belirleyen en büyük etken, dönüşüm proje ve uygulaması için yaratılan, ulusal ya da uluslar arası düzeyde, kamusal ve çoğunlukla özel sektörel finans kaynakları ve güç odaklarının tutumudur. Dönüşüm proje ve uygulamasının finansmanı, genellikle bölgenin kendi iç sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı, mülkiyet organizasyonlarından değil, büyük ölçüde dış kaynaklarca sağlandığından, proje organizasyon ve örgütlenme biçimleri, bölge sakininin ötekileştirilebildiği, hatta yok sayılabildiği, anti-demokratik, şeffaf olmayan düzenler olabilmektedir. Bu durum, şüphesiz ki, proje uygulaması sonrası bölgenin yeni kullanım biçimlerine de yansıtılabilmektedir.

Dönüşüm proje senaryosu, çıkış noktasını, bölge, kent ve hatta ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve fiziksel koşullar şekillendirmediği takdirde, projelendirme süreci, organizasyon ve örgütlenmeler, yaratacağı sosyal ortam ve buna bağlı mekan anlayışı bakımından projenin kendisi, bölgeye ve kente yabancı kalabilmektedir.

Kurgusunu, o bölgenin, kentin ve ülkenin sosyokültürel ve ekonomik yapısını ve ihtiyaçlarını, fiziksel şartlarını dikkate almadan oluşturan dönüşüm proje uygulamaları sonucunda bölge, öncelikle mevcut sakinini yitirmekte, bölge el değiştirmektedir. Bölge nüfusunun, dönüşüm sonrası yer değiştirmesinin temel sebebi, projeye bağlı üretilen konut stoğunun, dönüşüm finans kaynaklarının dayatması ve borçlanmalar dolayısıyla, senaryo gereği üst gelir gruplarının hedeflenmesi sonucu, varsıl kesimin eline geçmesidir.

Bölge sosyal ve fiziksel yapısına yabancı dönüşüm senaryoları sonucu, yoksulluğa bağlı çöküntü bölgeleri, sosyal ve fiziksel açıdan kentle entegrasyonunu iyice yitirebilmektedir. Senaryolar, özgün kentsel doku ve mimari üretimini gerçekleştirememektedir. Bölge,

dönüşüm sonrası, anonim bir şehircilik ve mimari dile sahip olmakta, bu anlamda kent belleğinin aşınmasına yol açmaktadırlar.

Dönüşüm projelerinin ana temasını, bölgenin ve kentin ihtiyacını duyduğu düşünülen konut sorununun çözümünün bir parçası olabilmek oluşturmakta, bölge, kentin asıl meselesi olabilen çok merkezlilik doğrultusunda çok işlevli olarak tasarlanamamaktadır. Dengeli özel ve kamusal alan dağıtımının yapılamadığı, genellikle konut hakim işlevli bölgeler, dönüşüm sonrası kendi ekonomik döngülerini, yani iç işleyişlerini sağlayamadıkları gibi, nicelik ve nitelik olarak yetersiz kamusal mekanları ile kentle bütüncül bir ilişkiye geçememektedir. Daha açık bir ifade ile çöküntü bölgesi, kentsel yenileme sonrası daha kapalı bir yerleşim alanına dönüşmekte, kentle entegrasyon sağlanamamakta, kentteki adalaşmalar artmaktadır.

Bugün, her ülkenin, o ülke kentlerinin ve o kentlerin içinde veya çeperinde konumlanmış çöküntü bölgelerinin sosyokültürel, ekonomik ve fiziksel özellikleri, birbirlerine göre büyük farklılıklar barındırmaktadır. Söz konusu farklılıklara bağlı olarak, çöküntü bölgeleri için öngörülen dönüşüm senaryolarında da farklılıkların olacağı, tek bir kentsel dönüşüm senaryosu uygulamasının her çöküntü bölgesi için sosyal ve fiziksel bakımdan çözüm oluşturamayacağı son derece açıktır.

Bölgenin dönüşümü ile ilgili üretilen politikalar, ülke gelişim ve planlama politikaları ile diyalektik bir ilişki içinde olmadığı sürece, geçerliliklerini yitirmek durumundadırlar. Bu da, dönüşüm politikasının uygulanmamasına, ya da uygulandıktan sonra ülke, kent ve bölgenin fiziksel ve sosyal gerçekliğine yabancı kalmasına yol açmaktadır. Söz konusu yerel gerçeklikten uzaklaşıldığı takdirde, bölge kullanıcısının, yani yoksulun yararına olan her şey zararına gelişmekte, bölge, orada yaşayanın, o kentin ve hatta ülkenin bir parçası olmaktan çıkmakta, tanımsız global-kapitalist bir yok mekana dönüşmektedir. Bu durumda, kentteki söz konusu sosyal ve fiziksel gelişim dengesizliği büyümekte, kentsel yarıklar fiziksel ve sosyal anlamda derinleşmektedir.

Dolayısıyla burada, tek bir dönüşüm modelinden bahis etmek imkansızdır. Ancak, tezin ikinci bölümünde irdelenmiş bazı kentsel dönüşüm proje ve uygulama örneklerinin de tekrar gözden geçirildiğinde, yeni bir dönüşüm modelinin oluşum koşullarından, proje üretimi ve yönetiminde genel yaklaşım ilkelerinden, uygulama yöntem biçimlerinden söz etmek mümkündür.

Öncelikle belirtmek gerekirse, kentsel dönüşüm proje ve uygulamaları, kentin bölgeleri arası entegrasyonu sağlamaya yönelik, kenti üreten, kenti bir bütün olarak ele alan yapıda olmalıdır. Bölgenin ve bölge nüfusunun İlhan Tekeli'nin (2003) vurguladığı gibi yapısal

dönüşümünün sağlanması bakımından proje senaryosu bölge sakini ile birlikte oluşturulmalı, toplum, proje ve uygulama sürecinde aktif rol oynamalıdır. Böylelikle dönüşüm, bölgenin, bölgenin bulunduğu kentin ve ülkenin gerçekten ihtiyacını duyduğu yönde sosyal ve fiziksel olarak gelişebilir. Bölgenin, kentin diğer bölgeleri ile entegrasyonunun sağlanması ve kentin çekim merkezlerinden biri olabilmesi için, sadece barınma değil bir çok işlevin yerine getirilebildiği bir alana dönüştürülmesi, bölge halkının sağlık, eğitim, istihdam problemlerinin çözümü bakımından da önemlidir. Bu noktada, dönüşüm sonrası parsel bazında değil proje bazında değer paylaşımı tercih edilmelidir. Proje bazından değer paylaşımı sayesinde, hem proje kendi kendisini ödeyebilecek, hem dönüşüm istihdam, barınma, sağlık ve eğitim gibi konularda sürdürülebilir olacak, hem de bölge bu yolla kentle gerçek anlamda entegrasyon sağlayacaktır. Özel ve kamusal mekanların tasarımı bu anlamda son derece önemlidir.

Proje, finans kaynaklarını kendi iç dinamiklerinden yaratabilmelidir. Proje bazında üretilen değerlerin gerek mülkiyet gerekse işletme değerinin kamu liderlikli ortaklaşa adil paylaşımı; oluşturulacak arazi bankası ve yaratılacak özel fonların kontrolünü ve yönetimini sağlayacak iç şirketleşmeler ile projenin sermayesini, bölgenin sahip olduğu emeğe ve birikime dayalı sosyoekonomik değerleri ve fiziksel potansiyeli üretebilir.

Yeni dönüşüm modeli organizasyon ilkeleri ve buna bağlı örgütlenmeler, tabana dayalı, şeffaf ancak mutlaka kamu liderlikli olmalıdır. Burada, kamu kuruluşlarının liderlik ettiği, çok yönlü, demokratik, şeffaf ve etkileşimli ortaklıklardan bahis edilmektedir. Sivil toplum kuruluşları, uzman ekipler, yönetici grup, girişimci ve halk arasında diyalogu sağlayan, arazi yüzü oluşturan bir role sahip olmalıdır.

Kentsel dönüşüm aslında temelinde bir uzlaşma projesidir. Ancak, uzlaşmanın sağlanmasında kamu kuruluşlarının liderlik ve hakemlik etmeleri, gereken yerlerde tıkanıklıkların aşılmasını sağlayıcı etkinlikte rol oynamaları son derece yararlıdır.

Yeni bir dönüşüm modelinin güdeceği temel politikalar, buna bağlı planlama ve tasarım ilkeleri, bölgenin, kentin ve ülkenin sosyal ve fiziksel gerçekleriyle uyumlu olması şarttır. Ekolojik ve ekonomik değerlerin, eşitliğin doğru biçimde uygulanması şarttır. Kent belleğinin pekiştirilmesi, kent kimliğinin korunması ve kentin özgün üretiminin sağlanması dönüşüm politikasının içinde olmalıdır. Bölgeye uzun vadeli yatırımın teşviki, sürdürülebilir ekonomik ve sosyal yaşam, kentin konut ve altyapısal problemlerinin çözümü, yine modelin temel ilkeleri içindedir.

Proje bütünü içinde, yapılacak analizler, sağlanacak interaktif katılım sayesinde deneysellikleri, ve güncellikleri ile proje senaryosunu, kurgusunu, genel politikayı, planlama

ilkelerini ve tasarımı doğrudan etkileyebilmelidir. Proje politikası, planlama ilkeleri, tasarım ve uygulama biçim ve yöntemleri birbirlerini etkileyen geri dönüşümlü süreçlerdir.

Özellikle 3. dünya ülke metropollerindeki çöküntü bölge sakinlerinin uygulama safhasına katılımının sağlanması, bölgeyi sahiplenmeleri, projeye emeklerini koyarak ortak olmaları ve yeni bir meslek öğrenmeleri açısından son derece önemlidir.

Özetle yinelemek gerekirse, her bölgeye göre devingen bir kapsam içerecek olan dönüşüm projelerinin geliştirilmesini sağlayacak yeni model temel ilkeleri;

- yenilikçi yaklaşım ve yöntemlerin ortaya çıkarılması,
- uygulanabilir ve yaygınlaşabilir modellerin yaratılması,
- yerel zenginlik, kimlik ve potansiyellerin kullanılması,
- katılımcı ve işbirlikçi yöntemlerin uygulanması,
- ekonomik ve çevresel (ekolojik) değerlerin dikkate alınması ve yeniden yaratılması,
- yeni bir üretken, paylaşımcı ve adil kamu anlayışının tasarlanmasıdır.

Kapitalist güç odaklarınca bugün, zaman, mekan ve daha genişlemiş haliyle coğrafyalar bir biçimde hakimiyet altına alınmaktadır. Kentler, ülkeler arasında yaratılan ticari eksenler, varıllık ve yoksulluk durumları üzerinden tanımlanan, yeniden tarif edilen kitleler, kabulcü ya da dışlayıcı bölgelemeler ve bu anlayışın simgelerinin bir bölümünü oluşturan, haz ya da korku mekanları, anıtlar, yasak mekanlar, kontrol mekanizmaları, çalışmanın, üretim ve tüketimin ritüel mekanları, aslında Rem Koolhaas'ın söylemiyle (1995) şeylerin uçlarını kapatan, birleştiren ve giderek nesnelleşen, objelerin biriktirildiği objelerin üretimi mimarlık yolu ile tasarlanmaktadır.

Günümüzde kent, artık açık uçlu, potansiyeller ile dolu, bir araya getirci, eşitlikçi ve üretken kamusalılığı ile antik kentin tam tersi yönde, daha çok çeşitli projelerin bir araya getirildiği, zamanında sabitleştirildiği, arazi ve iklimin sürüp giden etkenliğinin egemen olduğu, kapalı bir ortamlar bütünü olarak düşünülür.

Öyleyse bugün, planlamanın ve tüm diğer sosyal disiplinlerin bundan sonra cevabını vermesi gereken soru, bu koşullar altında ve yeni toplumsal kabuller ve umutlar bağlamında şu olmalıdır: Eğer toplumsal hayat, toplumsal eşitliği ve herkesin refahını geliştirecek biçimde rasyonel olarak planlanacak ve kontrol edilecekse, o zaman üretim, tüketim ve toplumsal etkileşimin zaman ve mekan haritalandırılması nasıl olmalıdır?

Ya da Charles Taylor'ın (2004) belirttiği gibi, bütün ayrılmışlıklara rağmen ya da bunları ortaya çıkararak yapısal engelleri ortadan kaldırarak eşit ve özgür (değerlerin nasıl tanımlanacağı değişecektir) bir ortak yaşam; adil ve çoğul bir kimlik ya da kolektif tecrübe nasıl mümkün kılınabilir?

Bu soruya bir yanıt biçiminde, Touraine'e göre bugün yapılması gereken, hem farklılıkları hem de benzerlikleri bulunan bireyler ve ortak düzenimler arasındaki iletişime dayanan yeni bir modernliğin doğmasını sağlayacak koşulları yaratmaktır.

Henüz daha planlama sürecinde, tasarımcılar, kentteki sosyal kutuplaşmayı yok edecek, kent yarıklarını dikecek, varıl ve yoksul kesimi, öteki ve berikiyi samimi ve üretken, dayanışmacı ve saygın bir kamusal ortaklığa ve iletişime teşvik etme endişesi taşımalıdır. Söz konusu edilen kamusal alanın inşası gerçekleşmediği takdirde, dönüşüme uğratılmak istenilen çöküntü bölgesinin, kentle entegrasyonunun fiziksel ve sosyal anlamda gerçekleşmesi pek mümkün gözükmemektedir. Böyle bir inşa anlayışından yoksun dönüşüm projelerinin de, tam tersine, aslında tartışmasız büyük bir kent problemi olan "sosyal kutuplaşma mekanları"nın üretimine katkıda bulunduğunu gösterir.

Bugün Karl Marx'ın (2003) da belirtmiş olduğu gibi, mülk sahibi sınıf, beş para ödemediği kamusal alanı çalmıştır. Kamusal alan, yerel zeminiyle birlikte mekanını kaybetti, şeffaflığını ve anlaşılabilirliğini yitirmiştir (Habermas, 2004). Depolitize olmuş kamu mekanları, transferlerin yapıldığı, geçip gidilen, kişisel bir pasif deneyim alanıdır. Özel hayatın kutsandığı kentin en önemli unsuru, günün en büyük kısmının geçtiği ev olmuştur (Benevolo, 1995).

Oysa mekanın yitiren kamusal alan, birinci yönüyle, mekansal bir kavram; toplumsal yaşantımız içinde fikirlerin, ifadelerin ve tecrübenin üretildiği, açığa çıktığı ve paylaşıldığı, dolanıp yayıldığı ve müzakere edildiği toplumsal alanları (kamusal mekanlar); bu süreçte ortaya çıkan anlam muhtevasını (kamuoyu, kültür, tecrübe) ve bu anlam üretim sürecini oluşturan ya da bu süreç içinde oluşan kolektif gövdeleri, ulusal birimlerden ulus altı birliklere ve giderek ulus üstü ve küresel düzleme dek uzanan kamuları tanımlamaktadır (Özbek, 2004).

Bir toplumda var olan kamusal alanın genişliğini ve sınırlarını, düşünce, ifade, bilgiye erişme, tartışma, toplanma, örgütlenme ve tanınma özgürlüklerinin gelişmişliği ve ayırt etmeksizin herkesi kapsayıcılığı, yani eşitlik, çokluk ve farklılıklar belirlemektedir (Özbek, 2004).

Bu bağlamda, çağdaş bir kentsel planlama ilkesi olarak öncelikle ve ivedilikle düşünülmesi gereken konulardan biri de, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını ve kentsel çelişkileri en aza indirecek, kentlerdeki yaşam kalitesini arttıracak, kapsayıcı aktif katılımı odağına alan bir kamu yönetim sisteminin ve kamusal alanın kurulması, kurgulanması ve böylesi bir sistem içinde merkezi ve yerel yönetim birimlerinin tamamlayıcılık ve bütünlük ilkeleri uyarınca çalışmalarının sağlanması gerekmektedir (TMMOB, Bülten, 2004).

Lefebvre' e (1973) göre, toplumu değiştirmek, yaşamı değiştirmek, eğer ele geçirilen mekanın üretimi gerçekleşmiyorsa bir anlam ifade etmemektedir. Kentsel dönüşüm modelleri, hem mekanın hem de kullanıcının değişimi ile ilgili sorumluluk yüklüyorsa, Tekeli'nin (2003) ifade ettiği gibi yapısal bir değişimden söz etmek mümkün olabilmektedir.

Özgürlüğün, yaratıcılığın ve adil paylaşımın ortamı olarak kamusal alan, kurulacak üretimi ve paylaşımcı iletişime ev sahipliği yapabilmelidir. Öteki ve beriki arasındaki mesafelere saygı duyan, ama aynı zamanda da iletişimi yaratan, gizli bir anlaşma gerektirmeyen, ama karşılıklı saygı isteyen, her iki tarafında birbirini eşit görmesini gerektiren ve bütün bunların başka bir güç tarafından benimsenmediği bir arkadaşlık ilişkisinin (Touraine, 2005) kurulması ancak güçlü bir kamu imgesi ile mümkündür. Bir çok az gelişmiş ülkede ve Türkiye'de de kamu, toplumdan öte hatta topluma karşıt soyut bir otoriter sistem olarak tanımlanmaktadır. Kamunun ve toplumun aslında aynı kavramlar olarak yeniden örtüştürülmesi gerekmektedir. Söz konusu gelişimci, paylaşımcı ve üretken ilişkiler bütünüünün kurulmasında en büyük katkı kamusal alana ve kente geri dönmesi koşulu ile sanat ve oyun aracılığıyla sağlanması mümkündür.

Bugün tam tersine, kent ortamı sanattan uzaklaştırılmıştır. Sanat, kentin elinden alınmış ve boş zamanları doldurmak için belli yerlere özgü bir deneyim haline gelmiştir. Kentten ayrılan duygu, incinebilir ve korunmasız bir duruma gelmiş, duygudan ayrılan kent, yabancılığa ve düşmanlığa tanıklık edebilen değişmez bir arka plan olarak kalmıştır (Benevolo, 1995).

Bugün neredeyse içine nesnelere yerleştirildiği yine nesnel bir şey haline getirilmiş (Tschumi, 2000), parçalı ilişkiler kurduran, kutuplaşmaların, adalaşmaların, yarılmaların, süreksizliğin ortamı, genetik olarak aktarılmış gibi görünen, biyolojik olarak belirlenen somut mekanın içine, olabildiği ölçüde algısal ve simgesel mekanı zerk etmek, parçalanmış ve süreksizleşmiş mekanı, zamanı, toplumu bir başka ifade ile öteki ve berikiyi birbirine yaklaştıracaktır. Bu anlamda, yeni kentsel dönüşüm modelinin kurgulayacağı kamusal alanın oluşum ilkeleri, yapısal dönüşümün tetikçisi olarak son derece büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Abbott, J., (1999), "NBN Scoops Newham", The Architects' journal, 4:43-48
- Açıklık, F., (2006), "Entegratif Toplum ve Muarızları: Merkez-Çevre Paradigması Üzerine Eleştirel Notlar", Toplum ve Bilim, 105:98-104
- Adams, L., (2004), "Das Vermaechtnis der Yoruba", Bauwelt, 48:1120-1128
- Adriano, M., (2001), "Renovation the Historic Center of Mexico City", Domus, 5:31-35
- Akalın, Ö., (2003), Kentsel Dönüşümün Uygulanabilirliğine Yönelik Bir Alan Araştırması, Dolapdere Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul
- Akbal, Z., (2004), "Kamusal Alan, Deneyim ve Kluge, Kamusal Alan", Hil Yayın, 12:27-38
- Akbar, O., (2005), "Die IBA Stadtumbau 2010: Ein Experiment, Die Anderen Staedte, IBA Stadtumbau 2010", JOVIS Edition Bauhaus, Dessau
- Akcan, E., (2000), "Stalker'in Yürüyüşü", Domus, 11:43-48
- Akinbiyi, A., (2004), "Lagos: All Roads", Bauwelt, 48:1138-1146
- Aksoy, A., (1999), "İstanbul'da Mekanla İmtihan, Birikim, 7:21-25
- Aksoy, M., (2003), Kentiçi Kampus Sorgulaması, 2030'lara Doğru Berlin Teknik Üniversitesi Kampusu, Yapı, 254:38-41
- Aksoylu, S., (2001), "Kentsel Ufuk Çizgisi ve New York Gökdelenleri", Arredamento Mimarlık , 12:24-26
- Alpay, B., (2001), "Kentsel Tasarım Politikası", İstanbul Kentsel Tasarım Sempozyumu, 1-30 Eyl. 2001, İstanbul
- Amaboldi, M., (2002), "Shin Takamatsu Architecture", L'ARCA, 202:103-107
- Amin, A., (2005), "Die Lokale Gemeinschaft Auf Dem Prüfstand, Die anderen Staedte", IBA Stadtumbau 2010, JOVIS Edition Bauhaus, Dessau
- Anders, G., (1998), Stadt der Öffentlichkeit, Haag+Herchen Verlag, Berlin
- Anderson, K., (1998), "Sites of Difference: Beyond a Cultural Politics of Race Polarity", Cities of Difference, The Guilford Press, Londra
- Andreoli, C., (1999), "Rom, Via Flaminia", Bauwelt, 48:1159-1162
- Andreoli, C., (1999), "Rom, Via Pasolini", Bauwelt, 48:1165-1169
- Andreotti, L., (2003), "Ludic Practices of The Situationist Urbanism", Abitare, 420:34-41

- Andrusz, G., (1996), "Structural Change and Boundary Instability", Cities after Socialism, Blackwell Publishers Ltd., Londra
- Angelil, M., (2003), "Dynamische Kartografie", Deutsche Bauzeitschrift, 7:03:22-26
- Architecture Studio, (2003), "Shanghai Expo", The Architects' journal, 10:52-58
- Arıkanlı, M., (2004), "Başka Bir Dünya Mümkün mü?", Kamusal Alan, Hil Yayın, 12: 46-52
- Arıkoğlu, K., (2003), "Kapalı Banliyöler ve Kapalı Siteler: Düşünceler", Arredamento Mimarlık, 7-8:48-55
- Arlı, A., (2006), "Devletin Sürekliliği, Devrimin Muhafazası, Toplumun Denetimi Sorunu: Merkez-Çevre Paradigmasının Sınırlılıkları Üzerine Notlar", Toplum ve Bilim, 105:62-68
- Arslan, R., (1989), "Gecekondulaşmanın Evrimi", Mimarlık, 06:14-21
- Axthelm, D., H., (1996), "Planung, Investment, Politik, Stadtentwicklung", Campus Verlag, 12:22-32
- Aydın, S., (2006), "Paradigmada Tarihsel Yorumun Sınırları: Merkez-Çevre Temellendirmeleri Üzerinden Düşünceler", Toplum ve Bilim, 105:72-77
- Aygün, T. (1990), Kent Merkezlerinin Yenilenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul
- Aymonino, C., (1998), "Theatre Complex, Avellino", The Architectural Design, 03:64-68
- Baganz, G., (1994), "Ort Ineinssetzen: Nur Verluste?", Risiko Stadt, Junius Verlag, Berlin
- Balamir, M., (2005), "Türkiye'de Kentsel İyileştirme ve Dönüşüme İlişkin Güncel Öneri ve Modeller", Mimarlık, 03:34-40
- Bali, R., (1999), "Çılgın Kalabalıktan Uzak...", Birikim, 07:20-27
- Ballhausen, N., (1997), "Eine Hochschule Als Generator der Stadtentwicklung", Laakhaven, Bauwelt, 43/44:881-916
- Ballhausen, N., (2004), Le Projet Utopia, Bauwelt, 27:375-383
- Baransü, B., (1989), Şehir Yenileme, Reyo Basımevi, İstanbul
- Bartels, O., (2004), "Aufschnüren der Wespentalle, Die Andere Stadt", Deutsche Bauzeitung, 4/04:55-60
- Basatemür, B., S., (2001), "Kıyılar ve Kıyı Gelişim Projeleri: Londra'nın Eski Liman Alanları Docklands", XXI, 03-04:28-42
- Basilico, G., (1999), Cityscapes, Thames & Hudson, Londra

- Basilico, G., (2004), Buenos Aires, A city That Contains a Thousand Other Cities, Domus, 11:24-30
- Baydur, M., (1999), “New York ve İstanbul”, İstanbul Dergisi,01:52-57
- Beck, U., (1994), “Risiko Stadt – Architektur In der Reflexiven Moderne, Risiko Stadt”, Junius Verlag, Berlin
- Begel, E., (1996), “Kentlerin Doğuşu, Kent ve Kültürü”, Cogito,96:33-41
- Belpoliti, M., (2005), The Concrete Labyrinth, Domus, 5:23-28
- Benevolo, L., (1995), Avrupa Tarihinde Kentler, Afa Yayıncılık A.Ş., İstanbul
- Benhabib, S., (1996), “Kent ve Kültürü, Kamu Alanları Modelleri” , Cogito, 96:33-41
- Berkel, B. (1999), Nieuwegein, Pays-Bas, Restructuration du Centre-ville, Projet 1997,1998, L’architecture D’aujourd’hui, 03:45-51
- Berktaş, F., (2004), “Çoğulluk, Yeryüzünün Yasasıdır, Kamusal Alan”, Hil Yayın, 12:11-15
- Berman, M., (2001), Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, İletişim Yayınları, İstanbul
- Bernabei, G., (1986), Otto Wagner, Verlag für Architektur Artemis, Viyana
- Berti, A., (2002), “City University of Hongkong Multi Media Building”, Domus, 10:52-55
- Betsky, A., (1998), Zaha Hadid, The Complete Buildings and Projects, Thames and Hudson Ltd, Londra
- Bick, W., (1996), Die Deutsche Einwanderungsstadt, Stadtentwicklung, Campus Verlag, Berlin
- Bilgin, İ., (2006), “Kent Üretimini ve Kamu Yaşamının Örgütlenmesinde Güncel Eğilimler” Toplum ve Bilim, 105:2006
- Bilsel, C., (2002), Le Corbusier’nin 400000 Nüfuslu Bir Yeşil Kent Teması Üzerine İzmir Nazım Planı Önerisi, Arrademento, Boyut Kitapları, 02:36-42
- Binns, T., (2000), Tropical Africa, Third World Cities, Routledge, Londra
- Birne, T., (1998), “Perlen oder Schnur?”, Der Architekt, 12:33-41
- Biswas, R., (1999), “Pudong: Faksimile einer originalen Raubkopie”, Bauwelt, 24:223-232
- Biswas, R., (1999), “Zeiten, Gezeiten”, Bauwelt, 24:236-246
- Blagojevic, L., (2004), “Novi Beograd oder die Hauptstadt von Niemandsland”, Bauwelt, 36: 452-463
- Blakely, J., (2003), “Bölündükçe Yıkılıyor: Birleşik Devletler’de Kapalı ve Duvarlı Yerleşmeler”, Arrademento Mimarlık, 7-8:41-48

- Bloomer, K., (1965), *Sculpture – The Pedestrian in the City*, Elek Books, Londra
- Blume, T., (2005), “Neue Urbane Figurationen, Die Anderen Staedte”, IBA Stadtumbau 2010, JOVIS Edition Bauhaus, Dessau
- Bobic, M., (2004), “Belgrad: Eine Multiple Edge City”, *Bauwelt*, 36:412-420
- Boeri, S., (2003), “Riconstruire Milano”, *Domus*, 6:44-51
- Bohling-Eichstadt, F., (1997), “Die Stadt Als Immobilie”, *Der Architekt*, 5:29-36
- Bolognesi, C., (2004), “A Proposal For a Courageous Resumption of The History of Innovation”, *Domus*, 4:41-44
- Bondi, L., (1998), “Sexing the City”, *Cities of Difference*, The Guilford Press, Londra
- Bonillo, J., (1998), “Fernand Pouillon, Le Corbusier und Andere”, *Bauwelt*, 24:245-252
- Boonyabancha, S., (1997), *Community Enablement, Poverty Alleviation and Integrated Savings and Credit Schemes in Bangkok, The Challenge of Sustainable Cities, Neoliberalism and Urban Strategies in Developing Countries*, Zed Boks Ltd., Londra
- Bora, A., (2004), “Kamusal Alan Sahiden Kamusal mı?, Kamusal Alan”, *Hil Yayın*, 12:71-77
- Bora, T., (2004), “Sol Politikanın Dili: Yeni Bir Kamusal Dil”, *Kamusal Alan, Hil Yayın*, 12:54-58
- Borruey, Rene, (1998), “Geschichten vom Staedtebau in Marseille”, *Bauwelt*, 24:261-266
- Boschetti, A., (2005), “Congesting the Edge Between City and Landscape”, *The Architectural Design*, 07:33-45
- Bouw, M., (2005), “What Can a Dutchman Learn From Israel”, *One Land Two Systems, F.A.S.T. Foundation for Archieving Seamless Territory*, 8:60-64
- Boyer, M.C., (2005), “Playing with Information”, *Future City*, Spon Press, 45-52
- Böke, S., (2006), “İktisadi Merkez-Çevre Paradigması: Sonlandı mı, Süreliyor mu?”, *Toplum ve Bilim*, 105: 06
- Braghieri, G., (1993), *Aldo Rossi*, Zanichelli Editore, Bolonya
- Brandervoort, Haverleij, Knokke-Heist, (2004), “Wie Im Goldenen Zeitalter, Die Andere Stadt”, *Deutsche Bauzeitung*, 4:89-93
- Branzi, A., (2005), “Constant’s Poetic Revolution, *domus*, 118, 5:31-38
- Bremner, L., (2005), “Remaking Johannesburg”, *Future City*, Spon Press, 61-71
- Brillembourg, C., (2004), “The New Slum Urbanism”, *the Architectural Design*, 3:41-48

- Brückner, H., (2005), "Transformation in Einen Unbekannten Zustand, Die Planungswerkstatt Stadtumbau in Dessau", Die anderen Staedte, IBA Stadtumbau 2010, JOVIS Edition Bauhaus, Dessau
- Bublex, A., (2002), "Grosse Fluchten, Plug-in City Auf dem Prüfstand", Der Architekt, 3:44-46
- Bullivant, L., (2003), "The Regeneration of Rotterdam Has Been Going On For a Long Time", The Architects' journal, 05:21-25
- Burdett, R., (2000), Geleceğini Kuran Kent, Domus, 10-11:34-38
- Burgess, R., (1997), Contemporary Macroeconomic Strategies and Urban Policies In Developing Countries: A Critical Review, The Challenge of Sustainable Cities, Neoliberalism and Urban Strategies in Developing Countries, Zed Boks Ltd., Londra
- Busmann, F., (2001), "Altstadt und Neustadt", Bauwelt, 24:208-214
- Bücking, R., (2005), "Raumschiff, Abgestürzt", Bauwelt, 16-17:115-128
- Caldeira, R.T., (1999), "Sao Paolo'da Yeni Mekansal Ayrışma: Duvarlar İnşa Etmek", Birikim, 7:14-21
- Calvino, I., (2004), Görünmez Kentler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Candilis, G., Josic, A., "Recent Thoughts In Town Planning and Urban Design", The Pedestrian In The City, Elek Books, 72-81
- Cangızbay, K., (2004), "Globalleşme ve Kamusal Alan", Kamusal Alan, Hil Yayın, 59-63
- Caroly, C., (1999), "La base de Lorient-Keroman", L'architecture D'aujourd'hui, 3-4:29-34 1
- Carter, P., (1965), "Mies'urban spaces", The Pedestrian in the City, Elek Books, 82-86
- Casas, G., (2003), "Caracas, die Motorisierte Stadt", Bauwelt, 48:1151-1156
- Cavalcanti, L., (1997), "Auf der Suche Nach Schönheit", Stadtbauwelt, 24:189-195
- Ceylan, E., (2003), Modern Mimaride Megastrüktürler, Megastrüktürlerin Oluşumu, Gelişimi ve Dönüşümü, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Bina Bilgisi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ekim, İstanbul
- Chan, K.W., (2002), "The China Difference: City Studies Under Socialism and Beyond", Understanding the City, Blackwell Publishing, 75-81
- Chandra, R., (2000), "Industrialization and Development in the Third World", Third World Cities, Routledge, 67-75
- Chang, G., (2005), "The Experienced City, Hong Kong", Future City, Spon Press, 41-48

- Cho, G., (2000), "Global Independence Trade, Aid, and Technology Transfer", Third World Cities, Routledge, 76-82
- Cilliari, S., (1998), "Interactivated Spaces", The Architects' journal, 6:38-43
- Cole, J., (2000), Development and Underdevelopment A Profile of the Third World, Third World Cities, Routledge, 83-88
- Collins, G., (1965), "The Humanistic City of Camillo Sitte", The Pedestrian in the City, Elek Books, 91-95
- Collins, R., (1965), "The Linear city", The Pedestrian in the City, Elek Books, 96-101
- Copcutt, G., (1965), "Clyde City, The Pedestrian In The City, Elek Books, 102-107
- Corner, J., (2000), "Field Operations", The Architects Journal, 1:19-24
- Corno, P., (2005), "Hong Kong History", Abitare, 450:33-40
- Crosby, T., (1965), "The Relevance of Grek Planning Today", The Pedestrian in the City, Elek Books, 108-113
- Cruz, T., (2002), "The Tijuana Workshop", The Architectural Design, 11:45-50
- Curdes, G., (1998), Stadtstruktur und Stadtgestaltung, Kohlhammer, Frankfurt
- Çahantimur, A., (2003), Globalization and Sustainability Concepts In The Context of Urban Regeneration by Some Special Cases, Kentsel Yenileşme ve Kentsel Tasarım, Uluslararası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, 01-30 May. 2003, İstanbul
- Çelebi, A., (2004), "Kamusal Alan ve Sivil Toplum: Siyasal Bir Değerlendirme", Kamusal Alan, Hil Yayın, 64-68
- Çınar, M., (2006), "Kültürel Yabancılaşma Tezi Üzerine", Toplum ve Bilim, 105, 78-82
- Çiğdem, A., (2004), "Kamusal Alan, Kamusal Din ve Kamusal Akıl", Kamusal Alan, Hil Yayın, 83-86
- Çimen, B. (2003), "Berlin'de "Eleştirel Yenileme", Yapı, 254:26-29
- D'Monte, D., (1998), "Das Textilviertel von Bombay", Bauwelt, 48:1189-1194
- Daidzic, A., (2000), "Warum Man Sarajevo Nicht Durch Eine Mauer Teilen Kann", Bauwelt, 46:988-995
- Dal Cin, A., (2001), "The Role of Urban Design In Creating The Urban Environment", İstanbul Kentsel Tasarım Sempozyumu, 1-30 Eyl. 2001, İstanbul
- Dangschat, J., (1994), "Multikulturelle Gesellschaft und Sozialraeumliche Polarisierung", Risiko Stadt, Junius Verlag, 71-77

- Davey, P., (2001), "Postmodern Kent", *Mimarist*, 3:35-40
- Davies-Lewelyn, (1992), "South-East Kowloon Development Plan", Hong Kong Government Commision Katalog, 24-33
- De Batte, B., (2001), "Kent Simyası", *XXI*, 3:26-29
- De Carlo, G.,(2000), "The Visibility of Contemporary Architecture", *The Architects'journal*, 02:25-28
- Dean, P., (2005), "The Construction of Sydney's Global Image", *Future City*, Spon Press, 44-48
- Demirkan, T., (1996), "Tarih Boyunca Kuşatılan Özgürlük Adaları, Kent ve Kültürü", *Cogito*, 9:55-58
- Di Christina, G., (2005), "The Fourth Grace, Liverpool", *The Architects' journal*, 03:20-24
- Diñçel, H., (1989), *Kentsel Mekanda Konut Sorununa Bir Çözüm Olarak Gecekonduların Değerlendirilmesi, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul*
- Diñçer, İ., Enlil, Z., (2002), "Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar: Tarlabası, İstanbul, Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama", *Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu*,
- Diñçer, Y., (2003), "İkili Yapıların Gerçek Yüzü: Modernleşmiş Gecekondular", *Mimarist*, 02:25-29
- Dos Santos, M.C.L., (2001), "Sao Paolo, Los Angeles ve Tokyo'nun Varoşlarında: Tasarım, Direnme ve Evsizlik", *Arredamento Mimarlık*, 12:38-48
- Drew, J., (1965), "Chandigarh housing , The Pedestrian In The City, Elek Books, 114-117
- Durfee, T., (2004), "Broadcast Interface, Los Angeles", *A.D.*, 11:21-30
- Duru, B., (2002), *20. Yüzyılda Kent ve Kentsel Düşünce, 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul*
- Düttmann, M., (1996), "Leipzig, Dresden, Chemnitz", *Bauwelt*, 129:202-212
- Düttmann, M., (2001), "Saigon, Vietnam", *Bauwelt*, 36:388-401
- Eade, J., (2002), "Understanding the City", *Understanding the City*, Blackwell Publishing, 42-48
- Eades, J.S., (2002), "Economic Miracles and Megacities: The Japanese Model and Urbanization in East and Southeast Asia", *Understanding the City*, Blackwell Publishing, 49-55
- Edelmann, F., (2005), "Peking 2012, 2020, 2050", *Bauwelt*, 12:301-318
- Edelmann, F., (2005), "SOHO in China", *Bauwelt*, 12:320-328

Eisfeld, D., (1975), *Kunst in der Stadt, Über den Versuch, Staedte durch künstlerische Objekte und Aktionen zu veaendern*, Deutsche Verlags-Anstalt, Frankfurt

Enlil, Z.M., (2003), “80 sonrası İstanbul’da Toplumsal Ayrışmanın Mekansal İzdüşümleri”, *Mimarist*, 03

Enyedi, G., (1996), “Urbanization under Socialism, Cities After Socialism”, Blackwell Publishers Ltd., 45-53

Erden, D., (2006), *Kentsel Yenileşme Projelerinin Gentrification Hedefleri ve Etkileri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul

Erder, S., (1998), “Kentteki Enformel Örgütlenmeler, Yeni Eğilimler ve Kent Yoksulları”, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, 23-31

Erder, S., (1999), “Göç, Yerleşme ve Çok Kültürel Tanışma, *Birikim*, 07:67-70

Ergün, E. (1981), *Türkiye’de Gecekondu Yerleşimlerinin Tipolojik Olarak İncelenmesi ve Ülke ve Bölgesel Planlama Anlayışı Kapsamında Çözüm Arayışı*, Doktora Tezi, Aachen Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Planlama Teorisi Kürsüsü, 1981

Erzen, J., (2001), “Sefalet ve Estetik”, *Arredamento Mimarlık*, 12:30-36

Eşkar, F., (1997), *Liman Kentlerinin Yenilenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul

Falay, İ. (2004), “Plan-sız, Plan-lı, Plan-sız”, *Yapı*, 274:31-36

Featherstone, M., (1996), *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Fee, C.V., (1996), “Central Market und Der Umgang Mit Geschichte, *Bauwelt*, 48:1200-1209

Feldtkeller, A., (1994), “Die Zweckentfremdete Stadt, Wider die Zerstörung des Öffentlichen Raums”, *Campus Verlag*, 58-62

Fils, A., (2000), “Die Suche Nach Der Kapitale”, *Der Architekt*, 5:24-29

Fincher, R., (1998), “In The Right Place At The Right Time?, Life Stages and Urban Spaces”, *Cities of Difference*, The Guilford Press, 6:58-62

Findlay, A., (2000), “Population and Development In The Third World”, *Third World Cities*, Routledge, 6:23-32

Fischer, Z., (2001), “Die Insel und die Stadt”, *Bauwelt*, 21:371-377

Fishman, R., (2002), *20. Yüzyılda Kent Ütopyaları: Ebenezer Howard, Frank Lloyd Wright, Le Corbusier*, 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul

Foucault M., (1995), *Deliliğin Tarihi*, İmge Yayınevi, İstanbul

Foucault, M., Deleuze, G., (1996), *Kent ve Kültürü, Entelektüeller ve Güç*, Cogito, 45-58

- Föhl, A., (1998), The Show Must Go On, Der Architekt, 12:23-28
- Fraser, N., (2004), “Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek: Gerçekte Varolan Demokrasinin Eleştirisine Bir Katkı”, Kamusal Alan, Hil Yayın, 12:56-60
- Freud, S., (1999), Uygarlık, Din ve Toplum, Grup Psikolojisi / Bir Yanılsamanın Geleceği, Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları, Öteki Yayınevi, İstanbul
- Friedmann, Y., (2004), “Sakin’in Karar Verdiği Mimarlık”, Mimarist, 2:28-32
- Frieling, D., (2005), “Randstad, From Randstad to Deltametropolis”, Future City, Spon Press, 77-82
- Fry, M., (1965), “Chandigarh: The Punjab Scene”, The Pedestrian In The City, Elek Books, 71-75
- Galicia, P.S., (2002), “Santa Fe: Stützpunkt der Globalisierung”, Bauwelt, 36:890-895
- Gallanti, F. (2005), Elemental, Aravena, Domus, 6:36-42
- Ganser, K., (1997), “Denkmal- und Naturschutz für die Industriekultur”, Der Architekt, 5:24-27
- Garde, A., (2004), “New Urbanism as Sustainable Growth?”, Journal of Planning Education and Research, 24:18-27
- Geipel, K., (2005), “Neue Hülle, Grosse Volumen”, Bauwelt, 42:1012-1018
- Gendrot, S., (1995), “Migration and The Racialization of The Postmodern City In France”, Racism, the City and the State, Routledge, 91-98
- Gendrot, S.B., (2002), “The Dangerous Others: Changing Views on Urban Risks”, Understanding the City, Blackwell Publishing, 55-61
- Ghaed, M., (2005), “Privates Leben – Öffentliches Leben”, Bauwelt, 36:901-908
- Gilbert, A., (2000), “Latin America”, Third World Cities, Routledge, 100-108
- Gleeson, B., (1998), “Justice and Disabling City, Cities of Difference”, The Guilford Press, 67-72
- Goldberg, D., (1995), “Polluting The Body Politic: Racist Discourse and Urban Location, Racism”, The City and The State, Routledge, 109-116
- Goldzamt, E., (1975), Staedtebau Sozialistischer Laender, Deutsche Verlags-Anstalt, Berlin
- Gong, M., (2004), “City Builders”, Shangai, Domus, 9:27-35
- Gottdiener, M., (2004), “Castells’in Düşüncesinde Kentsel Toplumsal Hareketlerin Yeri”, Kamusal Alan, Hil Yayın, 12:61-68

- Goulbourne, H., (1995), "Aspects of Nationalism and Black Identities In Post-Imperial Briatin, Racism", *The City and The State*, Routledge, 117-124
- Göksu, F., (2003), "Kentsel Dönüşüm Süreci ve Proje Ortaklıkları", *Planlama*, 3:12-23
- Gölgür, P., (2001), "Özel/kamu Alanlarının Yeniden Tanımlanması ve Kamusal Alanların Kentsel Mekandaki Değişim ve Dönüşümü", *İstanbul Kentsel Tasarım Sempozyumu*, 1-30 Eyl., İstanbul
- Gönenç, L., (2006), "2000'li Yıllarda Merkez-Çevre İlişkilerini Yeniden Düşünmek", *Toplum ve Bilim*, 105:44-52
- Görgülü, Z., (2003), "Villa'lı Yerleşmeler Üzerine: Mekansal Ayrışma Bağlamında Birkaç Söz", *Arredamento Mimarlık*, 7:23-26
- Grenfell, M.,Rivas, R., (1965), "Squatters In Peru, The Pedestrian In The City, Elek Books 66-72
- Group, S., (2005), "Belgrade, Evolution In An Urban Jungle, Future City, Spon Press, 56-61
- Gündem/Sanat, (2003), "Kentin Disneyleştirilmesi mi?", *Arredamento*, 02:35-38
- Gür, B., (2001), "Küresel öteki; İslam ve İstanbul Söylemi", *domus*, 3:21-26
- Gürsel, Y., (2005), "Yoksulluk – Varsıllık Karşıtlığı ve Mimarlık", *Mimarlık*, 12:30-35
- Güvenç, M., (2001), "Yoksulluk ve Kent Üzerine", *Arredamento Mimarlık*, 12:42-46
- Güzer, A., (2001), "Hikayeler üzerine Hikayeler, Rem Koolhaas", *Boyut Yayın Grubu*, 3
- Habermas, J., (2004), "Kamusal Alan", *Kamusal Alan*, Hil Yayın, 12:52-59
- Habermas, J., (2004), *Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak*, Siyaset Kuramı Yazıları, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Habermas, J., (2005), "Kamusallığın Dönüşümü", *İletişim Yayınları*, İstanbul
- Hacısalihoglu, Y., (2001), "Küreselleşmenin Gerçel Yüzü ve İstanbul", *Mimarist*, 3:24-31
- Haeussermann, H., (1996), "From The Socialist To The Capitalist City: Experiences From Germany", *Cities After Socialism*, Blackwell Publishers Ltd., 71-74
- Haeussermann, H., (1996), *Stadtentwicklung im Labor, Stadtentwicklung*, Campus Verlag, Berlin
- Handel, D., (2005), "Misreading Modernism", *One Land Two Systems*, F.A.S.T. Foundation for Archieving Seamless Territory, 2:123-127
- Hansen, M., (2004), "Değişken Karışımlar ve Genişlemiş Alanlar", *Kamusal Alan*, Hil Yayın, 12:60-65

- Haris, C., (2002), "Kentin Doğası, 20. Yüzyıl Kenti", İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul
- Harloe, M., (1996), *Cities in Transition, Cities after Socialism*, Blackwell Publishers Ltd.,7:76-79
- Harris, L., (1995), "Postmodernism and Utopia, An Unholy Alliance", *Racism, the City and the State*, Routledge, 12:25-35
- Harvey, D., (1997), *Postmodernliğin Durumu*, Metis Yayınları, İstanbul
- Harvey, D., (2002), "Sınıfsal Yapı ve Mekansal Farklılaşma Kuramı", 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi Yayınları, 23-32
- Harvey, D., (2002), "Toplumsal Adalet, Postmodernizm ve Kent", 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi Yayınları, 33-41
- Hasson, S., (2002), "The Syntax of Jerusalem: Urban Morphology, Culture, and Power", *Understanding the City*, Blackwell Publishing, 7:80-85
- Hatt, P., (2002), "Kentsel Yaşam Toplum Bilimi: 1946-1956", 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi Yayınları, 50-57
- Hatt, P., (2002), "Kentsel Yerleşmenin Tarihi", 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi Yayınları, 58-63
- Hausmann, D., (1996), "Entwicklung Durch Gewerbebau", *Stadtentwicklung*, Campus Verlag, Berlin
- Helle, H., (1996), "Kentlileşmiş İnsan, Kent ve Kültürü", *Cogito*, 9:60-65
- Herterich, F., (1994), "Planung für eine multikulturelle Stadt", *Risiko Stadt*, Junius Verlag, 101-108
- Hess, A., (1999), "Eine kurze Geschichte von Las Vegas", *Bauwelt*, 43:1001-1012
- Heuer, A., (2005), "Stetige Veraenderung", *Bauwelt*, 42:942-946
- Hickey, D., (1999), "Lost Boys", *Bauwelt*, 143:1320-1335
- Hochquel, W., (1996), "Faszination Industriearchitektur", *Bauwelt*, 32:645-651
- Hoffmann, H., (1997), "Besitz – Kapital – Kultur", *Der Architekt*, 5:17-24
- Holl, C., (2005), "Stadt Erneuern", *Deutsche Bauzeitschrift*, 01:20-32
- Holl, C., (2005), "Vollendung und Neuinterpretation", *Deutsche Bauzeitschrift*, 1:40-47
- Homann-Saadat, S., (2000), "Von Oben Nach Unten", *Bauwelt*, 46:1096-1099
- Horkheimer, M., (1994), *Akıl Tutulması*, Metis Yayınları, İstanbul

- Hotze, B., (1997), "Das Glaeserne Berlin", *Der Architekt*, 3:24-31
- Hufe, B., (1998), "Mayapuri, Bollywood – Stadt der Illusionen", *Bauwelt*, 48:1320-1327
- Huizinga, J., (2002), "New Babylon: An Urbanism Of The Future, *The Architectural Design*, 8:41-44
- Hunscher, M., (1996), "Entwicklung Durch Wohnungsbau", *Stadtentwicklung*, Campus Verlag, 21-27
- Huyssen, A., (2001), *Kentsel imgeler ve kültürel küreselleşme hakkında bir açıklama, Küreselleşme sürecinde öteki coğrafyalar, domus, şubat-mart, 2001*
- Huyssen, A., (2005), "The Voids of Berlin", *Future City*, Spon Press, 51-57
- Insel, A., (1999), "Yaşam Alanlarımıza Sahip Çıkmak", *Birikim*, 4:12-16
- Işık, O., (1999), "Sultanbeyli", *Birikim*, 7:51-55
- Işıkkaya, D., (2003), *Tarih Boyunca Özel ve Kamusal Mekanın Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Yüksek Lisans Ödevi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul*
- Işıkkaya, D., (2004), "İkili Yapıda Bir Kent, Hong Kong", *Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri, İstanbul*
- Iwata N., (2004), "The Image of The Waterfront In Rio de Janeiro, Urbanism and Social Representation of Reality", *Journal of Planning Education and Research*, 24:29-34
- İbikoğlu, A., (2003), "Kapalı Banliyöler ve Suça Bakış", *Arredamento Mimarlık*, 8:22-29
- İncedayı, D., (2004), "Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine", *Mimarist*, 2:18-24
- Jaeger, P., (2004), "Neue Aesthetik, Die Andere Stadt", *Deutsche Bauzeitung*, 4:20-28
- Jerde, J., (2002), "Capturing The Leisure Zeitgeist", *The Architectural Design*, 4:38-41
- Jianfrei, Z., (2005), "Imperiales Peking und Hypermoderne", *Bauwelt*, 12:202-222
- Jodice, M., (2004), "Sao Paolo", *Domus*, 10:31-39
- Kaltenbrunner, R., (1999), "Urbanisierungsversuche In Shanghai seit 1949", *Bauwelt*, 24:430-442
- Kaschuba, W., (2005), "Wandel der Stadtkulturen: Wechselnde Identitäten- Schwindendes Engagement", *Die Anderen Staedte, IBA Stadtumbau 2010, JOVIS Edition Bauhaus*, 30-41
- Kaunitz, R., (2002), "Urban Growth and Social Development in Africa", *Urbanism*, 2:105-108
- Kayasu, S., (2003), "Kentsel Dönüşüm Üzerine Bir Değerlendirme: Kavramlar, Gözlemler", *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*, 2.10:, İstanbul

- Kazancıgil, A., (2001), “Küreselleşmenin Ehlileştirilmesi: Küresel Bir Sosyal Düzenleme ve Demokratik Yönetime Doğru”, XXI, 6:20-24
- Kazmaoğlu, A., (2003), “Kapalı Siteler ve Kentsel Yalıtım”, Arredamento Mimarlık, 7:27-31
- Keleş, R., (2001), “Kent, Kentleşme ve Planlama”, Mimarist, 3:32-37
- Keleş, R., (2001), “Yeni Küreselleşmenin Kıskaçında Kent ve Planlama”, Mimarist, 3:38-43
- Keleş, R., (2005), “Sınırları Olmayan Kentleşme Hakkında Notlar: Toprağın Sahibi Kimdir?”, Mimarlık, 12:26-31
- Kerem, Z., (2004), Gecekondulaşma Sürecinin İncelenmesi, Alibeyköy’de (İstanbul) Bir Alan Araştırması, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul
- Keyder, Ç., (2006), “Enformel Konut Piyasasından Küresel Konut Piyasasına”, İstanbul, Küresel ile Yerel Arasında, Metis Yayınları, 4:22-31
- Kham, H.U., (1987), Charles Correa, Concept Media Pte Ltd., Blackwell
- Kıray, M., (1998), “Azgelişmiş Ülkelerde Metropolitanleşme Süreci”, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, 14-22
- Kil, W., (1997), “Learning from Hongkong”, Stadtbauwelt, 24:345-350
- Kilcullen, J., (2005), “Milenyum Kalkınma Hedefleri: Kentin Yoksul Bölgelerinin İyileştirilmesi Üzerine”, Mimarlık, 11:24-29
- King, A. D., (1996), “Çeperlerin Merkeze Dahil Edilmesi”, Kent ve Kültürü, Cogito, 12-20
- Klauser, W., (2000), “Jenseits Von Afrika”, Bauwelt, 4:45-53
- Klumpner, H., (2003), “Wie Barrios Entstehen”, Bauwelt, 48:1220-1227
- Kocabaş, A., (2003), Sustainable community buildings in London and Issues for İstanbul, Kentsel Yenileşme ve Kentsel Tasarım, Uluslar arası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyunu, 1-31 May., İstanbul
- Kocaman, M. (2004), Plansız Konut Alanları İçin İyileştirme Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi ve Kuştepe Örneğinde İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul
- Koch, M., (2003), “Zwischen-Stadt-Planung”, Deutsche Bauzeitschrift, 7:50-55
- Kofman, E., (1998), “Whoes City? Gender, Class, and Immigration in Globalizing European Cities”, Cities of Difference, 98-103
- Kolatan, Ş., (2000), “Tschumi ile Konuşma”, Bernard Tschumi, Boyut Yayın Grubu, 1:-45

- Konuk, G., (2003), Kentsel gelişmeyi yönlendirmede planlama ilişkisi içinde kentsel tasarım bakış açısından kentsel regenasyonun yeri, Kentsel Yenileşme ve Kentsel Tasarım, Uluslar arası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, 1-31 May., İstanbul
- Koolhaas, R., (1994), "The City: Construction, Re-Construction, De-Construction", Risiko Stadt, Junius Verlag, 94-98
- Koolhaas, R., (2001), "Masumiyet Çağının Sonu mu?", Rem Koolhaas, Boyut Yayın Grubu, 1-60
- Koolhaas, R.,Mau, B., (1995), S,M,L,XL, Rem Koolhaas and The Monacelli Pres, New York
- Kostof, S., (1991), The City Shaped, Thames and Hudson Ltd., Londra
- Kögel, E., (2005), "Stadtöffentlichkeit und Leerer Raum", Bauwelt, 12:160-166
- Kökden, U., (1996), "Kentler Üreten Tarih, Tarih Üreten Kentler", Kent ve Kültürü, Cogito, 24-28
- Köker, L., (2004), "Demokratik Meşruluk, Kamusal Alan ve Çokkültürlülük Sorunu", Kamusal Alan, Hil Yayın, 12:19-25
- Köker, S., (2004), "Saklı Konuşmalar", Kamusal Alan, Hil Yayın, 12:26-29
- Köksal, A., (2003), "Yitirilen Güvenlik Duygusu ve Kapalı Yerleşmeler", Arredamento Mimarlık, 7:35-41
- Kraemer, S., (2001), "Urbanitaet durch Dichte?", Der Architekt, 9:21-28
- Krause, C., (2005), "Wohnort Stadt", Deutsche Bauzeitschrift, 1:32-38
- Kremer, E., (2005), "Zivile Kultur und der Umbau des Sozialen", Die Anderen Staedte, IBA Stadtumbau 2010, JOVIS Edition Bauhaus, 40-48
- Kriege, L., (1997), "Johannesburg Lesen", Stadtbauwelt, 133:445-460
- Kuban, D., (2000), "Küreselleşme ve Mimarlık", Arredamento Mimarlık, 10:22-27
- Kuloğlu, C., (1998), "Finanzplatz İstanbul", Bauwelt, 36:812-818
- Kurokawa, L., (2001), "Yaşam Çağı'ndan Makine Çağı'na", Boyut Yayın Grubu, 7:1-60
- Kurtuluş, H., (2002), "İstanbul'da Ayrıcalıklı Konut Alanları ve Yoksulluğa Kentsel Kaynak Transferleri Çerçevesinden Bir Bakış",Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama, Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, 2002
- Küçük, A., (2003), İzmir liman bölgesi kentsel tasarım uluslar arası fikir yarışmasını yeniden değerlendirmeye yönelik bireysel çabalar, Kentsel Yenileşme ve Kentsel Tasarım, Uluslar arası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, 1-31 May., İstanbul

- Kwartler, M., (2002), "Just In Time Planning: New York + Houston, The Architects' journal, 11:24-29
- Lachmayer, H., (1987), Der Vergangenheitsverlust der Moderne, Grossstadtarchitektur, Gebr. Mann Verlag, Berlin
- Lang, J., (2001), "Küreselleşme Sürecinde Kentsel Tasarım ve Yerel Özellikler, İstanbul Kentsel Tasarım Sempozyumu, 1-30 Eyl., İstanbul
- Lange, R., (2003), Hamburgs Neues Viertel Gewinnt Konturen, Baumeister, 5:37-41
- Lefebvre, H., (1973), Writings on Cities, Blackwell Publishers, Londra
- Lesage, P., (1998), "Beyond La Defense, Along the Grand Axe", Domus, 9:23-28
- Liebman, S., (2004), "Yeni Alman Sineması, Sanat, Aydınlanma ve Kamusal Alan Üzerine", Kamusal Alan, Hil Yayın, 12:90-95
- Lim, T. (1996), "Die Eroberung des Dschungels oder der Sieg Über die Vernunft", Stadtbauwelt, 132:56-61
- Lin, J., (2002), "Dream Factory Redux: Mass Culture, Symbolic Sites, and Redevelopment in Hollywood, Understanding the City", Blackwell Publishing, 78-84
- Lynch, K., (1977), The Image of the City, The M.I.T. Press, Boston
- Lynch, K., (1996), "Çevrenin İmgesi", Kent ve Kültürü, Cogito, 29-35
- Lynch, K., (1996), "Metropol Modelleri", Kent ve Kültürü, Cogito, 36-43
- Lyro, C., (1997), "Rio Centro – Zerstört und Gerettet" , Stadtbauwelt, 48:12-21
- Madanipour, A., (2003), "Public and Private Spaces of the City, Kentsel Yenileşme ve Kentsel Tasarım", Uluslararası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, 1-31 May., İstanbul
- Madanipour, A., (2003), "Public and Private Spaces of the City", Routledge, 32-38
- Magalhaes, F., (2003), Spatial transformations in three cities in Brazil, Kentsel Yenileşme ve Kentsel Tasarım, Uluslararası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, 1-31 May., İstanbul
- Marcuse, P., (2002), "Depoliticizing Globalization: From Neo-Marxism to the Network Society of Manuel Castells", Understanding the City, Blackwell Publishing, 67-71
- Marg, V., (1996), "Neue Messe Leipzig", Bauwelt, 12:130-138
- Martin, V., (1997), "Jenseits von Hongkong: Pearl City", Stadtbauwelt, 24:213-217
- Martin, V., (2001), "Die Häuser von Saigon", Stadtbauwelt, 36:344-354

- Marx, K., (2003), *Yabancılaşma*, Sol Yayınları, İstanbul
- Masselos, J., (2005), "Mumbai, Millennial Identities", *Future City*, Spon Press, 45-48
- Mathur, B., (1965), *Chandigarh realised – The Pedestrian in the City*, Elek Books, 88-93
- Mayer, A., (1999), "Ten Points for An Urban Methodology, *Urbanism, The Architects' journal*, 8:76-85
- McCarthy, T., (2004), "Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü'nün 1989 İngilizce Baskısına Giriş", *Kamusal Alan*, Hil Yayın, 12:12-17
- Mead, A., (1998), "Conserving A Monument of The Industrial Past, *The Architect's journal*, 8:32-41
- Meats, A.- Allamand, J., (1965), "Planning in Liverpool today", *The Pedestrian in the City*, Elek Books, 55-59
- Medam, A., (1998), "Marseille Blues", *Bauwelt*, 24:445-460
- Mehrotra, R., (1998), "Ein Ort, zwei Welten", *Bauwelt*, 48:845-856
- Mendel, G., (2005), "AIDS'le Yaşamak, Afrika, Bildiğinizi Sandığınız Ne Varsa Tekrar Düşünün", *National Geographic Afrika Özel Sayısı*, 51-62
- Meuser, P., (1996), "Das Ende der Mobilitaet", *Bauwelt*, 132:3450-3458
- Meyerson, M., (1996), "Ütopya Gelenekleri ve Kentlerin Planlanması", *Kent ve Kültürü, Cogito*, 102-112
- Mirow, T., (1994), "Stadtpolitik An der Zeitenwende", *Risiko Stadt*, Junius Verlag, 96-104
- Moholy – Nagy, S., (1968), *Die Stadt als Schicksal, Geschichte der Urbanen Welt*, Verlag Georg D.W. Callwey, 1968, Boston
- Moore, K., (2001), "Developing Environments", *Urban Land*, 10:203-214
- Mullin, C., (1999), "Four Cities, Four Models, Hanoi, Taipei, Hong Kong, Osaka", *The architects' journal*, 3:19-25
- Mumford, L., (1951), *Megalopolis, Gesicht und Seele der Gross-Stadt*, Bauverlag GMBH., Wiesbaden
- Mumford, L., (1979), *The City in History*, Pelican Books, Manitoba
- Mumford, L., (1996), "Görünmeyen Kent, Kent ve Kültürü", *Cogito*, 13-18
- Münc, B., (2004), "Bauen in China und In Deutschland", *Deutsche Bauzeitschrift*, 8:45-61
- Nagar, R., (1998), "Contesting Social Relations in Communal Places: Identity Politics among Asian Communities in Dar Es Salam", *Cities of Difference*, The Guilford Press, 24-44

- Nalçaoğlu, H., (1999), “Yarılamayan Kentin Batısı”, Birikim, 7:25-38
- Navaro, Y., (2006), Kültür Kehanetleri: Yerelliğin Toplumsal İnşası, İstanbul, Küresel ile Yerel Arasında, Metis Yayınları, İstanbul
- Negri, A., (2004), “Kamusal Alanın Yeniden Ele Geçirilmesi”, Kamusal Alan, Hil Yayın, 12:90-95
- Negt, O., Kluge, A., (2004), “Kamusal Alan ve Tecrübeye Giriş”, Kamusal Alan, Hil Yayın, 12:110-114
- Nelson, S., (1996), “Illegale Staedte”, Bauwelt, 48, 1399-1406
- Nest, G., (1998), “Bombay, First?”, Bauwelt, 48:1422-1430
- Nest, G., (1998), “Kamathipura, Red Light District”, Bauwelt, 48:1431-1438
- Neumeyer, F., (1987), Grossstadtarchitektur, Avantgarde als Prüfstein, Grossstadtarchitektur, Gebr. Mann Verlag, Berlin
- Nissel, H., (1998), “Bombay in Zeiten der Globalisierung”, Bauwelt, 48:1452-1460
- Nişancıoğlu, Ş., (1999), “Kentlere Dönüş”, Birikim, 7:67-73
- Oexle, J., (1996), “Der Dresdner Altmarkt – Drunter und Drüber”, Bauwelt, 12:312-324
- Osmay, S., (1998), “1923’ten Bugüne Kent Merkezlerinin Dönüşümü”, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, 23-29
- Overmeyer, K., (2003), “New From Suburbia: Agro City”, A.D., 7:35-46
- Öncü, A., (1999), “İdeal Ev Mitolojisi”, Birikim, 07:65-69
- Öncü, A., (2006), İstanbullular ile Ötekiler, Küreselcilik Çağında Orta Sınıf Olmanın Kültürel Kozmolojisi, İstanbul, Küresel ile Yerel Arasında, Metis Yayınları, İstanbul
- Öymen, N., (2004), “Zaman/Mekan Sarmalında Kaybolmak”, Yapı, 274, 9:29-39
- Özbek, M., (2004), “Kamusal Alan Kavramının Kamusallaşması ve Kamu Otoritelerinin Kamusal – Özel Alan Söylemleri”, Kamusal Alan, Hil Yayın, 12:99-106
- Özbek, M., (2004), “Kamusal-Özel Alan, Kültür ve Tecrübe”, Kamusal Alan, Hil Yayın, 12:145-155
- Özbek, M., (2004), “Politik Kamusal Alan ve Kolektif Yaratıcılık, Kamusal Alan”, Hil Yayın, 12:156-162
- Özdemir, A., (2006), “Uluslararası Ekonomi Politığe Marksist Yaklaşımlar”, Toplum ve Bilim, 105:34-41

Özdemir, D., (2005), Kentsel Tasarımda Çağdaş Yaklaşımların Değerlendirilmesi: İstanbul'da Yeni Yerleşme Alanları Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir Planlama Bölümü, İstanbul

Özden, P., (2002), Yasal ve Yönetmelik Çerçevesiyle Şehir Yenileme Planlaması ve Uygulaması: Türkiye Örneği, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir Planlama Bölümü, İstanbul

Özel, Alper, (1997), Kentsel ve Yarı Kentsel Alanlarda Dar Gelirli İçin Konut Politikaları ve Mimarın Rolü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul

Özer, N., (2004), "Tarihi Mostar Kenti Korunması ve Canlandırılması Programı", Yapı, 274:36-40

Özkan, S., (2000), "Küresel Köy'de 'Gourmet'ye de 'Fast Food'a da Yer Var", Arredamento Mimarlık, 10:44-51

Özkan, S., (2005), "Yoksulluk ve Mimari", Mimarlık, 11:15-20

Özsoy, A., (1988), "Gecekondu Biçimlenme Süreci ve Etkenlerinin Analizi", İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, 24-32

Öztürk, M., (2005), Sine-Masal Kentler, Modernitenin İki "Kahraman"ı Kent ve Sinema Üzerine Bir İnceleme, Don Kişot Yayınları, İstanbul

Paddison, R., (2000), Retail Patterns in the Third World, Third World Cities, Routledge, 125-132

Panwalkar, Pratima, (1998), "Slum-Ökonomie in Dharavi", Bauwelt, 48:1560-1567

Parikh, H., (2004), "Slum Networking Along the Indore River" the Architectural Design, 3:34-40

Paterniti, M., (2001), "Die Amerikaner Sind Wieder Da, Bauwelt, 36:765-770

Peraldi, M., (1998), "Der Geist der Krise", Bauwelt, 24:345-352

Peraldi, M., (1998), "Die Stadtschichten von Marseille", Bauwelt, 24:353-363

Petruccioli, A., (1998), Rethinking XIXth Century City, MIT Press, Boston

Pfeiffer, U., (1994), "Integration, Desintegration, Reintegration? Zur Situation der Grosstaedte", Risiko Stadt, Junius Verlag, 147-165

Piano, R., (1997), Mein Architektur – Logbuch, Verlag Ger Hatje, Genova

Pilz, E., (1999), "Zurück zur Perle des Ostens", Bauwelt, 24:364-371

Poli, M., (2003), Terminal 5, Domus, 12:33-40

Poshokin, M.V., (1974), Yaşanılır Şehirler, Publishing House Moscow, Moskova

- Powell, K., (1994), Richard Rogers, Artemis London Ltd., Londra
- Pratt, G., (1998), Grids of Difference: Place and Identify Formation, Cities of Difference, The Guilford Press, Londra
- Prescott, J., (1999), "What the Task Force wants", The Architects' journal, 8:67-77
- Prigge, W., (1996), Urbanaet als Stadtentwicklungsmodell, Stadtentwicklung, Campus Verlag, Berlin
- Rasmussen, H., (1997), "Soweto, eGoli – die andere Stadt", Stadtbauwelt, 133:1455-1461
- Read, S., (2005), "The Form of The Future", Future City, Spon Press, 210-222
- Reiner, T., (2002), Sovyet Kentinde Planlama ve Karar Alma Süreci: Rant, Toprak ve Kent Biçimi, 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul
- Reis Cabrita, P., (2004), "Asbury Park, New Jersey", Abitare, 447:33-36
- Restrepo, J., (2002), "Running the Numbers", Urban Land, 9:22-30
- Topfstedt, R., (2001), "Abriss: Ist das die Lösung", Der Architekt, 4:45-48
- Ribbeck E., (1997), "Zeitmaschine Rio", Stadtbauwelt, 48:1252-1258
- Ribbeck, E., (1997), "Favelas, Drogen und Folklore", Stadtbauwelt, 48:1259-1267
- Ribbeck, E., (1997), "Traumstadt, Alptraum, Weltstadt", Bauwelt, 24:560-566
- Ribbeck, E., (1997), "Zwischen Hyperaktivitaet und Leere", Stadtbauwelt, 48:1268-1275
- Ribbeck, E., (2002), Spontaner Staedtebau, Bauwelt, 36:791-800
- Ribbeck, E., (2002), "Weltstadt und Hüttenmetropole", Bauwelt, 36:801-821
- Ribbeck, E., Tahara, M., (1997), "Vom Apartmenthaus zum Luxus-Ghetto", Stadtbauwelt, 48:1268-1276
- Richardson, T., (2005), "Look But Don't Touch", Domus, 7:13-21
- Rifat, M., (2000), XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları, Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler, Om Yayınevi, İstanbul
- Rifat, M., (2000), XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları, Temel Metinler, Om Yayınevi, İstanbul
- Rivera, P., (2005), "Brazil Builds The Return", L'architecture D'aujourd'hui, 8:33-41
- Ronneberger, K., (1994), "Postmodernismus und Staedtischer Raum", Risiko Stadt, Junius Verlag, 241-251

- Rowe, C., Koetter, F., (1997), *Collage City*, The MIT Press, Boston
- Rötzer, F., (1994), "Urbanitaet Im Digitalen Zeitalter", *Risiko Stadt*, Junius Verlag, 252-260
- Ruggle, W., (2005), "Taxi Nach Beijing", *Bauwelt*, 12:220-230
- Rückert, B., (2001), "Schwedt, Sozialistische Musterstadt", *Bauwelt*, 24:416-423
- Salah, A.M., (2001), "Urban Design In Heritage Areas: A Case From Cairo", *İstanbul Kentsel Tasarım Sempozyumu*, 1-30. Eyl., İstanbul
- Salman, Y., (2000), "Yeni Modernizm ile Dekonstrüktivizm Arasında", Bernard Tschumi, *Boyut Yayın Grubu*, 1:23-28
- Salman, Y., (2001), "Değiş Berlin Değiş", *Arredamento Mimarlık*, 12:23-31
- Sanford, J., (2001), "River Roll", *Urban Land*, 5:24-31
- Sapancalı, F., (2005), *Sosyal Dışlanma*, Dokuz Eylül Yayınları, İstanbul
- Sargent, L., (2004), "Ütopya Gelenekleri: İzlekler ve Varyasyonlar", *Kitaplık*, 10:33-38
- Sargın, G.A., (2001), "Kentın Sonhali: Şizofreni", *Arredamento Mimarlık*, 12:25-30
- Sassen, S., (2005), "Reading The City In A Global Digital Age", *Future City*, Spon Press, 261-271
- Sauerbruch, M., (2002), "The Naked City, the architectural review", 2:35-41
- Saussan, L., (2004), "Suche Nach Der Vorstadt-Matrix", *Bauwelt*, 15:225-230
- Sayer, P., (2003), "Beijing: The Great Leap Forward", *Domus*, 11:31-35
- Sayın, Z., (1996), "Kent ve Kültürü, Sahicilik İlkesi ve Çokkültürcülük", *Cogito*, 3:24-28
- Schaefer, R., (1999), "IBA Emscher Park: A Motor For Structural Change", *Architectural Design*, 3:30-36
- Schindler, S., (1999), "Community Gardens in New York City" *Bauwelt*, 39: 701-713
- Schjetnan, M., (1999), "Parc Ecologique de Xochimilco, Mexico", *L'architecture D'aujourd'hui*, 9:22-26
- Schlögel, K., (1997), "Suche Nach dem Gelobten Land", *Bauwelt*, 48:1333-1338
- Schmalriede, M., (1999), "Staedte Ohne Grenzen", *Dream City*, Campus Verlag, 4:45-48
- Schmals, K., (1994), "Stadtpolitik und Stadtgestaltung in der Krise – Soziale Probleme Auf der Staedtischer Ebene", *Risiko Stadt*, Junius Verlag, 312-333

- Schnepper, D., (2005), *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Schneider, U., (1999), "Local Metropolis-Global Village,Nomaden in Tokio", *Dream City*, Campus Verlag, 410-419
- Schönmetz, A., (1998), "Die Stadt und Ihre Teile", *Der Architekt*, 12:21-27
- Schröer, F., (1998), "Arkadien An der Emscher", *Der Architekt*, 12:36-41
- Segre, R., (1997), *Stadtsymbole* , *Stadtbauwelt*, 48:1210-1218
- Segre, R., (1997), "The Inner Periphery of the City: Symbol and Cultural Expression in the Urban Scenery of Latin America, The Challenge of Sustainable Cities", *Neoliberalism and Urban Strategies in Developing Countries*, Zed Boks Ltd., 4:130-146
- Seidel, W., (1996), "Innenstadt Chemnitz: Shopping-Malls oder Stadt-Rekonstruktion", *Bauwelt*, 12:207-216
- Seng, H.L., (1996), "Vom Shophouse Zur Megamall- der Verfall des Öffentlichen Raums", *Bauwelt*, 48:1469-1472
- Sennett, R., (1996), *Kamusal İnsanın Çöküşü*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Sennett, R., (2002), *Flesh and Stone, The Body and the City in Western Civilization*, Penguin Books, Londra
- Sennett, R., (2005), "Capitalism and the City", *Future City*, Spon Press, 4:178-194
- Sevinç, A., (2004), "Keşke Takımadaları" *Kitaplık*, 10:35-41
- Sgoutas, V., (2005), "Güç ve Yoksulluk: Ortak Kader", *Mimarlık*, 11:41-48
- Shirazi, A., (2005), "Rückkehr zur Planung", *Bauwelt*, 36:568-573
- Sieverts, T., (1997), *Zwischenstadt*, Friedr. Vieweg&Sohn Verlag, Wiesbaden
- Sieverts, T., (2003), "Die Grenzen der Systeme", *Deutsche Bauzeitschrift*, 7:66-81
- Silva, R., (1997), "Urban Reconstruction and Institutional Reshaping in Brazil, The Challenge of Sustainable Cities", *Neoliberalism and Urban Strategies in Developing Countries*, Zed Boks Ltd., 345-351
- Silva, T., R.,(1997), "The Environment and Infrastructure Supply Brazil, The Challenge of Sustainable Cities", *Neoliberalism and Urban Strategies in Developing Countries*, Zed Boks Ltd., 352-360
- Simmel, G.,(1996), "Metropol ve Zihinsel Yaşam", *Kent ve Kültürü*, Cogito, 4:34-41
- Simon, D., (2000), "Transport and Development", *Third World Cities*, Routledge, 57-60

- Simone, A., (1997), "Urban Development in South Africa: Some Critical Issues from Johannesburg, The Challenge of Sustainable Cities", *Neoliberalism and Urban Strategies in Developing Countries*, Zed Boks Ltd., 289-302
- Simons, M., (1999), "Utopian Transfiguration: The other spaces of New Babylon", *The Architectural Design*, 4:86-91
- Sjoberg, G., (2002), "Sanayi Öncesi Kenti", *20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi Yayınları*, 5:45-51
- Smith, C., (1996), "The Socialist City", *Cities after Socialism*, Blackwell Publishers Ltd., 78-84
- Smith, D., (2000), "Pasific Asia", *Third World Cities*, Routledge, 177-185
- Smith, D., (2000), "The Third World City", *Third World Cities*, Routledge, 186-193
- Smith, D., (2002), "Social Justice and South African City", *Understanding the City*, Blackwell Publishing, 191-205
- Smith, M., (2002), "Power in Place: Retheorizing the Local and the Global", *Understanding the City*, Blackwell Publishing, 206-218
- Smith, M.P., (1995), "The Postmodern City and the Social Construction of Ethnicity in California", *Racism, the City and the State*, Routledge, 301-306
- Smith, S., (1995), "Residential Segregation and the Politics of Racialization", *Racism, the City and the State*, Routledge, 307-316
- Soja, E.W., (2002), "Postmetropolis Üzerine Altı Söylem", *20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi Yayınları*, 5:127-133
- Solomos, J., (1995), "The Local Politics of Racial Equality: Policy Innovation and the Limits of Reform", *Racism, the City and the State*, Routledge, 317-322
- Somocurcio, J., (1997), "The Challenge of Metropolitan Planning in Lima: Towards a New Encounter, The Challenge of Sustainable Cities, Neoliberalism and Urban Strategies in Developing Countries", *Zed Boks Ltd.*, 200-206
- Sökmen, P., (1999), "İstanbul'da Bölgesel Kalkınma Planı ve Ötesi", *İstanbul Dergisi*, 1:24-30
- Sökmen, P., (2003), "Kentsel yenileşmede örgütleyici kapasitenin belirleyici rolü, Kentsel Yenileşme ve Kentsel Tasarım", *Uluslararası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, 1-30 May., İstanbul
- Spiller, N., (1998), "Architectural Education and Critical Paranoia", *The Architectural journal*, 9:24-31
- Spinelli, L., (2000), "Twentieth – Century Urban Models", *Domus*, 1:8-22

- Spreiregen, P.D., (1965), *The Architecture of Towns and Cities*, Mc Graw-Hill Book Company, Londra
- Srinivas, S., (2002), "Cities of the Past and Cities of the Future: Theorizing the Indian Metropolis of Bangalore", *Understanding the City*, Blackwell Publishing, 173-182
- Steiner, D., (1994), "Die Stadt Zwischen der Sehnsucht Nach Harmonie und den Gesetzen der Dienstleistungsgesellschaft", *Risiko Stadt*, Junius Verlag, 299-307
- Steintjes, G., (2001), "Position des Landes Brandenburg in Sachen Leerstand", *Bauwelt*, 24:35-40
- Stemshorn, M., (1999), "Traum und Trauma, Veraenderungen Im Europaeischen Stadtraum", *Dream City*, Campus Verlag, 250-258
- Stokes, M., (2006), *Kültür Endüstrileri ve İstanbul'un Küreselleşmesi*, İstanbul, Küresel ile Yerel Arasında, Metis Yayınları, İstanbul
- Struyk, R., (1996), "Housing Privatization In The Former Soviet Block To 1995", *Cities after Socialism*, Blackwell Publishers Ltd., 199-214
- Suarez, A., (2004), "Buanos Aires La Storia Urbanistica", *Aİ*, 342:125-137
- Sudarmo, S.P., (1997), "Recent Developments in the Indonesian Urban Development Strategy, The Challenge of Sustainable Cities", *Neoliberalism and Urban Strategies in Developing Countries*, Zed Boks Ltd., 130-139
- Sudjic, D., (2003), "Urban Icon", *Domus*, 10-27-31
- Süalp, (1999), "Mevzini Savun Diyor Sefil Fare", *Birikim*, 7:67-73
- Szeleyni, I., (1996), "Cities Under Socialism – and After", *Cities after Socialism*, Blackwell Publishers Ltd., 213-221
- Şenyapılı, T., (2003), "Kaçış Adaları", *Arredamento Mimarlık*, 7:35-41
- Takahashi, L., (1998), "Community Responses to Human Service", *Cities of Difference*, The Guilford Press, 5:35-44
- Tamms, F., Wortmann, W., (1973), *Staedtebau, Umgestaltung: Erfahrungen und Gedanken*, Jugendferienwerke, Wiesbaden
- Tanilli, S., (2002), *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, 18. Yüzyıl: Aydınlanma ve Devrim*, Adam Yayınları, İstanbul
- Tanilli, S., (2003), *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, İlkçağ: Doğu, Yunan, Roma*, Adam Yayınları, İstanbul
- Tanilli, S., (2003), *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, Ortaçağ: Feodal Dünya*, Adam Yayınları, İstanbul

- Tanilli, S., (2004), *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası*, 16.-17. Yüzyıllar: Kapitalizm ve Dünya, Adam Yayınları, İstanbul
- Tanilli, S., (2004), *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası*, Cilt: V, 19.Yüzyıl: İlerlemenin Çelişmeleri, Adam Yayınları, İstanbul
- Tanyeli, U., (2000), “Bir Bağlam Oluşturma Denemesi, Bernard Tschumi”, Boyut Yayın Grubu, 1:38-41
- Tanyeli, U., (2000), “Hasan Fethi ile Mimarlıkta Radikal Muhalefet, Hasan Fethi”, Boyut Yayın Grubu, 5:23-31
- Tanyeli, U., (2000), “Simülasyon Çağı’nda Mimarlık ve Woods”, Lebbeus Woods, Boyut Yayın Grubu, 4:12-20
- Tanyeli, U., (2003), “MoMA’da Bir Avangart Ürünler Birikimi: Gilman Koleksiyonu”, *Arredamento*, 02:30-35
- Tapan, M., (1998), “İstanbul’un Kentsel Planlamasının Tarihsel Gelişimi ve Planlama Eylemleri”, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, 96-101
- Tekeli, İ., (2003), “Değişen Kent Çeperleri, Saçaklanma, Kentsel Etek, Kırsal Etek”, *Mimarist*, 1:27-34
- Tekeli, İ., (2003), “Kentleri Dönüşüm Mekanı Olarak Düşünmek”, *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*, 1-30. May., İstanbul
- Tekeli, İ., Yoksulluk, (2002), “Yoksulluğu Düşünme Biçimimiz Samimiyet Sınavını Geçebilir mi?”, *Kent Yoksulluğu ve Planlama, Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu*, 1-30. May., İstanbul
- Terragni, O., (2002), “The Beirut Souk”, *Der Architekt*, 10:25-29
- Tezcan, S., (1996), “Göç Nedenleri ve Caydırıcı Bazı Öneriler”, *Yapı*, 174:5:31-38
- Thorns, D.C., (2004), “Kentlerin Dönüşümü, Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam”, *Soyak Yayınları*, 12:30-37
- Tilson, J., (1965), *Joy Box – The Pedestrian In the City*, Elek Boks, Londra
- Titman, M. (2004), “Stretch City”, *The Architectural Design*, 6:24-31
- Touraine, A., (2005), *Eşitliklerimiz ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek miyiz?*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Töpfer, K., (1999), “Traumatische, Traeumerische Stadt”, *The Architectural Design*, 3:25-30
- Tschumi, B., (1996), *Architecture and Disjunction*, The MIT Press, Boston
- Tschumi, B., (2000), *Event – Cities 2*, The MIT Press, Boston

- Tschumi, B., (2000), *Kopmalar (Disjunctions)*, Bernard Tschumi, Boyut Yayın Grubu, İstanbul
- Tschumi, B., (2004), *Event-Cities 3, Concept vs. Context vs. Content*, The MIT Press, Boston
- Turan, G., (2004), “Yokülkeler...Düş Ülkeler...”, *Kitaplık*, 10:30-38
- Turner, J., (1997), “Learning In a Time of Paradigm Change: The Role of Profession, The Challenge of Sustainable Cities”, *Neoliberalism and Urban Strategies in Developing Countries*, Zed Boks Ltd., 83-88
- Turner, J., C., (2002), “Population Distribution, Urban Growth and Planning in Some Middle Eastern Countries”, *Urbanism*, 2:122-127
- Turner, J., C., (2002), “Uncontrolled Urban Settlement: Problems and Policies”, *Urbanism*, 2:145-151
- Türel, G., (2002), “Kentte Yaşlanmak, Yoksullaşmak, Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama”, *Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu*, 1-30. May., İstanbul
- Tütengil, C., (2001), “Profitopolis: İnsanı Umursamayan Bir Kentleşme”, *Mimarist*, 3:31-40
- Uluğ, M., (2000), “Küresel Olan Her şey Çatlıyor”, *Arredamento Mimarlık*, 10:27-30
- Uluğ, M., (2001), “Yeraltından Çok Kısa Değirmeler”, *Arredamento Mimarlık*, 12:31-38
- Ungers, O.M., (1997), *The Dialectic City*, Thames and Hudson LTD., Londra
- Urry, J., (1999), *Mekanları Tüketmek*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Usbeck, H., (1996), “Eine Zerrissene Stadt”, *Bauwelt*, 32:51-530
- Uysal, Y., (2003), “Parçalanın Kent – Parçalanın Yaşamlar”, *Mimarist*, 2:15-21
- Ünsal, F., (2002), “Toplumsal Barışın Korunması Bağlamında Kent Yoksulluğunun Çağdaş Kentsel Dinamik Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama*, *Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu*, 1-30. May., İstanbul
- Üstündağ, K., (2003), “Yürünebilir Kentlere Doğru Adım Adım”, *Kentsel Yenileşme ve Kentsel Tasarım*, *Uluslararası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, 1-30 May., İstanbul
- Varnelis, K., (2005), “Los Angeles, Cluster City”, *Future City*, Spon Press, 3:170-177
- Vaz Lilian, F., (1997), “Wohnen Im Zentrum, Aber Wie”, *Stadtbauwelt*, 48:1505-1521
- Velibeyoğlu, K., (2001), “Enformasyon Çağının Değişen Kamu Mekanlarında Kentsel Tasarım”, *İstanbul Kentsel Tasarım Sempozyumu*, 1-30. Eyl., İstanbul
- Verma, N., (2004), “Communicative Action and The Network Society”, *Journal of Planning Education and Research*, 24:35-40

- Von Altenstadt, U., (1997), "Besitzerwechsel", *Der Architekt*, 5:25-30
- Vuga, B., (2004), "Sub-City: The Transformation of a Non-Place", *The Architectural Design*, 10:25-37
- Vujovic, M., (2004), "Eingekapselt Zwischen Zwei Planungswelten", *Bauwelt*, 36:710-716
- Wagner, A., (2004), "Dwellings", *Dwell*, 3:20-37
- Wandelt, A., (1996), "Eine Bedeutung Für die Mitte", *Stadtbauwelt*, 129:1660-1668
- Warner, T., (1999), "Ist der Himmel grenzenlos?", *Bauwelt*, 24:520-525
- Watson, S., (2002), "The Public City", *Understanding the City*, Blackwell Publishing, 256-260
- Wei, H., (2004), "Chance oder Katastrophe", *Deutsche Bauzeitschrift*, 8:130-139
- Weinstein, R., (2005), "Dilemmas For Our Time: Understanding L.A. Now, P/A Awards", 01:25-30
- Weiss – Manfredi, (2004), "Olympic Sculpture Park", *The Architects' journal*, 01:31-38
- Weizman, E., (2004), "World Architects: Bush, Putin, Chavez, Mbeki", *Domus*, 10:48-51
- Wentz, M., (1996), *Strategien und Rahmenbedingungen von Stadtentwicklung*, Stadtentwicklung, Campus Verlag, Wiesbaden
- Wesolowski, J., (1997), "Kreuzung Europas oder Kreuzigung der Stadt", *Bauwelt*, 48:1602-1607
- Wiese, I., (1998), "Traum und Realitaet", *Der Architekt*, 12:45-49
- Wigley, M., (1999), "The Great Urbanism Game", *The Architectural Design*, 4:38-41
- Wilhelm, J., (2002), "Recent Changes In Urban and Rural Settlement Patterns in Latin America", *Urbanism*, 2:27-32
- Williamson, E., (1998), "London Docklands, An Architectural Guide, The architects' journal", 2:55-59
- Winter, E., (1996), "Von der Textilmetropole Zum High-Tech-Standort?", *Bauwelt*, 12:450-457
- Winterberg, T., (1998), "Kunstmarkt Bombay", *Bauwelt*, 48:1550-1555
- Wirth, L., (2002), "Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme", *20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi Yayınları*, 112-118
- Woods, L., (1999), "Wild City", *The Architectural Design*, 10:35-38

- Woods, L., (2000), "Özgür Mekan ve Tiplerin Tiranlığı", Lebbeus Woods, Boyut Yayın Grubu, 4:23-28
- Würost, S., (2001), "Die Metropolisierung von Ho Chi Minh Stadt", *Stadtbauwelt*, No:36:1122-1127
- Xiaowei, L., (1999), "Die Lilong-Haeuser Von Shanghai", *Bauwelt*, 24:602-612
- Yaghmaian, B., (2005), "Geniş Açı: Türkiye'deki Afrika, Afrika, Bildiğinizi Sandığınız Ne Varsa Tekrar Düşünün", *National Geographic Afrika Özel Sayısı*, 9:99-121
- Yalçınar, Ö., (2004), "21. Yüzyıl Kentlerinde Karma Kullanım: Kondominyum Örneği", *Yapı*, 274, 8:35-39
- Yalda, T., (2005), "Teherans Öffentliche Raeume", *Bauwelt*, 36:1130-1138
- Yapıcı, M., (2005), "Gündemdeki Planlar/Projeler, Ankara, İstanbul", *Mimarlık*, 3:25-32
- Yarar, L., (2003), "Kentsel planlama projelerinin planlama kademelenmesindeki yeri, Kentsel Yenileşme ve Kentsel Tasarım", *Uluslararası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, 1-31. May., İstanbul
- Yavuz, N., (2006), "Gentrification Kavramını Türkçeleştirmekte Neden Zorlanıyoruz?", *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*, 2:23-27
- Yeğenoğlu, M., (2001), "Küreselleşme ile Postkolonyallik Arasında, Küreselleşme Sürecinde Öteki Coğrafyalar", *Domus*, 2:32-36
- Yıldız, Turgut, H., (2005), "Türkiye'deki Gecekondu Sorunun Yapısal Analizi ve Bir Sağlıklaştırma Modeli Önerisi", *Mimarlık*, 11:37-41
- Yongyi, L., (1999), "Bei Wundern Ist Vorsicht Geboten", *Bauwelt*, 24:613-615
- Yürekli, H., (1995), "Görünmez Kentler", *Yapı*, 162, 21-37
- Zardini, M., (2004), "Barcelona Forum 2004", *Domus*, 1:36-41
- Zhiqiang, W., (1999), "Hinein In die Stadt und Aus der City Raus", *Bauwelt*, 24:620-627
- Zibechi, R., (2004), "Topraksızlar Hareketi: Ölümlü Bir Dünyada Yeni Bir Hayat", *Kamusal Alan*, Hil Yayın, 12:301-312
- Zilai, T., (1999), "Wanderarbeiter In Shanghai", *Bauwelt*, 24:628-635
- Zwoch, F., (1998), "Apropos Marseille", *Bauwelt*, 24:640-644
- Zwoch, F., (1998), "İstanbul Şimdi: İstanbul Jetzt", *Bauwelt*, 36:1120-1124
- Zwoch, F., (1999), "Die Traeume Von Li Dong Jun", *Bauwelt*, 24:712-715
- Zwoch, F., (1999), "Shanghai, Xiahai, Xiagang", *Bauwelt*, 24:716-721

Ek 3.1. Kent içi ve çeperi yoksulluk bölgeleri, kentsel dönüşüm proje örnekleri değerlendirme tablosu

Zwoch, F., (2001), "Reise nach Phnom Penh, Maerz 2001", Bauwelt, 36:1125-1130

Zwoch, F., (2004), "Destinacija Beograd", Bauwelt, 36:1131-1135

Yoksulluk Bölgeleri Kentsel Dönüşüm Proje Örnekleri		
	Kent İçi	Kent Çeperi
Tema	Kentsel çekim noktası	Konut Sorunu
	Çok işlevlilik	Mevcut kullanıcının kalıcılığı
	Kentle entegrasyon	Ekonomi ve ekoloji
	Konut Sorunu	Kentle entegrasyon
Dönüşüm Modeli	Kentsel Yeniden Yapılandırma Kentsel Sağlıklaştırma	Kentsel Yeniden Yapılandırma Kentsel Sağlıklaştırma
Finans	Ulusal / Uluslar arası	Ulusal / Yerel
Aktörler	Ulusal / Uluslar arası - Kamusal / Özel Kurum - Kuruluş ve Şahıslar	Ulusal - Kamusal / Özel Kurum - Kuruluş ve Şahıslar
Örgütlenme	Kamu liderlikli kamu - özel sektör ortaklığı	Kamu liderlikli kamu - özel sektör ortak
	Kamu - kamu ortaklıkları - halk	Kamu - kamu ortaklıkları - halk
Organizasyon	Yukarıdan aşağıya - Hiyerarşik	Demokratik
	Kapalı	Paylaşımçı - Açık
Analiz	Bölge ve Kentin Eşdeğer Fiziksel / Sosyal Analizi	Bölge Öncelikli Fiziksel / Sosyal Analiz
	Tarihsel referanslar	Şimdiki Zaman
Politika	Düşük gelirli nüfus için konut üretimi	Düşük gelirli yoğun nüfus için konut üretimi
	Konut ağırlıklı çok işlevli karma yerleşim	Konut ağırlıklı çok işlevli yerleşim
	Mevcut kentsel dokunun yorumu	Yeni bir kent üretimi
	Mülkiyet sisteminin revizyonu	Yeni mülkiyet sistemi
	Kentin ulusal / uluslararası çekim noktası	Kentsel konut alanı
	Kesin arazi politikası	Kesin arazi politikası
Planlama	Mevcut kentsel dokunun yorumu	Yeni bir kent üretimi
	Kentsel entegrasyon	Alternatif kentleşme
	Parsel odaklı değer üretimi	Proje odaklı değer üretimi
	Yoğun özel mekan - sınırlı kamusal mekan	Özel - kamusal mekanların dengeli dağılımı
Tasarım	Korumacı	Yenilikçi
	Kentin iman - kent morfolojisi	Ekonomik ve ekolojik üst yapı yaklaşım
	Kentin özgün mimarisi ile hesaplaşma	Yeni mimari arayışlar / Anonim mimari
	Mevcut altyapının ıslahı - revizyonu	Yeni altyapı
	Yapı detayında yenilikçi çözümler	Anonim yapı detayı
	Stabil yapı kurgusu	Esnek yapı kurgusu
	Bütüncül uygulamaya yönelik	Etaplı uygulamaya yönelik
Uygulama	Profesyonel iş süreci	Kullanıcı katılımlı iş süreci
	Etapsız iş süreci	Etaplı iş süreci
	Sermaye girişimli iş süreci	Sermay / emek karma girişim
	Özgün yapı detayları	Anonim, esnek, tekrara dayalı yapı det.
	Stabil yapı kurgusu	Esnek yapı kurgusu
Yoksulluk Bölgeleri Kentsel Dönüşüm Proje Örnekleri Sonuç Değerlendirmeleri		
	Kent İçi	Kent Çeperi
SOSYAL	<ul style="list-style-type: none"> Mevcut bölge nüfusunun bölgeden transferi Bölge nüfusunda ekonomik, kültürel değişim Kiracı yoğun nüfus yerine ev sahibi yoğunluklu nüfus Farklı sosyal kesimlerden, varsıl yeni nüfus Sosyal ortamda uluslararası boyut Bölgeye kent içi ve dışından göç Güvenilir mülkiyet sistemi Güvenilir arazi politikası ve işler imar hukuku Arsa ve diğer mülkiyet değerlerinde ekonomik artış Kentle ve kentlile artan, çeşitlenen karşılıklı sosyal ilişkiler, kentsel entegrasyonda güçlenme ve çeşitlenme 	<ul style="list-style-type: none"> Kiracı yoğun nüfus yerine ev sahibi yoğunluklu nüfus Ev sahiplerinin bölgeye geri dönüşü, ya da mülkün dev Ekonomik ve sosyokültürel olarak homojen nüfus Sosyal ortamda yerellik / ulusallık Bölgeye kent içi bölgelerden göç Güvenilir mülkiyet sistemi Güvenilir arazi politikası ve işler imar hukuku Arsa ve diğer mülkiyet değerlerinde ekonomik artış Kentle ve kentlile tek yönlü, sınırlı ilişki İçer kapalı yerleşim ve kullanım düzeni
FİZİKSEL	<ul style="list-style-type: none"> Kentin kullanılabilir konut stokunda artış Özel ve kamusal mekan kullanımında yanılma Yoğun özel mekan kullanım, sınırlı kamusal kullanım Uluslararası / ulusal kentsel prestij - çekim noktası Modern yapı stoğunda artış / mevcut yapı stoğunu geri kazanım 	<ul style="list-style-type: none"> Kentin kullanılabilir konut stokunda artış Özel ve kamusal mekan kullanımında yanılma Dengeli özel / kamusal alan, kamusal alanda artış Kentin prestijli konut bölgesi Modern yapı stoğunda artış

Ek 4.1. Kentsel dönüşüm öneri model oluşum koşullarının kurgu tablosu

Yoksulluk Bölgeleri Kentsel Dönüşüm Model Kurgusu	
Tema	Bölge, kent ve ülke sosyal - fiziksel şart ve beklentilerine uyum
	Uzlaşma
	Kentte sosyal ve fiziksel karışım, entegrasyon
Dönüşüm Modeli	Kentsel Esenleştirme / Rehabilitasyon (kent içi) Kentsel Yeniden Oluşum / Regeneration (kent çeperi - kent dışı)
Finans	Özgün sosyal ve fiziksel kaynakların kullanımı (arazi değeri, fonlar, emek)
	Kamu liderlikli (kamu ortaklık oranı %51) ortaklıklara bağlı iç şirketleşme
	Parsel bazında değil proje bazında ekonomik değer üretim ve paylaşımı
	Sürdürülebilir ekonomik kaynak (istihdam) yaratımı
Aktörler	Yerel, kentsel, ulusal - uluslararası özel / kamusal Kurum - Kuruluş ve Şahıslar Kullanıcı ve bölge sakinleri ile uzman ekipler arası ara yüz örgütler
Örgütlenme	Kamu vekili (yerel yönetimler) liderlikli, eşgüdümlü, diyalektik, şeffaf sürdürülebilir, demokratik, uzlaşmacı ortaklık biçimleri
Organizasyon	Kamu vekili (yerel yönetimler) liderlikli, eşgüdümlü, diyalektik, şeffaf aktif katılımlı, İÇTEN DIŞA sürdürülebilir organizasyon
Kentsel Dönüşüm Modeli Proje ve Uygulama Sürecinin Kurgusu	
Analiz	Bölge, kent ve ülkenin eşdeğer geçerlilik, zaman ve kapsamda etkileşimli fiziksel / sosyal analizi
	Planlama ve tasarımın uzun vadeli geçerliliğini sağlayıcı
	Kullanıcı katılımlı, sürekli iletişime dayalı
	Süreç ve sonucun disiplinler arası koordinasyon ve çalışma ile yorumlanması
Politika	Ülke, kent ve bölgenin ortak, etkileşimli gelişimi
	Bölgeler arası fiziksel / sosyal bütünleşme - bütüncül kent / kentsel entegrasyon
	Adil, paylaşımcı, üretken kamusal - kamunun yeniden tarifi
	Bölgenin sosyal ve fiziksel olarak kendine yetebilmesi
	Bölge ve kentte işleyen konut, istihdam, eğitim, sağlık politikası için ortam
	Uzun zamanlı yatırımın teşviki
	Parsel bazında değil proje bazında değer üretim ve paylaşımı
	Eşitlik - Ekoloji - Ekonomi - Özgünlük
	Kesin mülkiyet politikası - mülkiyetin toplulaştırılması
	Bölge sakininin proje ile gelişimi - proje sonrası bölgede kalması
	Bölge sakininin proje ve uygulama sürecine katılımı
	Proje etapları arasında etkileşim
Planlama	Analiz ve politikaların yorumu
	Bölgeler arası fiziksel / sosyal bütünleşme - bütüncül kent / kentsel entegrasyon
	Adil, paylaşımcı, üretken kamusal - kamunun özel alanla dengeli tasarımı
	Çok işlevlilik - karma kullanım
	Kentsel bellek ve dokunun özgün üretim ve korunumu
	Esnek ve açık uçlu gelişim ve dönüşüme imkan verici
	Ekolojik, sürdürülebilir kriterlere sahip
	Yeni, güvenilir mülkiyet sistemi ile uyumlu
	Uzun süre yeterlilik arz eden altyapı sistemi
	Etaplı uygulanabilirliğe imkan verici
	Disiplinler arası etkileşimli katılım ve çalışma süreci - kullanıcı katılımlı
Tasarım	Analiz, politika, planlama süreçlerinin devamı niteliğinde
	Bölge, kent ve ülkenin fiziksel ve sosyal koşullarının yorumu
	Kent kimliğinin yorumu / özgün mimari
	Ekonomik, çağdaş, optimum kullanım koşullarının üretimi
	Esneklik, dönüştürülebilirlik, sürdürülebilirlik
	Dayanıklı, ekonomik, olabildiğince yerel malzeme kullanımlı detay üretimi
	Dayanıklı, ekonomik, olabildiğince yerel malzeme kullanımlı detay üretimi
	Etaplı uygulamaya yönelik
Uygulama	Planlama ve tasarım ilke ve kararlarına sadık
	Etaplı uygulama sürecine açık şantiye plan ve organizasyonu
	Yerel malzeme kullanımını destekleyici uygulama stratejileri ve detaycılık
	Uzman liderlikli, planlı, kullanıcı katılımlı uygulama süreci, böylece:
	* Dar gelirli aileler için, emek vererek konut edinme şansı doğmaktadır. * Konut sahibi bölgeyi de sahiplenmektedir. * Düşük gelirliiler arasında yapı ustahı becerisi sağlanmaktadır. * İşçilik masraflarının emek ile giderilmesi ucuz konut edinimine yol açmaktadır. * Düşük gelirliiler arasında yapı ustahı becerisinin sağlanmakta, kişi meslek sahibi olmaktadır. * Bölge sakinleri ve kullanıcılar arasında, sosyal ilişkilerin kuvvetlenmesi sağlanmaktadır. * Yerel malzeme üreticilerinin ürünlerine talep artabilmekte, sektör gelişmektedir.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum yeri: İstanbul

Lisans: 1994-1999 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fak. Mimarlık Bölümü

Yüksek Lisans: 1999-2002 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Ana Bilim Dalı, Bina Araştırma ve Programlama

Doktora: 2002-2008 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı, Yapı Programı

Çalıştığı Kurumlar: 2002 GNC Mimarlık Bürosu Ltd. Şirketi
2003 Promer Planlama ve Kentsel Tasarım Ltd. Şirketi
2003-2006 MEDA Mimarlık ve Yapı Tasarımı Bürosu Ltd. Şirketi
2006-... T.C. Bahçeşehir Üniversitesi Mimarlık Fak. Arş. Gör.